-- Вітрила романтики --

Володимир БАБУЛА

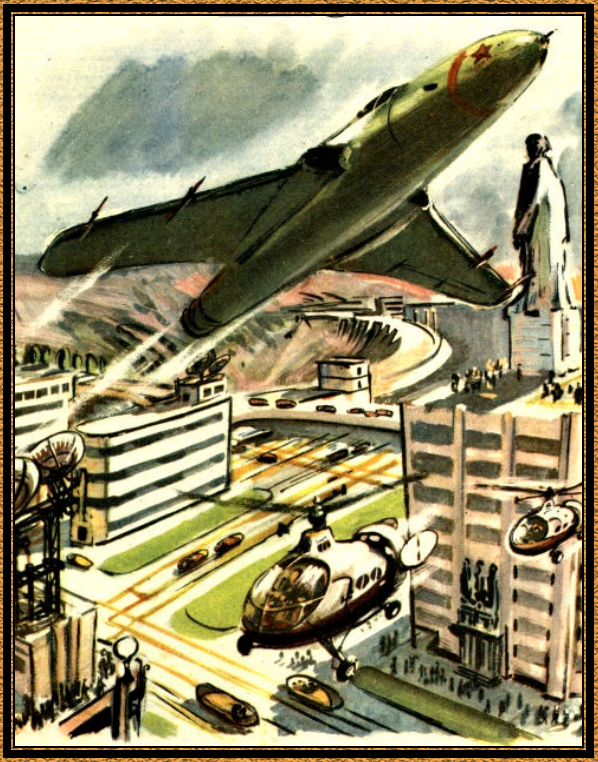

Погляд у майбутнє

Том IV

Вітрила романтики

Володимир БАБУЛА

ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

Науково-фантастична повість та оповідання

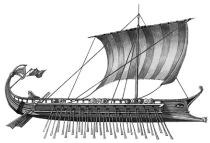

Аргонавти Всесвіту

2017

БАБУЛА Володимир. Погляд у майбутнє: Науково-фантастична повість та оповідання. – Б. м.: Аргонавти Всесвіту, 2017. – 132 с. – (Вітрила романтики).

До книги увійшла повість «Пульс Всесвіту», а також добірка науково-фантастичних оповідань письменника, більшість із яких українською мовою друкується вперше.

Переклад з чеської
Миколи Дашкієва та Музи Соучек,
Віталія Геника

Ілюстрації
В. Гринька, Н. Кольчицького,
С. Попова, Ф. Шкоди, М. Лідяка

Малюнок на обкладинці
Б. Конечного

Друкується за виданнями:

Володимир Бабула. Сигнали з Всесвіту. Пульс Всесвіту. – К.: Дніпро, 1968
Знання та праця. – 1962. – № 12

Перекладено за виданнями:

Pionýr. – 1954. – č. 9
Pionýr. – 1959. – č. 2
Květy. – 1959. – č. 22
Pionýr. – 1961. – č. 10
Ohníček. – 1957. – čč. 1-12.

© Конечний Б., обкладинка, 1951.
© Соучек М., переклад, 1961, 1962.
© Геник В., переклад, підготовка тексту, довідка про автора, редагування, 2017.
© Аргонавти Всесвіту, оформлення, 2017.

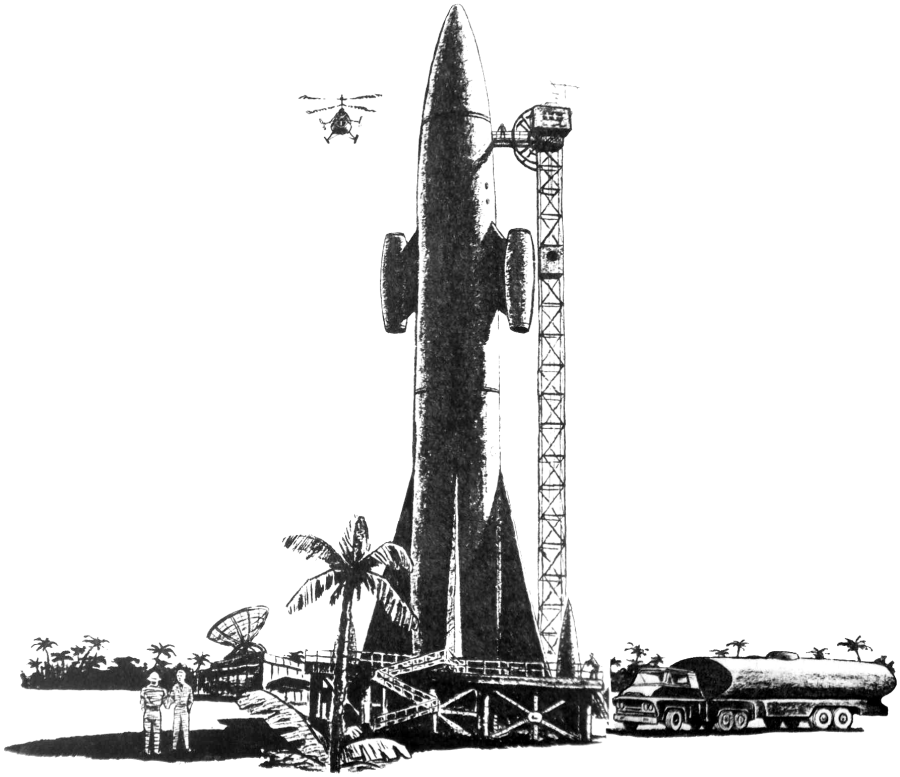

ПУЛЬС ВСЕСВІТУ

Науково-фантастична повість

Немає ніякісінької надії на те, що ці рядки хтось прочитає хоча б у майбутньому, – і все ж я мушу писати. Мої вірні супутники побороли безнадійність і розпач. Немов нічого й не трапилось, вони заглибились у свої справи: прислухаються до подиху Всесвіту, вимірюють його пульс.

Дві години тому Манго визначив, що наш корабель мчить просто в розжарене серце Галактики. Це значить – кінець. Захоплюючий, жахливо пишний кінець...

В такому разі навіщо ж я пишу?.. Коли мандрівник Андре зазирнув смерті в обличчя, – він дописав у своєму щоденнику останній рядок. Я ж у цю мить тільки починаю писати.

Може, це буде моєю сповіддю? Ні, мені немає в чому сповідатись. Не буде це і розмовою з самим собою, бо я не самотній. З Василем та Манго ми працюємо напружено, а в праці людина не відчуває самотності навіть в останні хвилини свого життя. Не пишу і за звичкою, хоч написав свого часу кілька фантастичних оповідань. Те, про що йтиме мова, безперечно, не фантазія.

Кілька секунд тому сторінки мого щоденника осяяло світло од вибуху згасаючої зорі. Я вже хотів покласти ручку і простежити

---

[1] © Бабула В., текст, 1960.
© Гринько В., Кольчицький Н., ілюстрації, 1961.
© Соучек М., переклад, 1961.

за цим чудовим відродженням умираючого сонця, але Василь мені перешкодив.

– Пиши! – сказав він рішуче. – Це – наша остання надія на порятунок.

Так, у цих кількох словах – весь зміст уявної безглуздості моєї праці.

Бухгалтер, який виявив у балансі розбіжність на кілька копійок, повинен перевірити всі розрахунки, незалежно від їх кількості, і обчислювати все з початку, аж поки не знайде помилки. Шукаю помилку і я. Я схожий на людину, яка намагається щось пригадати, а тому раз-по-раз повертається до місця, пов'язаного з подією. Я шукаю помилку, що трапилась внаслідок приголомшливих подій мого життя. Помилку, яка шпурнула нас у пульсуючі глибини Всесвіту.

Навколо нас – запаморочливий, нескінченний простір, яким ми пролітаємо швидше за думку, та все одно ми у в'язниці.

Рідне Сонце загубилось в імлі розірваного Чумацького Шляху. Вогники зірок мовчать. Велетенська машина з подивом стежить за мізерною порошинкою, що проникла в її механізм, і цей крижаний погляд простору паралізує моє серце.

Ми проминаємо розжарені кулі, від яких назустріч нам тягнуться довгі червоні язики. Зорі швидко виростають і зникають у пітьмі. Молоко туманності скупчується в зоряні острівці; непрозора запона рветься, і ми пропливаємо поміж двома сонцями.

Яка ж швидкість нашого польоту?

Манго ще не вирахував. Наш атомний годинник працює точно, але тільки для нас. Про час на Землі ми не маємо ніякого уявлення, бо давно вже втратили зв'язок з людьми. Який рік збігає зараз на нашій планеті? Чи живий хоч хто-небудь з наших друзів? Чи правду кажуть вчені, що при такій швидкості польоту час для нас зупинився? Чи не постарішало людство на кілька століть? І якщо ми не загинемо у вогнищі центру Галактики, то чи не застанемо потім на Землі тільки далеких своїх нащадків?

Ні, ні, годі про це! Я повинен повернутися на Землю і в минуле.

Мої думки мусять бути в тисячу разів швидшими за наш антигравіплан. Вони повинні одним стрибком повернути мене додому і виявити проклятущу помилку.

Додому! Яке миле це слово. Додому, хоча б у сльотний день чи морозний вечір! Все, що я колись зневажав, тепер буду пестити, мов свою дитину. Над брудною калюжею зупинюся з подивом; найогидніша комаха стане для мене наймилішим створінням! Бодай на мить, хай тільки думкою, втекти з крижаного простору і стальних стін...

ДОКТОР ПЕГАС

Усе почалося в ту далеку знаменну ніч.

Я ліг спати пізно, бо дописував оповідання про майбутню подорож на Місяць. Моя уява була настільки збуджена, що я продовжував фантастичний політ Космосом і уві сні. Та ось, коли ракета вже шугнула вниз і на мене з блискавичною швидкістю почали насуватися кратери й цирки Місяця, у двигунах корабля раптом щось задзеленчало...

Пошкодження? Застережний сигнал?

Похапцем оглядаю двигун, а дзвінок не стихає...

Прокидаюсь. Голова тріщить, тремчу від холоду. Отже, це був тільки сон.

Але знову чую той огидний дзвінок. У темряві деренчить телефон. Будильник монотонно відбиває четверту годину ночі. І кому це спало на думку турбувати мене в такий час?!

– Що трапилось? – питаю незадоволено.

– Чи є редактор Груда? – прохрипіло у телефонній трубці.

– На жаль, слухає вас... Сподіваюсь, ви знаєте, куди подзвонили?.. Хто ви такий?

– Доктор Пегас.

Дивно: такого імені я не чув.

– Хто?! – перепитую про всяк випадок.

– Доктор Пегас, але зараз це неістотно... Зачекайте, не кладіть

трубки, йдеться про дуже важливу подію... Послухайте!

У телефонній трубці запищало: «Пі... пі... пі... пі...».

– Сам поклав трубку, мерзотник! – пробурчав я голосно.

– Не поклав, не поклав, ви слухайте! – кричав хтось серед настирливого пищання. – Ви знаєте, що це за звуки? Сигнали з Всесвіту!.. Так, справді, сигнали з Всесвіту. Ви – один з перших людей на Землі, які почули їх. Я перехопив ці сигнали кілька хвилин тому і згадав про вас, бо люблю ваші фантастичні оповідання.

Може, я сплю? А може, хтось глузує з мене?.. Так, звичайно ж, це мій колега Франта. Він іноді любить щось утнути.

– Франто, кинь свої жарти, бо я все одно впізнав тебе! І цього тобі не подарую, – адже я тільки дві години тому ліг спати. Ось я покажу тобі Пегаса!

– Помиляєтесь! – сміється невідомий на протилежному кінці лінії. – Я справді доктор Пегас, і сигнали з Всесвіту – теж справжні. Послухайте вранці останні вісті, ви... фантаст! – і він поклав трубку.

Незважаючи на жахливу втому, я в ту ніч уже не заснув. О шостій ранку ввімкнув приймач і отетерів.

– ...Учора, четвертого вересня тисяча дев’ятсот п’ятдесят сьомого року, в Радянському Союзі був успішно запущений перший штучний супутник Землі...

Я скочив з ліжка як опечений.

– ...За попередніми даними, ракета-носій надала супутникові необхідної швидкості близько восьми тисяч метрів на секунду. Штучний супутник обертається навколо Землі по еліптичній орбіті, і його можна спостерігати в променях ранкового та призахідного сонця. Супутник обладнано двома радіопередавачами, що безперервно надсилають радіосигнали – літеру «Т» азбуки Морзе...

Ці сигнали і спрямував мені у телефонну трубку загадковий Пегас!.. Хто ж це міг бути?

Раптом у мене майнула думка, що завдяки дивному збігу обставин я почув новий постріл Аврори; що я сприйняв сигнал, яким розпочинається грандіозна битва людини за Всесвіт. Віднині людство пориває пута, якими його навіки було прикуто до Землі. А я – свідок і навіть в якійсь мірі учасник цього!

Я був вдячний таємничому Пегасові! Шукав його кілька днів, але марно. Вченого з таким іменем ніхто не знав, – а в тому, що це був учений, я не мав сумніву: хто ж ще міг перехопити сигнали першого супутника до офіційного повідомлення ТАРС?

У запалі редакційної роботи тих гарячкових днів я поступово забув про Пегаса. А через місяць нас приголомшило нове повідомлення: на небосхилі з'явилась ще одна радянська зірка з піддослідною твариною на борту; наша редакція почала жити новими хвилюваннями. Мені пригадався доктор Пегас, але, признаюсь, я тільки шкодував, що цього разу він вчасно не повідомив мене про появу нового супутника.

Надходив Новий рік. Перед святом редакцію все частіше почали відвідувати невизнані винахідники.

У той знаменний день, з якого, власне, і треба було б почати розповідь, перший винахідник прийшов ще о восьмій ранку. Він приніс проект «вічного двигуна».

– Я доведу – вірніше, вже довів, – що ваш журнал помиляється, хоч я його дуже поважаю як журнал серйозний! – гарячкував відвідувач, – Перпетуум-мобіле можливий! Оцей двигун, – показував він, хвилюючись, на свої креслення, – оцей двигун обов'язково працюватиме!

– А чому ви його не збудували? – заперечив я м'яко, бо з такою категорією винахідників треба поводитись обачливо.

– Я не маю для цього коштів!

– Гаразд! Я згоден скласти з вами угоду, що в разі успіху вашого вічного двигуна сплачу вам п'ять тисяч крон. Якщо ж протягом двох місяців ваша машина не почне працювати, – ви сплатите мені сто крон. Під таку юридичне оформлену угоду можна позичити гроші у

кого-небудь. Згодні?

Погодився. Він не зрозумів моєї каверзи і навіть був здивований моєю хоробрістю. П'ять тисяч проти ста!

Саме під час складання цієї підступної угоди і подзвонила Єва. Я довго не міг зрозуміти, хто, власне, дзвонить. Останній раз ми бачилися з нею в день одержання університетських дипломів. Ще студентом я закохався в неї, одного разу наважився сказати їй про це, але дівчина обернула все на жарт.

– Любов?!.. Дитяча хвороба! У нас зараз інші турботи. Ми повинні перебудувати весь наш жалюгідний світ!

Одержавши дипломи, ми розійшлися різними шляхами. Вона поїхала до Словаччини будувати нові селища, а я влаштувався в редакції технічного журналу. Іноді ми обмінювались дружніми листами, але інтервали між ними все збільшувались за арифметичною прогресією. Останнього листа я одержав чотири роки тому. І раптом Єва озвалась. Перебуває, мовляв, у Празі і хотіла б мене бачити.

Ми домовилися зустрітись о четвертій дня на Карловому мосту.

Признаюсь, я радів цій зустрічі. Хоч від редакції до Карлового мосту зовсім близько, я вдягнувся вже о пів на четверту. Однак біля дверей мене перепинив довготелесий чоловік, схожий на Дон-Кіхота. Під пахвою він тримав великий заяложений сувій паперів.

– Ви вже йдете? – спитав він зовсім недоречно. – Я хочу з вами поговорити. Прийшов до вас у дуже важливій справі. Це – відкриття, яке докорінно змінить історію людства.

– Перпетуум-мобіле? – запитав я холодно.

– Ні. Ви чули сигнали з Всесвіту?

«Пегас!» – блискавично промайнуло у мене в голові.

– Так знайте ж: моє відкриття має для людства більше значення, аніж штучний супутник! – вів далі незнайомий, і раніше, ніж я встиг опам'ятатись, кинувся на коліна, і почав розгортати сувій. За кілька секунд підлога редакції була вкрита папером у клітку, помережаним чудними значками. – Ви стоїте над картою світу! – урочисто заявив відвідувач. – Це план метеорологічної війни! Погода може стати найдійовішою зброєю проти ворога...

Хвилинку, я вам усе докладно поясню... Ворога ми затопимо дощами і зливами, зметемо бурями та ураганами...

Ще й зараз пригадую неприємне почуття, що охопило мене тоді. Я відчув, як кров приливає до голови, як у мене з неймовірною силою наростає лють.

Од вибуху гніву мене врятував телефон. Говорив доктор Пегас.

– Чи є у вас сьогодні вільна часинка? Можете завітати до мене десь о п'ятій годині? Я маю надзвичайно цікавий сюжет для фантастичного оповідання.

– Так, зараз прийду! – сказав я скоріше не йому, а бідолашному винахідникові, який усе ще стояв навколішки і з нетерпінням поглядав на мене.

– Ні, не зараз, бо я повернусь додому тільки о пів на п'яту. Запишіть мою адресу: Мала-Страна, Ностицева вулиця, п'ять.

– Дякую за запрошення! – відповів я.

– Тож не забудьте! – сказав доктор Пегас на прощання.

«Метеорологічного винахідника» я послав на шию колегам з журналу-конкурента. Хай використають його винахідницький талант для чогось більш розумного.

СЛУЖНИК-НЕВИДИМКА

Чим далі від нас рідна планета, тим яскравішими стають мої спогади. У темряві Всесвіту, коли між нами залягла нескінченність, бачу все значно виразніше, аніж бачив колись на Землі. Реально відчуваю запах вітру, який колись гуляв над Влтавою. Бачу їдку імлу, що закривала вид на Празький кремль. Чую приглушений гомін вулиць рідного міста...

– Добридень, Гонзо! – вітається Єва так, мовби ми не бачилися не вісім років, а лише один день.

– Винахідник... дивак... настирливий... – промимрив я розгублено, пояснюючи запізнення.

– Не треба виправдовуватись! – засміялась Єва. – Ти не змінився анітрохи. Пам'ятаю, колись я чекала тебе на цьому ж місці. Чекала півдня і, здавалось, могла б чекати півжиття. Мабуть, ніде в світі людина не створила такого чудового куточка, як отут.

«Ти теж не змінилася за цей час!» – думав я. Пригадую, як вона завжди по-дружньому мило і все ж холодно відштовхувала мене. Глибоко дихаю морозним повітрям і радію, що між нами пролягло аж вісім років, які зробили нас розсудливішими.

– Тобі не подобається Карлів міст? – наївно запитує Єва.

– Звісно, подобається... – вдаю з себе байдужого. – Зараз пів на п'яту, а о п'ятій у мене ділове побачення.

– Шкода. А я з таким нетерпінням чекала цієї зустрічі...

Я допитливо дивлюсь на неї і відчуваю, як куточки моїх губів тремтять від іронічної посмішки. Єва зрозуміла мій погляд.

– Гонзо, Гонзо... – зітхнула вона. – Ці нещасні вісім років... Але... Зараз я відчуваю, що ти став для мене значно ближчий...

Під сяйвом запнутих імлистим серпанком ліхтарів ми повільно йшли до Малостранської площі.

– Ти... ти про мене зовсім не згадував? – запитала вона несміливо.

– Згадував... – відповів я, відчуваючи, що починаю втрачати ґрунт під ногами.

– Ніхто мені за цей час так не припав до серця...

– Знаю, о гордовита і вибаглива принцесо!

І раптом чую таке, що приголомшило, мене, як вибух бомби.

– Я чекала тебе, Гонзо. Ні, це не жарти. Раніше я цього не усвідомлювала, бо надто захоплювалась архітектурою.

Мені здалося, що це не та Єва, яку я колись знав. Ця була якась інша, ніжніша, прихильніша.

На башті храму святого Мікулаша годинник пробив п'яту.

«Пегас, – пригадав я, – мабуть, уже чекає на мене».

Я взяв Єву під руку і швидко потягнув через Малтезьку площу до Ностицевої вулиці. Спочатку вона дорікала мені за те, що я призначаю два побачення одночасно, але потім з цікавістю вислухала мою розповідь про нічну розмову і сигнали з Всесвіту.

Старенький будинок під номером п'ятим був тьмяно освітлений ліхтарем, прикріпленим до фасаду. Над склепистими воротами – щит у стилі бароко з двома горлицями. Другий щит був розбитий, він дивився на вулицю, як сліпе око. З освітленого вікна поруч нього лунала інтродукція з «Паяців». Патефонна пластинка була добряче заїжджена, але це тільки посилювало романтичність моменту.

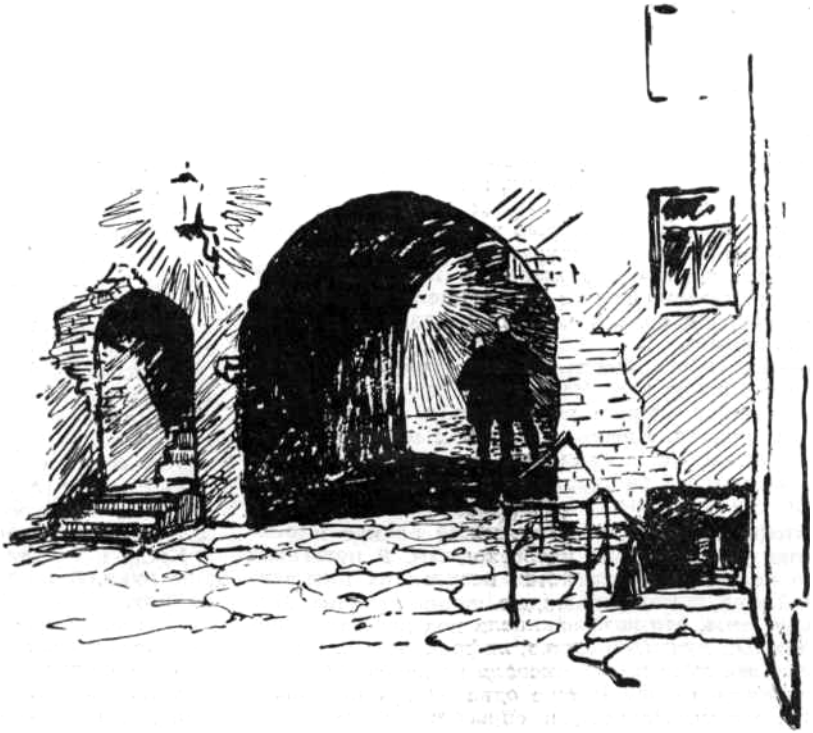

Невже в цьому старовинному будинку живе вчений, який своїми досконалими приладами перехоплює голоси Всесвіту? Я відчуваю, що тут якесь непорозуміння.

– Або з тебе хтось поглузував, або ж я навіть не уявляю, в чому справа... – сказала Єва.

– Невже ти боїшся? – засміявся я.

Ми зайшли до темного холодного коридора, вимощеного плитами з пісковику, зазирнули в усі закутки. Списку мешканців будинку не було ніде.

– Будинок невеликий, обійдемо його весь, – вирішили ми і почали повільно підніматись рипучими дерев'яними сходами на другий поверх, освітлюючи собі шлях сірниками.

Отак ми добрались аж до мансарди, але таблички з іменем доктора Пегаса так і не знайшли.

– Казала ж тобі, що це був жарт! – стривожено прошепотіла мені просто в вухо Єва. – Хоч я й люблю такі старовинні будинки, але в цьому нізащо б не хотіла жити. Тут якось моторошно...

Не встигла вона це сказати, як відчинились двері, і на порозі з'явилася стара розпатлана жінка у ветхому халаті з свічником у руці. В мерехтливих променях свічки вона здавалась примарою.

– Когось шукаєте?

– Доктора Пегаса...

– Доктора Пегаса? – перепитала жінка здивовано. – Я тут живу понад п'ятдесят років, але людини з таким чудним прізвищем не зустрічала. Настільки я знаю, Пегас – це крилатий кінь з грецької міфології... Правда, тут живе один дивак, але його звуть інакше...

Промимривши пробачення, ми попростували до виходу.

– І навіть у всій нашій околиці такої людини немає! Я знаю майже всю Малу-Страну! – кричала вона, стоячи на сходах.

Ми вибігли з будинку, як діти, що втнули якусь штуку, і аж на вулиці зареготали.

– Тепер я зватиму тебе доктором Пегасом! – сказала Єва. – А ти, виявляється, шукач пригод!.. Ходімо-но до кав'ярні та вип'ємо чорної кави, поки я трохи отямлюсь.

Ми вже одійшли від дверей на кілька кроків, як раптом до будинку під'їхав і зупинився мотоцикл. З нього зскочив і попрямував до нас чоловік у шкіряній куртці з капюшоном на голові.

– Добривечір, пане редакторе! Давно чекаєте? Пробачте, я трохи затримався в інституті.

– Професор Кржижек?! – вигукнув я з подивом. – То це ви і є той таємничий доктор Пегас?

– Так, я трохи вас поінтригував. Знаю, що журналісти – народ допитливий. Але загалом я справді Пегас, в усякому разі, мене так називають колеги за мої фантастичні ідеї... Ваша дружина? – обернувся він до Єви.

– Поки що – ні.

– Відверто кажучи, на жіноче товариство я не розраховував. Знаєте, я живу сам, і в квартирі у мене безладдя.

Єва зрозуміла, що вчений хоче говорити зі мною без свідків.

– Я теж не збиралась у гості, – сказала вона стримано. – Гонза розповів мені про вас кілька хвилин тому... Скільки часу ви затримаєтесь? Я хотіла б зайти до кав'ярні та випити чашку кави. Ми, власне, і прямували туди.

– Не більш як годину, – зрадів Пегас. – Ви не гніваєтесь на мене?

– Отже, за годину я чекатиму на тебе, – сказала на прощання Єва і енергійно попрямувала до Малтезької площі. Вона, мабуть, відчула, що я дивлюсь на неї, бо ще разів зо два озирнулась і вітально помахала мені рукою. Тоді я ще не уявляв, чим був для мене отой жест.

Пегас – віднині я називатиму доктора Кржижека тільки цим іменем – втягнув мотоцикл у коридор, увімкнув великий електричний ліхтар і повів мене скрипучими сходами на другий поверх. Біля дверей у кінці невеликого, просякнутого запахом цвілі коридора він зупинився.

– Фердо, відчини, я привів шановного гостя! – звернувся Пегас приглушеним голосом до когось за дверима.

Важкі дубові двері повільно відчинились. На мій подив, за ними нікого не було.

– Увімкни світло, Фердо! Не будемо ж ми сидіти в темряві.

На стінах спалахнуло кілька електричних лампочок. Ми зайшли до яскраво освітленого приміщення з ажурною стелею.

– З ким ви говорили? – спитав я зацікавлено. – Тут же нікого немає?

– Ви маєте на увазі Ферду? Це мій невидимий служник.

– Невидимий?!

– Я можу легко переконати вас у цьому. Він скоряється мені з першого ж слова... Слухай, Фердо, чому ти досі не опустив завіси? Адже сусіди дивляться нам просто на стіл!

Завіси тихо зашаруділи й опустились, а в мене по спині поповзли мурашки.

– Ферда виконує також писані накази. Напишіть будь-яке завдання на цьому папері.

«Фердо, запали вогонь, бо тут холодно!» – написав я каліграфічним почерком.

У ту ж мить спалахнули газові пальники.

– Я вже догадуюсь, що це за чудеса: приховані десь кібернетичні апарати реагують на звуки голосу. Але оцей письмовий наказ мене збив з пантелику. Ви непомітно натиснули на якусь кнопку, правда ж? – допитувався я.

– Я не люблю каверзів. Усе, що вам було продемонстровано, – найчистіша наука... Але на вас чекають ще цікавіші сюрпризи. Адже я обіцяв вам дати тему для фантастичного оповідання, – сказав Пегас.

Я оглянув кімнату. Полиці аж під стелю повні книжок. Звичайний письмовий стіл. Круглий столик з двома зручними кріслами. Праворуч від дверей – імітація англійського каміна. Над ним виднілися великі залізні дверцята, які, напевне, вели до широкого димоходу. Дверцята були пофарбовані в той же колір, що й стіни.

– Трохи тіснувато... – сказав я, аби не мовчати.

– Це на перший погляд... Фердо, покажи добродієві спальню.

Одна з книжкових шаф крутнулась навколо осі, відкриваючи хід до другої кімнати. Стіни тут були заставлені книжками. Посередині кімнати стояв диван та нічний столик.

– Для вікон не вистачило місця, – пояснив Пегас. – Але електрика цілком заміняє сонце. До того ж я тут довго ніколи не затримуюсь.

– У вас чудова колекція наукових праць! – зауважив я з подивом.

– Помиляєтесь. Наукові книги з мого фаху містяться в першій кімнаті. А тут – філософські твори та белетристика, головним чином класики. Не хочу хвалитись, але, на мою думку, в мене тут зібрано все краще, що створив людський мозок за весь час свого існування.

– Дивно... Таку бібліотеку я, одверто кажучи, не сподівався побачити у вас, – сказав я схвально. – Вчений і одночасно любитель мистецтва... Чи не грішите ви потай і літературною творчістю?

– І так і ні, залежно від того, як на це глянути. Вас, мабуть, здивують мої слова, але література – не моя пристрасть. Це просто матеріал, який допомагає мені в наукових дослідженнях.

– Не розумію... – признався я, перебігши поглядом по корінцях книжок з іменами Платона, Аристотеля, Шопенгауера, Шекспіра, Шиллера...

– Зрозумієте, коли я покажу таємницю своєї лабораторії.

– У вас тут є і лабораторія?

Пегас посміхнувся. Це була швидше гримаса, яка на мить змінила його непроникне, кутасте обличчя. Ця гримаса так міцно в'їлась мені в пам'ять, що я міг би навіть сьогодні намалювати її. Лукавий відблиск в очах, стиснуті куточки рота, а нижня губа випнута вперед. В цій гримасі проступала погано прихована зарозумілість та почуття власної вищості. Це було застереження, якого я, на жаль, не зрозумів вчасно.

– Будинок, де я живу, купив і перебудував для своєї численної родини архітектор, що створив храм святого Мікулаша. Цей будинок оповитий багатьма легендами, які я старанно вивчив. Одна з них ґрунтувалась на правді і допомогла мені знайти чудове місце для лабораторії, – ви самі незабаром у цьому переконаєтесь. Але перед тим, як туди піти, давайте нашвидку вип'ємо по чашці чорної кави, щоб ви не заздрили своїй нареченій.

Гримаса вченого мене трохи занепокоїла. Хотілося попрощатися з чудним господарем та й побігти до Єви, але допитливість перемогла.

Я з цікавістю стежив, як доктор за допомогою невидимого служника варив каву. Самі по собі відчинилися дверцята шафи з посудом. Пегас узяв звідти дві чашки, вкинув у кожну по кілька коричневих кульок і наповнив водою. Чашки поставив на письмовий стіл, простеливши перед тим паперові серветки. Незабаром вода в чашках закипіла.

– Дякую, Фердо! – жартівливо сказав Пегас. – Прошу – справжня турецька кава. А тих кульок не бійтесь, це не сурогат і не аптекарський товар. Я тільки вкрив зернятка кави особливою речовиною з глюкози, яка розпускається протягом трьох хвилин кипіння.

Кава прекрасно пахла і була дуже смачна. Я пив, нишком оглядаючи письмовий стіл, щоб відкрити його таємницю. Про те, що воду довели до кипіння невидимі інфрачервоні промені, я зрозумів одразу ж, але мене дивувало те, що вони водночас не впливали на дерев'яну дошку стола.

І ще мені не давало спокою запитання:

– Чи послухався б мене ваш Ферда, коли б я прийшов за вашої відсутності і попросив його відчинити мені? Я запам'ятав усе, що ви йому говорили.

Пегас уважно подивився на мене:

– Що ж, спробуйте хоч зараз!

Я вийшов до коридора, але ніякі умовляння на адресу Ферди не допомогли, потрапити назад я вже не міг. Нарешті мені відчинив Пегас.

– Як бачите, я забезпечив себе від цікавих і непроханих гостей, – засміявся він. – Ферда підкоряється лише моєму голосові. А втім, усе це тільки забавка. Знаєте, я таки трохи відлюдок, тому створив собі кібернетичного друга. Він далеко надійніший за живого. Признаюсь, я не дуже довіряю людям... Як редакторові технічного журналу вам не треба пояснювати, що Ферда – не якийсь там робот з руками і ногами, а всього-на-всього кілька тисяч метрів дроту та безліч реле і напівпровідників. Мій Ферда – не новина для сучасної техніки. Він просто дитя нової науки, кібернетики, над якою працює весь наш інститут. Звісно, Ферда може зробити далеко більше, ніж я вам продемонстрував. Він регулює температуру кімнат, обслуговує телефон і записує розмову... А що особливо важливо – він володіє досконалою пам'яттю, – як ви, а можливо, навіть краще. Словом, це – електронно-обчислювальна машина...

Я зробив жест, що дальші пояснення – зайві. Пегас зрозумів.

– Ну, гаразд. Каву допито, тепер ходімо до лабораторії.

Я хотів узяти пальто, але Пегас мене зупинив:

– Пальто вам не потрібно. Лабораторія під нами.

ДИНЦЕНГОФЕРІВ КОРИДОР

– Фердо, я йду працювати! – звернувся доктор Пегас до свого невидимого служника.

– Прошу, маестро! – почулося з каміна. – Заходьте.

Хоч я людина без забобонів і не боюсь невідомого, але цього разу по-справжньому злякався. Може, у доктора все-таки є живий помічник, який виконує всі накази?

Не встиг я опам’ятатись, як стальні дверцята над каміном тихо відчинилися. З них повільно висунулась і спустилась на килим металева драбинка.

– Дозвольте, я піду вперед. Хід досить-таки незвичайний, щось ніби як до курника, – виправдувався Пегас. – Але далі буде краще.

Коли я видрався по драбинці, доктор подав мені руку, і ми опинились у маленькій кабіні з кількома кнопками на стінах.

– Ліфт зроблено для одного, на відвідувачів я ніколи не розраховував, – сказав Пегас, натискуючи на одну з кнопок. Кабіна повільно поповзла вниз.

– Ви – перша людина, якій я відкриваю свою таємницю і показую підземну лабораторію, – зауважив Пегас по паузі. – Ніхто навіть не припускає, що в цьому старенькому будиночку може існувати щось подібне.

– А ви не боїтесь, що я як редактор можу виказати вашу таємницю?

– Ні, цього я не боюсь, – сказав Пегас з несподіваним для мене притиском. – Я довіряю вам. Знаю, що не розголосите нічого, аж доки я сам не попрошу про це.

У мене було таке відчуття, наче ми спускаємось у самісінькі надра землі. Ліфт рухався з швидкістю слимака і так тихо, що часом здавалося, ніби ми стоїмо на місці. Та ось він нарешті зупинився.

– Як я вже казав, будинок переробив старий Динценгофер десь у другій половині сімнадцятого століття. Одна з легенд розповідає, що цей будинок був колись з'єднаний з Празьким кремлем і Новим-Мєстом добре обладнаними коридорами, які під час війн та заворушень служили запасними виходами... Прошу! Ми перебуваємо в одному з коридорів.

Я нерішуче підійшов до затхлого, тьмяно освітленого проходу. Краплини, що падали зі стелі, тихо видзвонювали чудернацьку мелодію.

– Динценгофер будував надійно: минуло стільки років, а коридор дуже добре зберігся. Десь на березі Влтави він закінчується обвалом, кимось замурованим, щоб влтавська вода не залила підземелля. За всіма ознаками, це зроблено через багато років після смерті архітектора.

Пройшовши близько тридцяти кроків, ми звернули до бічної галереї, що кінчалась сучасними гладенькими дверима.

Пегас витяг з кишені ключі.

– Ферду я залишив нагорі. Тому тут змушений відчиняти сам. Ще один запобіжник – і можемо вступити до мого королівства... – він натиснув щось на вологій стіні. Двері відчинились, і водночас у приміщенні спалахнуло світло.

Я зацікавлено оглядав просторе приміщення з голими бетонованими стінами, – в ньому було повно найрізноманітніших приладів та апаратів.

– Це ваша лабораторія? – щиро здивувався я.

У Пегаса від задоволення заблищали очі.

– І так і ні, в залежності від того, як на це глянути... – почув я знайому відповідь. – Підземні коридори мої за правом пріоритету знахідки. Апарати я позичив на складі дослідного інституту.

– Позичили? – перепитав я іронічно.

– Власне, це не має значення, – холодно відповів Пегас. – Коли зрозумієте, які важливі проблеми розв'язуються в цій лабораторії, то погодитесь, що спосіб, яким я дістав необхідне обладнання, справді не має значення. Я працюю над двома грандіозними проблемами. Одна дасть людству необмежену силу, друга – врятує його від загибелі...

Слова хворого на манію величності аніскільки не здивували мене.

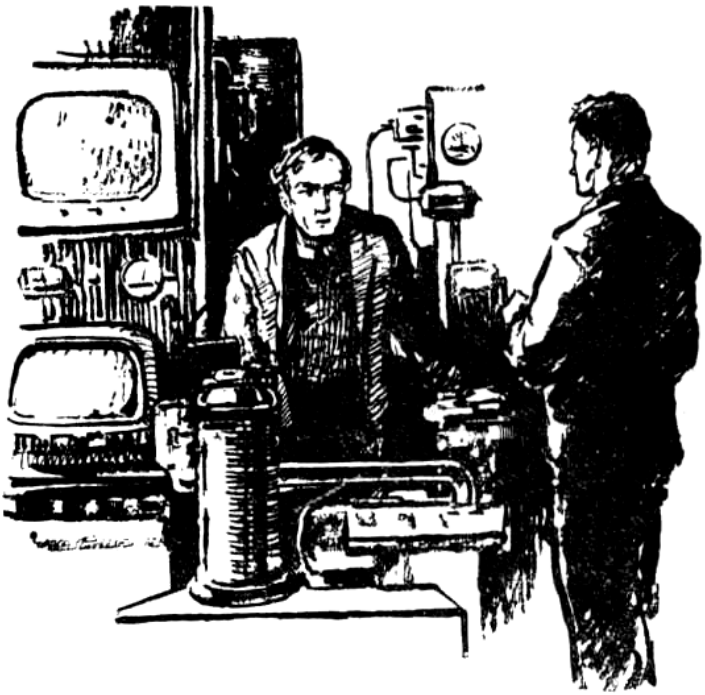

– Я бачу, ви мені не вірите. Ні, я не божевільний і зараз переконаю вас у цьому. Моє перше величезне завдання – оволодіти гравітацією, силою земного тяжіння. Теоретично я вже розв'язав цю проблему, практично – ще не зовсім.

– А чому ви не експериментуєте в дослідному інституті? – запитав я. – Адже над цією проблемою працюють багато вчених. Самотужки ви її не розв'яжете.

– Я пильно стежу за успіхами інших і добре знаю, чого досягнуто в битві з гравітацією. Але я йду зовсім іншим шляхом і вже виявив гравітаційні хвилі, аналогічні електромагнітним... А чому не експериментую в інституті? Просто не хочу, щоб хто-небудь скористався з результатів моєї довгорічної виснажливої праці. А з публікацією другого відкриття я затримуюсь насамперед тому, що його можуть використати проти людства, як у свій час атомну бомбу.

Розуміючи, що дальші заперечення зайві, я мовчки уважно стежив за Пегасом, який гаряче і з великим захопленням розповідав про битву з гравітацією. Він говорив про проблему, яку я повністю зрозумів тільки далеко пізніше.

– Отже, ви працюєте над гравітацією... А як вам пощастило перехопити сигнали супутника незабаром після його запуску? – запитав я зрештою, коли Пегас замовк.

– Саме тому, що я працюю над гравітацією, у мене є потужний приймач, яким я перевіряю зв'язок між гравітаційними та електромагнітними хвилями. Я досліджую хвилі різної довжини. Полюючи в ефірі, я тоді випадково натрапив на повідомлення про запуск супутника і довідався, яка довжина хвилі його радіопередавача. Після цього перехопити сигнали було вже неважко... Вас я згадав по закону асоціації, бо саме того вечора дочитав ваше фантастичне оповідання про штучні супутники Землі.

Я багатозначно поглянув на годинник.

– О ні, я ще не можу вас відпустити! – сказав Пегас, зрозумівши мій жест. – Адже я ще не ознайомив вас з другим своїм відкриттям, яке послужить темою для вашого фантастичного оповідання.

Схопивши мене за руку і раптово знизивши голос, наче побоюючись, що нас хтось може підслухати, він зашепотів:

– Ходімо!.. Пробачте, я трохи схвильований, але це хвилювання у мене мимоволі виникає від думки про велич відкриття. Коли ви зрозумієте, про що мова, то воно й на вас справить захоплююче враження. Насмілюсь запевнити, що ці історичні моменти ви запам'ятаєте на все життя...

Він мав рацію: лабораторію Пегаса я не забуду ніколи.

«Напишу про це. Обов'язково напишу. Але не оповідання, а чисту правду», – думав я в той час, коли він підводив мене до невеликого стола, на якому виднілись кілька маленьких екранів.

Пегас крутнув вимикач. Спалахнули сигнальні вічка. Почулось неголосне гудіння трансформаторів.

– Звичайне виробниче телебачення, – пояснював Пегас. – Дивіться уважно! Перший екран ліворуч – видно Малтезьку площу. Невеликий телевізійний передавач я встановив у вікні горища Ностицевого палацу. На другому екрані – загальний вигляд Ностицевої вулиці. Третій екран – вид на тротуар проти нашого будинку... Цікаво, правда?.. Погляньте, з Малтезької площі до нашої вулиці іде юнак. Ота он дівчина в темному закутку вулиці, мабуть, на нього чекає. А тепер, любий редакторе, будьте уважні! – голос Пегаса бринів переможно. – Я примушу цього юнака виконати кілька вправ. Він підкорятиметься мені так само, як підкоряється Ферда!

Доктор клацнув якимсь важельком, покрутив ручки. Дзижчання над нашими головами посилилось. І коли на одному екрані з'явилось перехоплене телеоб'єктивом обличчя юнака, Пегас поклав мені руку на плече:

– Запевняю вас, що коли юнак підійде до нашого будинку, він схопиться за голову, розгублено озирнеться і допитливо подивиться вгору. Злякана дівчина підбіжить до нього і раптом зробить йому реверанс...

Все відбулося саме так, як намалював доктор. Я засміявся:

– Як це вам вдається зробити?

Пегас глибоко зітхнув, а потім набундючився, щоб підкреслити серйозність хвилини:

– Я можу з відстані впливати на мозок людини! Звісно, це тільки початкова стадія відкриття, але шлях до нього вже знайдено.

– А що в кінці того шляху? В ім'я чого ви над цим працюєте? Хочете нав'язувати людям свої думки? – запитав я.

– Не зовсім так... Хочу навіювати людям спосіб мислення... тільки не свій...

Пегас хотів продовжувати свої пояснення, але я перебив:

– Коли ви мені вже розкрили так багато, то чи не можете пояснити, як ви впливаєте на людський мозок?

– І цю таємницю розкрию. Знаєте оцей апарат? – показав він у куток лабораторії.

– Напевно, це звичайний енцефалограф, – сказав я, глянувши на схематичний рисунок мозку, що світився на екрані приладу.

– Чудово! Отже, ви розумієте, в чому суть. Мій апарат, звісно, не енцефалограф. Він не тільки прослідкує біоелектричні струми в корі головного мозку, але водночас допомагає мені читати думки. Хочете випробувати на собі?

Я кивнув головою на знак згоди. Пегас надів на мене якийсь шолом з безліччю електродів і вимкнув світло. Рисунок мозку на екрані засяяв дужче.

– Думайте напружено!.. Зосередьтесь на чомусь цілком певному... – весь час повторював доктор.

«Перпетуум-мобіле... перпетуум-мобіле...» – повторював я в думці. Рисунок мозку сяяв дедалі інтенсивніше. А Пегас перебігав гарячковим поглядом з екрана на екран.

– Гадаєте, що я божевільний? – сказав він докірливо.

– Звичайно, ні! – похитав я заперечливо головою. – Я вважаю, що ви – геній!

– Можливо... – невпевнено сказав Пегас. – Від божевілля до геніальності один крок. І навпаки... Але мій апарат показує, що ви говорите неправду.

Барвисті відблиски на рисунку мозку справді застрибали по складній, переплутаній лінії.

– Дарую вам це! – сказав Пегас прихильно. – Радий, що переконав вас у своїй правоті... Мій енцефалограф показує не тільки ділянку мозку, яка працює найінтенсивніше, але й приблизний зміст думок... Ну, що ж, досліди закінчено! – додав він суворо і, знявши з мене шолом, увімкнув світло.

Я дуже зрадів, що експеримент обмежився тільки цим.

– Скажіть, – звернувся я до Пегаса, – який все-таки зв’язок має ваш енцефалограф з дослідами на перехожих?.. Між іншим, чи знаєте ви, що такі експерименти протизаконні?

– Любий редакторе, я не такий наївний, як вам здається. Хіба марно я тримаю все в абсолютній таємниці?! А щодо мого енцефалографа... Я досліджую закони біоелектричних струмів мозку та можливість впливу на нього зовні. Як бачите, мені це вдається.

– Пробачте, – сказав я схвильовано. – Але я мушу повернутись до основного питання: з якою метою ви все це робите? Невже ви хочете стати необмеженим володарем світу?

– Ваш постріл не влучив, любий редакторе! Коли мені пощастить успішно закінчити свою працю, я вийду зі сховища і скромно признаюсь у звершенні великого подвигу!

– Що ви маєте на увазі під великим подвигом? Чому ви хочете насилувати людський мозок? Я не вірю, звичайно, що вам це вдасться зробити, але хотів би знати, який сенс бачите в оцьому неосяжному за своїми перспективами злочині, який ви замислили? Пробачте, але інакше розцінювати я не можу.

Пронизуючи поглядом, Пегас не зводив з мене очей.

– Не будьте необачні, редакторе! Навіщо такі гучні вислови? Я хочу бути корисним людству, хочу захистити його. От і все.

– Але від чого захистити, скажіть, прошу?

– Од війни. Від жахливої, смертельної війни...

Дивлячись палаючим поглядом кудись удалину крізь бетонні стіни, Пегас важко дихав і говорив безперервно. Я досі пам’ятаю кожне його слово, кожну інтонацію.

– Вас, певно, цікавить, як я хочу цього досягти. Я відкрив особливий вид гравітаційних хвиль, їх можна передавати на яку завгодно відстань. Ними можна впливати на біоелектричні процеси мозку; інакше кажучи – на мислення людини. В цьому й полягає суть мого найголовнішого відкриття, – Пегас зробив паузу і витер піт з лоба. – Вперше усвідомивши досягнуте, я спочатку розгубився, навіть злякався можливих наслідків. І раптом мене осяяла блискуча думка: а що, коли абсолютно і назавжди стерти з людського мозку думку про війну? І не тільки думку, але й пам’ять про неї, сховану десь в імлі підсвідомості.

– А чи зачеплять ваші таємничі промені саме цю частину пам’яті? – перебив я його нарешті.

– В усякому разі, я цього прагну. Але, на жаль, досліди з живими людьми пов’язані з великими ускладненнями.

– Невже ви проводите такі досліди на людях?!

– Поки що ні. Але незабаром на це зважусь. Незабаром. Можете мені повірити.

Гаряча хвиля пробігла у мене по тілу. З'явилось відчуття, яке виникає у альпіністів на запаморочливій висоті гострого гірського гребеня над проваллями, – і не розпач, не лють, а щось таке, що змушує пружнішати м'язи, загострює волю. Я насилу стримався, щоб не вибухнути, і сказав хрипло:

– А чим ви хочете заповнити порожні місця, які виникнуть у пам'яті?..

– Розумію ваше хвилювання, – розсудливо відповів Пегас. – І я спочатку переживав щось подібне. Але нічого, це минеться. Бачу, що ви починаєте мене розуміти. Про порожні місця я теж думав і вирішив заповнити їх найпрекраснішим з того, що могло створити людство досі. Я запишу в людський мозок вміст бібліотеки, якою ви там, нагорі, так захоплювались. Коли над світом помчать благодійні хвилі, кожен якоюсь мірою стане Аристотелем, Платоном, Декартом, Шопенгауером, Гете, Достоєвським. У кожного філософа та класика я візьму найкраще, найвеличніше...

Він говорив, і я відчував, що поступово знову заспокоююсь.

– Невже ви не розумієте, що створите у головах людей плутанину? – урвав я його. – А чи переконані ви, що зумієте вибрати з культурної спадщини людства справді найкраще?

– Моя всебічна освіта така широка, що можете не сумніватись у цьому! – самовпевнено заявив Пегас. – Певен, що зумію розібратися без радників.

Ця відповідь ще більше переконала мене в тому, що я говорю з людиною, яка вже давно втратила відчуття реальності. Та все ж я ще сподівався отверезити його.

– Як видно з усього, ваше відкриття має величезне значення для людства. Але чому ж у такому разі ви не віддасте його в розпорядження суспільства? Чому таку важливу справу здійснюєте один, у підземеллі? Навряд щоб вам пощастило побудувати такий передавач, який вплинув би на всю земну кулю, а з своїми хвилями вам доведеться звертатись таки далеченько: у нас війна нікого не приваблює.

Пегас судорожно вчепився в стіл з екранами.

– Доки я не доведу свій план до кінця, відкриття з рук не випущу!.. Ви уявляєте, що трапиться, якщо комусь заманеться зловживати ним? Або ж його вкрадуть – вкрадуть, а потім ніхто й не згадає про мене... Чи, може, скажете, мало було викрадено великих винаходів?.. Справді, передавач завдає мені багато клопоту. І все одно в мене є надія. За попередніми розрахунками, гравітаційний передавач потребуватиме такої ж кількості енергії, як звичайна радіостанція.

– А чи не зрадить вас велика витрата електрики? – запитав я.

– Ні, енергію я беру безпосередньо з мережі, без лічильника. Звісно, в інтересах людства, – хихикнув Пегас.

– Дивно! – сказав я з іронією. – Боїтесь, що хтось украде ваше відкриття, а самі, м'яко кажучи, на кожному кроці обкрадаєте людське суспільство, правда, запевняючи, що це – в його інтересах... Але хто може поручитись, що ви не зловживатимете вашим відкриттям, не використаєте його проти людства?

М'ясисте обличчя Пегаса заграло всіма барвами.

– Ви забігаєте, редакторе, надто далеко! Адже я – порядна людина і не плекаю потаємних думок!

Я хотів заперечити, що чесна людина не краде, але побоявся бурхливої сутички. А тепер шкодую, що не підтяв цього, щонайменше сказати, дивного вченого.

– Мир не можна захистити ніякими таємничими променями, – сказав я з удаваним спокоєм. – Людство вже прокинулось, і я твердо переконаний, що остання світова війна була справді останньою. Зараз не час для війн. Перший радянський супутник, сигнали якого ви самі перехопили, скерував погляди людства в протилежному напрямку – нагору, до Всесвіту. Тож не чіпайте людський мозок, бо це небезпечно, та й потреби в цьому немає. Мозок – надто чутливий орган. Це вам не кібернетичний Ферда, з яким ви можете робити все, що заманеться!

Я замовк, Пегас також мовчав. Я тоді подумав, що своїми полум'яними словами вплинув на нього. Але мої ілюзії розлетілися, як сухе листя під вітром.

– Хоч ви й говорите красиво, та все ж недооцінюєте небезпеку загрози війни. Мені здається, що ми не розуміємо один одного. Ви – редактор і письменник, а я – розсудливий учений. Я

знаю, що роблю. Я не можу допустити, щоб голем[1], якого воскресили наука і техніка, під час свого походу розчавив мешканців нашої планети. Він уже зіп'явся на ноги і руйнує все, що трапляється йому на шляху. Я крокую поруч і чекаю слушного моменту, щоб перетворити його знову на мертву глину.

– На жаль, я не цілком вас зрозумів. Що ви маєте на увазі під словом «голем»?

Пегас примружився так, ніби йому в очі потрапив дим.

– І після цього ви називаєте себе письменником-фантастом?! Цей голем – сучасна техніка, а точніше – атомна енергія. Вона вислизнула з рук людини, вона знищить свого відкривача!

– Ваш голем може з таким же успіхом опалювати будинки й заводи. Навіщо ж його знищувати? – заперечив я.

Замість відповіді Пегас вийняв з кишені годинник-цибулину.

– Я бачу, ми не домовимось. Ваш час минув. Година пройшла.

[1] Голем - у єврейській міфології глиняна істота, що раптом ожила *(Примітка перекладача).*

– І ви не боїтесь мене випустити? Я аж ніяк не відчуваю себе зобов'язаним зберігати вашу таємницю.

– Я не знаю, що таке страх. При здійсненні цього величного завдання він шкодив би мені! – сказав Пегас крижаним тоном. Потім несподівано обернувся і схопився за один з важелів пульта керування.

Спалахнуло якесь сліпуче світло.

Я втратив свідомість.

ЗАЧАРОВАНЕ МІСТО

Ми – найнещасніші невдахи, які будь-коли народжувались на нашій планеті. Яким прекрасним було життя Робінзона порівняно з нашим! Над його головою співали птахи; об береги його острова плюскотіло чарівне, вічно мінливе море... Слово честі, завивання урагану чи скиглення хуртовини здавалися б мені тепер казковою музикою! Звичайнісінька пилюка, прибита дощем, була б тут дорожча за найкоштовніші перли в золотому піску... Та тільки що ж – нічого цього немає... Трапилась катастрофа... Катастрофа в нескінченному крижаному Космосі...

Ні, ми не зазнали аварії. Ми – шалені вершники крилатого Пегаса, що одним стрибком перескочив Галактику і мчить невідомо куди. Ми – мандрівники, про яких людство навіть не мріяло. І зараз ніхто не знає про наш стрибок у ніщо. Коли б була хоч надія, що хтось узнає про це, бодай через століття!

Тиждень тому не витримав Манго – найстійкіший з членів екіпажу. Він обчислив траєкторію нашого польоту і дійшов до фантастичного висновку: десятикратна швидкість світла! Не довіряючи власним очам, він кілька разів перевіряв електронно-обчислювальну машину, але помилки не було.

– Я збожеволів... Звичайно, я збожеволів... – сказав він підупалим голосом. – Така швидкість неможлива взагалі!

Ми заспокоювали нещасного Манго, як могли.

– Африка! Краю мій рідний! – закричав він раптом, показуючи на туманність, що скидалась формою на Африку. А потім вбачав Африку в кожній туманності, мимо якої ми пролітали, нарешті в кожному скупченні зірок. Тепер він марить. Його вигуки

збурюють мої спогади. Не можу зосередитись; не знаю, чи варто взагалі продовжувати... Але як же інакше я знайду оту трагічну помилку?

Манго заснув. Користуючись хвилиною тиші, я повертаюсь думкою на Землю, в підземну лабораторію Пегаса.

Що там відбувалось?.. Пегас мене оглушив?.. Ну, а далі...

Поступово пригадую все.

***

Я повільно приходив до свідомості... Пам'ятаю, всім тілом перебігали гарячі хвилі; шалено стукало серце, а я ніяк не міг збагнути, де опинився. Чому лежу горілиць на підлозі? І чому тут так темно?... Чи, може, я осліп?..

Підлога нестерпно холодна, а десь там у полях невгамовно щебечуть горобці та сюрчить цілий оркестр коників.

Обмацую все довкола себе. Голова така важка, як бетон піді мною.

– Гей, хто-небудь є тут? – насилу видавив я. Але ж це не мій голос!.. І звідки це глухе відлуння?

Проклятущі коники начебто затихли на мить.

Намагаюся підвестись, але зробити це дуже важко. Мені здається, що я засуваю голову в розжарену піч.

Ледве зігнув ноги, зачепив якусь скриньку. З неї вихопився конус проміння, яке невисоко наді мною намалювало блідо-зелену пляму. І знову чую нез'ясовне відлуння, що продиралось крізь обтяжливу, хворобливу імлу. Конус світла перетворився на мить у кратер вулкана...

А голова болить так нестерпно...

Де ж я? І чому тут лежу?

Коники та горобці пострибали кудись, їх монотонні пісні долітають здалеку. Не бачу нічого, крім ліхтарика з цівкою тьмяного світла.

Голова даремно наказує рукам оволодіти ліхтариком, єдиною ознакою реальності оточуючого.

Ні, це не сон, це дійсність, я вже переконуюсь у цьому, – міцно стискаю пальцями ліхтарик. Він засліплює мене, але я не зводжу з нього очей.

Кров стукає у скронях. Насилу обертаю ліхтарик. Очі з великим зусиллям сприймають тремтячі образи.

Стіл з цілим рядом екранів...

Де ж я бачив оцей стіл?.. Ага, вже знаю – в Пегаса! Я в підземному лігві Пегаса...

Як з котушки магнітофона потяглися, змотуючись, спогади.

Біля цього стола я стояв, коли Пегас оглушив мене електричною іскрою.

Може, він хотів мене вбити, щоб я не виказав таємницю? Або вирішив ув'язнити?.. Лишить помирати від голоду та спраги чи годуватиме з ласки, як в'язня?

Я затремтів від цих думок. Краще б убив одразу!

Єва, мабуть, хвилюється, чекаючи на мене. Коли б їй спало на думку звернутися до органів державної безпеки! Пегас буде змушений признатись.

Не знаю, скільки часу я лежав на підлозі у заціпенінні, напружено обмірковуючи своє становище. Нарешті сили до мене повернулись настільки, що я сяк-так підвівся і почав оглядати свою в'язницю.

Як і слід було сподіватися, двері до підземного коридора були замкнені. Я поповз уздовж стіни, аж доки не наткнувся на другі двері, яких раніше не помічав: вони були приховані високим щитом з безліччю електричних реле. Після кількох безрезультатних спроб я нарешті ухопився за мідну ручку. Чудово, рухається! Пегас, мабуть, забув про них – відчинилися!

За дверима повисла густа блакитна імла: здавалося, весь простір був сповнений дрібних осяйних часточок. Ліхтарик незабаром допоміг мені зрозуміти, що я потрапив до невеликого приміщення, обладнаного так, як і сусідня лабораторія. З однієї в'язниці я просто перейшов до іншої. Моя отупіла думка не хотіла цього збагнути. «Геть, геть звідси!» – наказувала вона мені вперто.

Я знову обрав шлях понад стіною, в смертельній тривозі обминаючи чудні конструкції та розподільчі щити. Я боявся кожного контакта і кожної дротини, – хто його знає, де чекає на мене нова пастка! Мені було моторошно і часом починало ввижатися, що з усього цього хаосу котушок, панелей та конденсаторів зловісно посміхається до мене Пегасова примара – голем.

У кутку затхлої камери я несподівано наткнувся на скляну перегородку. Підсвідомо відсахнувся, потім обережно дослідив перепону. Раптом руки мої заклякли, серце стислось. За склом при світлі ліхтарика я побачив Пегаса. Він лежав горілиць на якомусь незвичайному, ніби операційному столі. Його руки були складені на грудях, очі заплющені, здавалося, ніби він замислився.

Як не дивно, але у мене в голові раптом прояснилось. Лють охопила і, мов розжарена іскра, промчала втомленим тілом. Відчуваючи, як до мене повертаються сили, я почав шалено стукати в перегородку:

– Вставайте, докторе Пегасе! Не час відпочивати! Я все ще тут і живу. Живу, чуєте?!

Смертельно бліде обличчя не поворухнулось. Під ногами в мене дзенькнула металева річ. Не довго думаючи, я одним ударом розбив скляну стіну, засипавши себе склом, наче снігом.

Нахилившись над Пегасом, я побачив, що він посміхається тією ж презирливою посмішкою, яка так міцно в'їлась мені в пам'ять.

Я схопив його за руки, щоб струснути, і зупинився. вражений. Це були не руки; це були скоріше гіпсові зліпки, – холодні й важкі. Квапливо приклавши вухо до грудей, я уважно прислухався. Він не дихав. І тільки тепер я збагнув: переді мною лежить мертвяк!

Приголомшений, я сів просто на всіяну скалками підлогу. Пережите видавалось мені нереальним. Як я потрапив у таку жахливу ситуацію? Хто вбив Пегаса? Скільки часу я сидів в цьому підземеллі? І чи не я, будучи в нестямі, став убивцею Пегаса?

«Може, він ще не вмер. Може, ще є надія на порятунок, – заспокоював я сам себе. – Треба негайно щось робити».

Під час гарячкового огляду приміщення за одним з апаратів я побачив у стіні дірку, яка, здавалося, була пробита зовсім недавно. Хто сюди добирався? Чого? Але на роздуми не було часу.

Я рішуче поліз у отвір і опинився в Динценгоферовому коридорі. На мене війнуло знайомим запахом цвілі; як і тоді, задзвенів метроном водяних краплинок.

За поворотом стіни я спіткнувся об купу каміння та цегли. Над нею угорі зяяла друга дірка, в неї хтось просунув мотузяну драбинку, кінець якої, завдовжки метрів з півтора, висів над

завалом. Смикнувши двічі, щоб перевірити її міцність, я швидко піднявся нагору і потрапив у коридор звичайнісінького старочеського підвалу. Як кібернетична миша, настирливо і без будь-якого плану я заглядав у кожний закапелок, аж доки не вибрався на сходи, що вивели мене до головного коридора будинку. Постукав у перші ж двері. Ніхто не відповів. Не відгукнулись і в другій квартирі. В наступну я зайшов без стуку. На мій великий подив, жодні двері не були замкнені. В квартирі не було нікого; в сусідніх – так само.

І я зрозумів, що люди покинули будинок. Мабуть, вони дуже поспішали, бо ніхто не взяв ніяких речей.

Що ж трапилось?

Я вибіг надвір і, перебігши Ностицеву вулицю, на розі Малтезької площі зайшов до першого ж під'їзду.

І цей будинок був безлюдний. На вулицях – ані душі. Хто ж мені порадить, де знайти лікаря?

Через хвіртку в дерев'яних воротах я потрапив у внутрішній двір.

– Гей, чи є тут хто живий?

Сірі стіни з кількома рядами зачинених вікон відповіли мені глухим відлунням. Зграя наляканих горобців пурхнула з даху.

– Люди! Люди, відгукніться, мені потрібна допомога, я шукаю лікаря! – кричав я захриплим голосом.

Старовинні будинки мовчали як зачаровані. А небо привітно посміхалося великими блакитними очима з віями білих хмарок.

Куди ж усі поділись? Куди ви зникли, мешканці цього тихого закутка старенької Праги? Чи, може, вас приспав хтось, як у казці про Сплячу Красуню?

Місто мовчало.

Огляд будинку з воротами в романському стилі закінчився так само, як і раніше; всі квартири незамкнені, безлюдні, і годинники скрізь зупинились.

Все здається мені таким неймовірним... Може, я переживаю важкий сон, якого позбудусь вранці? А може, і Пегас – тільки плід хворобливої фантазії?

А голова нестерпно болить...

«Треба повернутися до Пегаса. Треба пересвідчитися, що це не обман хворої уяви. Треба прокинутись від маячіння або ж якось допомогти нещасному винахідникові власними силами. Можливо, він ще не мертвий, як мені видалось у першу страшну мить...» – такі думки проносились у мене в голові, коли я повертався до будинку «двох горлиць».

Глянувши на сходи, я подумав, що можу потрапити до лабораторії через квартиру Пегаса тим же шляхом, як і першого разу. Можливо, мені вдасться зробити це без допомоги доктора.

Кібернетичний Ферда знову ігнорував мої прохання, але в них не було потреби: виявилось, що двері відімкнемо, як і в усіх інших квартирах.

Стальні дверцята над каміном теж відчинилися без Ферди, зарипівши під моїми руками. І тут я остовпів: отвір замуровано, та ще й заштукатурено; все поснувало павутиння так, ніби сюди ніхто не зазирав десятки років!

Я нічого не міг зрозуміти. Марно вивчав двері й стіни біля каміна: потаємного важелька, за допомогою якого можна було б усунути перешкоду, знайти не міг.

Ще раз вирішив звернутися до невидимого служника.

– Фердо, пусти мене в лабораторію, чуєш?! Мені треба в лабораторію! Твій хазяїн у смертельній небезпеці! – по-дитячому благав я його, ніби це була мисляча істота.

Ферда мовчав і, певно, десь у глибині своїх реле глузував з мене. А може, й він разом з усіма покинув цей мертвий будинок?

Я облишив свої марні спроби, пригадавши, що можу потрапити до підземелля через підвал.

Цього разу дорогу назад я знайшов без усяких ускладнень. Крізь дірку в стіні проліз до затхлої камери і обережно пробрався поміж апаратами до Пегасового ложа.

В променях ліхтарика заблищали скалки – об'єктивні свідки моєї атаки на небезпечного винахідника.

Але Пегасове ложе було порожнє!

Я затремтів з жаху; на лобі виступив холодний піт. Я погасив ліхтарик, знову ввімкнув. Пегаса справді не було... А чи був він взагалі коли-небудь?

Був, безперечно був. Тут лежала його кутаста голова; на цьому місці були його широкі груди, стиснуті холодними руками.

Може, Пегас тільки симулював смерть. Мабуть, я несподівано застукав його, і він прикинувся мертвим... А коли я пішов з лабораторії, він утік і тепер десь ховається. Пантрує на мене, щоб назавжди позбутися небезпечного свідка, щоб докінчити свою диявольську справу...

Я погасив ліхтарик і скорчився в кутку. Тут до мене ніхто не підійде ззаду, і в разі нападу буде добре видно всю кімнату.

В кімнаті було не зовсім темно. Очі незабаром призвичаїлись до тьмяного, ледве помітного світла, яке виходило з невідомого джерела і заповнювало все приміщення.

Час минав, я напружено прислухався, проклинаючи стривожене серце. В скронях гарячковим ритмом пульсувала кров; голова моя скоро перетворилась на повний дзижчання вулик. Холод проймав до кісток.

Нарешті я отямився. Не буду боязко чекати. З невидимим ворогом погано воювати; я повинен пробитися до денного світла.

Раніше ніж дійти цього рішення, я побачив, що ліхтарик у мене горить і я міцно стискаю тремтячою рукою металевий прут, яким дві години тому знищив захисну скляну стіну Пегасового ложа.

Я рішуче пішов до виходу з лігва. В лабіринті ходів та підвальних закутків мене лякав найменший шурхіт, який я сам і створював.

Ще кілька поквапливих кроків – і я пірнув у надвечірнє тепле повітря; почуття пригніченості миттю зникло.

Мені хотілося торжествувати, і здавалося, що навіть кам'яні горлиці на гербі біля входу миролюбно затуркотіли. Я відчув щось схоже на пережите багато років тому, коли був звільнений з концентраційного табору.

Однак я скоро потверезішав.

«Пегас може переслідувати мене й на вулиці, – подумав я. – Допомоги чекати немає звідки, бо місто безлюдне. Але чому ж? Куди поділися мешканці Малої-Страни? Що трапилось? Адже не вимерла вся Прага?» – міркував я по дорозі до редакції. Тільки там я міг одержати відповідь на всі ці загадки.

Я поспішав Ностицевою вулицею і весь час озирався, боячись переслідування Пегаса. У спустілому місті людині таки моторошно.

Може, вся Прага евакуйована? Ця думка мене так приголомшила, що біля Ностицевого палацу я навіть зупинився.

Звідкись почувся дитячий спів. Чи це мені тільки здалося?

Ні, справді, десь недалеко наспівує дитина.

На сходах, що вели до аркади, я помітив трирічну дівчинку.

– Два камінці – камінець... три камінці – вогник... – співала вона, мабуть, тільки що складену пісеньку. Маля дбайливо розкладало камінці, витягаючи їх з кишені фартушка.

– Дядю, йди зі мною гратись! – покликала дівчинка, побачивши мене.

«Нарешті жива істота! – зрадів я. – Раз тут дитина, значить, близько й матір...»

– Дівчинко, а де твоя мама?

– Я не дівчинка, а Єва! – заперечила вона.

– Ну, гаразд, Євочко... – засміявся я з полегкістю. – Ти тут живеш?

– Що ви! – проспівала дівчинка. – Я живу там! – показала вона кудись у простір.

– Десь тут напроти? – вивідував я.

– Що ви! Там далеко, за мостом!

– За мостом через Влтаву?

– Так, за Карловим мостом.

– А де твоя мама? Пішла до магазину?

– Що ви! – покрутила вона голівкою. – Мамуся дома.

– Ти тут сама? Хто тебе привів сюди?

– Я втекла! – похвалилася Єва. – Тільки ти не кажи нікому!

– Отже, ти втекла... Так, так... І далеченько... Ходімо, я проведу тебе додому. Мама, певно, турбується,

– Ти знаєш, де я живу? – здивувалась дівчинка. – Я тепер сама не знаю, як іти.

– Я теж не знаю, але якось знайдемо її.

Вона охоче поклала своє рученятко в мою долоню, і ми вийшли на залитий сонцем майдан.

Раптом я почув незвичне гудіння. Зупинився і прислухався. Гудіння голоснішало й наближалось.

– Не бійся, дядю, це літаки! – втішила мене Євочка, побачивши моє занепокоєне обличчя.

Справді, над Мікулашським храмом високо в небі заблищав перший літак, за ним ще і ще, – швидкі, якісь незвичайні літаки.

Кілька секунд я дивився на них у заціпенінні. Це були скоріше не літаки, а балістичні ракети – гостроносі, куцокрилі... І прямували вони просто на нас!

– Війна! – прошепотів я з жахом. – Атомна атака... Тому евакуйовано Прагу!

На якусь мить ноги зрадили мене. Грізна примара вогняної смерті та жахливих страждань пригнули мене до землі. Серце і горло стиснули палючі кліщі страху.

Євочка дивилася на мене своїми великими очима і тихо схлипувала. Вона не розуміла, що трапилось.

Її погляд примусив мене отямитись. Я схопив дівчинку на руки і помчав до найближчого будинку. Пробігши темним коридором до маленького дворика, куди лише інколи зазирало сонце, я швидко оглянувся. В кутку під балконом темніли старовинні, окуті залізом, двері. Я рішуче відчинив їх і шугнув у підвал.

– Я боюсь!.. Хочу додому, до мамусі! – кричала дівчинка, але мені не було коли втішати її.

Я заповз у найвіддаленіший куток і, сівши спиною до виходу, схилився над безпорадним тільцем, готовий собою захистити дівчинку від радіоактивного випромінювання.

Це були найкошмарніші хвилини мого повного пригод життя. Я чекав кожної секунди на вибух і тому намагався ні про що не думати.

Отак хвилина по хвилині збігав час. Євочка все ще тремтіла і тихо схлипувала, хоч і не розуміла, яка небезпека нам загрожує. Я притиснув її до грудей. Що мені, – я вже підвів баланс своєму життю. Але яка провина оцієї нещасної довірливої дитини? Чи подумали про неї ви, безумці у фраках?!

Пригадав Єву, свою Єву, але швидко відігнав ті спогади. Моє пошматоване серце палало, наче розжарений метал.

Часом мені здавалося, що я божеволію. І ця думка не лякала. Навпаки, хотілось якнайшвидше втратити свідомість.

Сердечко, що колотилося під фартушком, незабаром повернуло мене до життя і надій.

«Минуло вже стільки часу, а й досі нічого не трапилось; хвиля літаків тільки перекотилась через Прагу, – втішав я себе. – Летять, мабуть, кудись інде, щоб сіяти смерть і лихо. Почалась остання війна людства...»

Мене нудило, паморочилась голова. Євочка перестала схлипувати.

– Чому ти так боїшся? Навіщо ти мене заніс сюди? – зашепотіла вона.

– Ти цього не зрозумієш. Ти не знаєш, що таке війна... – відповів я теж пошепки.

Запитання дитини мене заспокоїло настільки, що я знову почав міркувати розсудливо.

– Зачекай на мене тут, Євочко, я подивлюсь, що діється надворі, – запропонував я. – Ліхтарик хай горить, щоб не було страшно. А я зараз повернусь.

Дівчинка судорожне вчепилася мені в рукав:

– Ні! Ні! Я не лишусь, я піду з тобою! – кричала вона розпачливо.

Я розгубився. Як їй пояснити, що навіть коли бомби вибухнули десь аж за Прагою, радіоактивний порох отруїть атмосферу й тут? Хіба зрозуміє дитина, що я хочу піддати себе риску, аби зберегти її?

Я перевів розмову на інше, щоб повторити спробу пізніше, але Євочка не відпускала мене. Через півгодини я нарешті вирішив: підемо разом.

Я загорнув дівчинку в свою куртку і поніс вологими кам'яними сходами. Біля вхідних дверей нерішуче зупинився. Відчиняти чи ні?

«Так, треба відчинити, – вирішив після довгого вагання. – В підвалі ми все одно загинемо від голоду й спраги».

Дворик мовчав як могила і тільки несміливо повторював звуки моїх кроків.

Малтезька площа, як і раніше, була безлюдною. Небо потьмяніло. Годинник на башті Мікулашського храму саме відбивав дев'яту. Я побіг до Карлового мосту, але так захекався, що тут же мусив зупинитись. Перебування в підземеллі Пегаса та жах перед атомною війною остаточно підірвали мої сили. Тільки тепер я усвідомив, що вже давно нічого не їв і не пив.

– Навіщо ти мене носиш, дядю? Адже я вмію ходити сама! Ось постав мене на землю – і побачиш! – щебетала Євочка, забувши про тяжкі хвилини, пережиті в підвалі.

– Гаразд, – погодився я. – Але куртку лиши на собі. Ти вмієш бігати?

– Ще й як! А куртку весь час треба тримати на голові? – запитала вона, хитро посміхаючись.

– Так, треба. А тепер біжи, щоб швидше побачити маму.

Ми побігли по Велкопржеворській площі, але на місточку через Чертовку я змушений був знову спочити.

– Дядю, підніми мене, я хочу подивитись на воду! – попросила Євочка.

– Ні, ні! Нам треба поспішати!

Схвильоване серце і змучений мозок не давали мені довго відпочивати. «Якомога швидше до людей! – наказували вони. – Тільки люди можуть врятувати нас від загибелі».

Незважаючи на протести маленької людини, я помчав далі. Ще один коротенький перепочинок – і ми вже біля Карлового мосту. Ніде ані найменшої ознаки життя. Шум води на греблі підкреслював мертву тишу міста.

Маленька Євочка була змучена і скаржилась, що в неї болять ноги та коле в боці. І раптом з Карлової вулиці до нас долетів сміх; радісний, справжній людський сміх.

На розі з'явилась група хлопців і дівчат. Вони жартували, безтурботно сміялись. Я дивився на них, як на божевільних. Хто ще може отак по-дурному сміятись, коли почалась найстрашніша війна в історії людства?!

Невже ця легковажна молодь не усвідомлює небезпеки так само, як не усвідомлює її і маленька Єва?

Ні, цього не може бути! Мабуть, я збожеволів!

Весела група швидко наближалась до нас. Я вже хотів відкрити рота, щоб запитати, чому евакуйовано Малу-Страну, і взагалі, що відбувається, але в останню хвилину передумав. Молодь пройшла мимо, не звернувши на нас уваги.

Ця зустріч ще дужче посилила моє замішання. Я нічого не міг збагнути. Але найголовніше чекало на мене попереду.

У вузеньких вулицях Старого-Мєста ми почали все частіше зустрічати перехожих. Даремно я шукав пояснення, чому на лівому березі Влтави все вимерло, тоді як на правому триває цілком нормальне життя.

На Старомєстській площі Євочка була ще спокійна, а побачивши Прашну башту, радісно закричала:

– Дядю, а я вже вдома! Я живу отам!.. До побачення! – вона кокетливо помахала ручкою і побігла.

– До побачення! – повторив я задумливо.

Мені шкода було розлучатися з нею. Важкі хвилини, проведені разом на Малій-Страні зблизили нас. Я прив'язався до оцієї синьоокої любої дитини.

ЧУЖИНЦЕМ УДОМА

Я пройшов під стрілчастою аркою Прашної башти і остовпів. Те, що я побачив, перевершувало найбільшу фантазію в моїх оповіданнях. Холодно-тверезий будинок банку зник. На його місці стояла вишукана будова незвичайного стилю, прикрашена фресками та статуями. Над входом сяяв неоновий напис: «Метро».

Будинок Слов'янського Дому змінив свій вигляд. Чи можливо це? Адже палаци будують за одну ніч лише в казках!

Тільки тепер я помітив, що люди на вулицях якось чудно вдягнені. Такий самісінький одяг і на мені. Звідки? Чому? Як трапилось, що я досі не звернув на це уваги?

Може, мій пошкоджений Пегасом мозок створює примарні видіння? Може, цього немає, а мені просто ввижається?

– Даруйте, чи я справді у Празі? – розгублено запитав я перехожого.

– Так, ви в Празі! – відповів той спокійно. Його навіть не здивувало моє дурне запитання!

– Дякую...

Тепер я пригадую ті далекі дні, і мені смішно, а тоді я, мабуть, справді здавався диваком. Я озирався розгублено, абсолютно нічого не розуміючи: все довкола змінилось до невпізнання.

Куди поділися трамваї? Навіть рейки зникли без сліду... А люди стоять на тротуарах і водночас рухаються в різних напрямках. Нові будинки, нові машини, незвичайний одяг. Чи це мені сниться?

Страх, подив і занепокоєння поступалися цікавості. Якщо це і сон, то хай би ще снився!

Тягар поступово спадав, і я навіть засміявся. Пригадалася ніч у студентському гуртожитку. Сидячи біля відчиненого вікна, я при слабкому світлі нічника писав гумореску. Мені уявилась настільки кумедна ситуація, що я голосно засміявся. Друзі прокинулись, і я в

мить перетворився на мішень для подушок та черевиків. Це розсмішило мене ще дужче, я зареготав, як шалений. Мене знову розбирав сміх. Ось і тепер: стрибнувши на рухомий тротуар, я ледве-ледве не зареготав. Це явно була реакція на пережите.

На Вацлавській площі я перейшов на інший тротуар і поплив, як човен, по неймовірно зміненому місту.

– Здрастуйте, професоре! – привітався до мене хтось з тротуару, що рухався назустріч.

Я розгублено озирнувся, але група людей, од яких почулося привітання, вже відпливла, як хвиля від морського берега. Хтось, мабуть, помилився.

«Хороший журналіст навіть уві сні не повинен втрачати почуття самовладання», – подумав я, вирішивши не дивуватись ні з чого. І справді, приголомшливу дійсність – Вацлавську площу, перетворено на прекрасний квітучий сад, – я сприйняв досить спокійно. Одне мені здавалося тривожним і нез'ясовним: коли я вийшов з Малої-Страни, – сутеніло, а тепер знову почало світати. На сході все вище зводилась яскрава заграва ранку. Я не встиг розміркувати, чому це так: з тротуару до мене замахала рукою якась дівчина і в ту ж мить опинилась біля мене на рухомій стрічці.

– Добридень, професоре! Як ся маєте? – посміхнулась вона привітно.

– Я не професор... – затинаючись, промимрив я.

Спантеличена дівчина замовкла і допитливо подивилась на мене.

– Ви жартуєте, професоре! Адже я ваша учениця, Марта Горничкова.

– А я, мабуть, двійник вашого професора, – відповів я збентежено.

– Двійник? – протягнула вона здивовано. – Тоді пробачте!.. – дівчина стрибнула з рухомого тротуару і довго озиралась.

«Пригоди репортера в уявному світі тривають... Ну, що ж, чудово! – подумав я, коли студентка зникла. – Буду професором. Певно, я схожий на нього як дві краплини води. Отже, професор – видатна особа!» – зробив я висновок, коли незабаром після того до мене привітались ще два новопражанини (а як же інакше назвеш мешканців дивовижної Праги?)». Але тепер я вже, наче справжній професор, ввічливо відповів на привітання.

В горішній частині майдану зі мною трапилось таке, чого я не міг сподіватись навіть як газетяр. Власні ноги перестали мені скорятись. Не порадившись зі мною, вони скочили з рухомого тротуару на нерухомий, забравши разом з тілом і мою здивовану голову.

«Чому я, власне, тут зупинився? – подумав я. Однак, коли з одчинених дверей найближчого будинку на мене війнуло запахом страв, я вмить знайшов наукове обґрунтування свого підсвідомого вчинку. – Умовний рефлекс, друже!»

Справді, від духмяних пахощів у животі в мене заграло. Захотілося пити. Отже, зупинка як на замовлення. Але чи є в мене гроші?

Я зайшов у темний закуток і старанно обшукав усі кишені. Крім маленького ліхтарика з Пегасового лігва та коробочки з невідомою мені машинкою, я нічого не знайшов, але знову звернув увагу на те, що хтось одягнув мене в особливого крою легкий костюм.

Можливо, Пегас зробив це, коли я лежав непритомний? А може, вся моя пригода – тільки злий жарт його смертоносних апаратів?

Хай буде як буде, – я таки реально переживаю дійсність, і в цьому мене болісно переконує порожній шлунок.

Голод надав мені хоробрості, і до приміщення, повного приємних запахів, я зайшов без грошей. З заздрістю поглядав на відвідувачів, які бенкетували, сидячи за низенькими столиками. Перед кожним стояло кілька тарілочок. Ніколи досі я не бачив такого вибору найрізноманітніших та найвишуканіших страв. І головне – ні буфету, ні офіціантів...

Почав нишком стежити за одним відвідувачем. Той зупинився посеред їдальні, уважно подивився довкола. І тут я помітив світлові написи на стінах. Меню! Біля назви кожної страви сяє номер.

Чоловік підійшов до стіни, натиснув на кілька кнопок і зачекав з хвилинку. В стіні з’явився отвір; на дверцята, що лягли горизонтально, виїхав піднос з кількома тарілочками. Далі вже було все просто: чоловік поніс тарілочки з стравами до столика і почав вечеряти.

Може, він непомітно вкинув гроші в щілину якогось автомата? Ні, я не бачив нічого схожого.

Переконавшись, що й інші відвідувачі одержують страви безкоштовно, я зрозумів, що потрапив до якоїсь спеціалізованої їдальні. Дуже прикро було зловживати довірою до відвідувачів; аж пекла думка про крадіжку, але голод таки штовхнув мене на одчайдушний крок. З завмираючим серцем я навмання натиснув на кілька кнопок, і переді мною з'явилась їжа. Не довго думаючи, я тут же взявся за неї. Далебі, не пам'ятаю навіть, що їв, – мені було не до того.

Не затримуючись в їдальні, я вийшов на площу і попрямував до парку. Біля пам'ятника святому Вацлаву на хвилинку зупинився, глибоко вражений тим, що пам'ятник лишився таким же, яким я його знав ще в дитинстві.

На протилежному кінці парку широкі мармурові сходи привели мене на високо розташований майданчик. Не встиг я роздивитись, як біля майданчика зупинився елегантний вагон.

«Монорейкова дорога! – майнула думка. – Ми надрукували статтю про неї в позаминулому номері журналу... Але стривайте: йшлося про майбутнє... Нічого не розумію!»

Таки й справді були підстави втратити глузд! Все переплуталось: минуле й майбутнє, фантазія й реальність. Мене рятував тільки невичерпний оптимізм журналіста.

– Ну, що ж, коли їхати, так їхати! – сказав я сам собі, прямуючи до вагона. Тільки-но я сів у крісло, як вагон рушив, набираючи швидкості.

Притиснувши обличчя до вікна, я дивився на місто, що пробігало піді мною. Над Нусельською долиною ми промчали на великій висоті. Проплив міст, що з'єднує Виногради з Панкрацем. З парку назустріч нам виросла велика нова будова з написом: «Телебачення – Прага». Вагон повітряного метро на хвилинку зупинився, а потім знову помчав до південних околиць міста.

Ще кілька зупинок у прекрасному зеленому місті, і ми опинились далеко за Модржанами.

Я вийшов на майдан і схопився за голову: зовсім недалеко сяяли схили довколишніх гір, ніби посипані цукром. Зима! Сніг! На схилах катаються діти на санчатах. І це серед літа!..

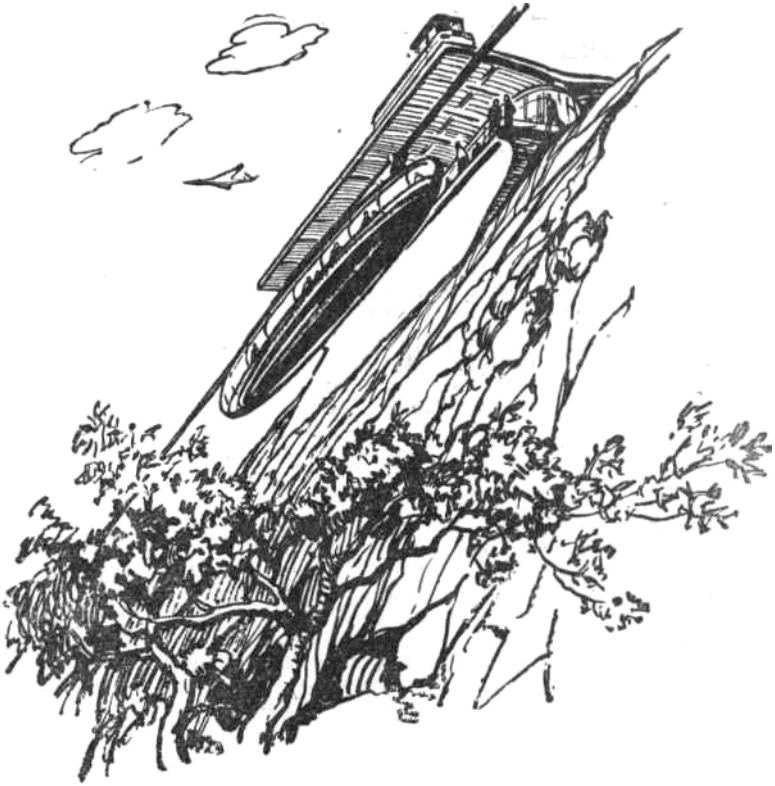

Я побіг до узгір'я. В обличчя мені вдарив крижаний вітер. Підбігши до схилів, я занурив руки у пухкий сніг. Так, це справжній сніг! На моїх теплих долонях заблищали краплинки води,

***

До центру міста я повертався пішки. Мені треба було трохи освіжити палаючу голову. А зимовий пейзаж з кожним кроком змінювався, поступово переходячи спочатку у весняний, а потім літній.

За всяку ціну я повинен добратися додому або принаймні до редакції. Там, можливо, я прокинусь від цього дивного сну...

Я попрямував до Влтави, щоб краще орієнтуватись, бо в такому зміненому місті міг би й заблукати.

Гладінь ріки, виблискувала в променях призахідного сонця. До міста повертались пароплави та моторки, що везли людей з заміських прогулянок. Десь у центрі парку грала музика.

Часом мені здавалось, що всі оці змінені до невпізнання місця я звідкись знаю, що я тут уже проходив багато разів. За оцим рогом мусить бути палац з терасами та балконами.

І яке було моє здивування, коли я справді вийшов до палацу, хоч досі його ніколи не бачив.

«Я захворів на тяжку психічну хворобу! – майнула страшна думка. – Оцю дивно змінену Прагу я знаю, але звідки? Чому вона мене не дивує?! І коли, зрештою, настане ніч?»

Я глянув на небо. Що трапилось? В зеніті сяє нове, сліпуче сонце, – маленьке, надзвичайно яскраве.

– Могли б з ним почекати ще трохи! – порушив мої думки дідусь, що зупинився якраз навпроти мене. – Як бачу, вам це штучне сонце теж не до вподоби. За моєї молодості не було нічого такого, і я не відчував у цьому потреби. Тепер через оцей атомний ліхтар і не посмеркуєш; вічно світить...

Я з полегкістю засміявся і, швидко входячи в роль професора, сказав розсудливо:

– Прогрес є прогрес, дідусю! Коли ви були молоді, люди ходили пішки через усю Прагу або тиснулись у переповнених трамваях. А тепер ви їздите на рухомих тротуарах та в повітряному метро.

Дідусь махнув рукою:

– А ну їх, оті новини! Не знаю, куди ця молодь поспішає?! Атомним поїздом будете у Братиславі за годину, а що з того? В них немає часу навіть погомоніти в дорозі. А оці рухомі тротуари? Та я б нізащо не став на них, ще ноги собі поламаєш. До того ж, ті тротуари не завжди й працюють. Люди ще не доросли, щоб цінувати такі речі. Ну, бувайте здорові! – попрощався зі мною дідусь і пішов своєю дорогою.

В РОЛІ ПРОФЕСОРА

Будинок, в якому я живу, міститься на протилежному кінці Праги. До центру було ще далеко, а я вже втомився. Отож знову довелося скористатися з послуг монорейкової дороги.

Несподіванки тривали: я ніяк не міг знайти своєї домівки. Вздовж і впоперек обійшов увесь район, аж доки зовсім випадково не натрапив на наш будинок. Я насилу його впізнав: оштукатурений, освітлений променями штучного сонця, він видавався щойно купленою іграшкою новорічної ялинки.

І всередині було багато змін. Сходи й стіни оздоблено красивою пружною пластмасою; у вільнім просторі поміж сходами вмонтовано новітній ліфт. Усе це добре, але незабаром я помітив ще одну, вже аж ніяк не бажану зміну: на дверях моєї квартири була прикріплена табличка з написом: «КАРЛ ЯНОВСЬКИЙ – студент фізик».

От тобі й маєш!.. Я почухав потилицю, ще раз глянув на табличку. Сумніву не було: хтось скористався з мого нещастя і за час моєї відсутності захопив мою квартиру!

Я рішуче почав стукати у двері. Але студента вдома не було. Я розлютився. Потім заспокоївся: адже все це тільки сон! Та підсвідома тривога не зникала: втрата власної квартири – надто твереза дійсність; важко помістити її у фантастичний сон.

«Піду до редакції, – вирішив я. – Дізнаюсь у чергового, що зі мною діється».

У центрі міста на мене чекало нове приголомшення: старенький особняк нашого видавництва я взагалі не знайшов, на його місці стояв новий будинок, а навпроти на пишно прикрашеному павільйоні з високими колонами палахкотів напис: «МІЖНАРОДНИЙ ВОКЗАЛ».

– Нічого не розумію! – промимрив я у відчаї.

Становище в мене справді було жахливе. Ні житла, ні знайомих, – один у дивно зміненому світі. Я не мав навіть змоги визначити, дійсність це чи маячення, кошмарний сон чи твереза реальність. І найголовніше, десь у підсвідомості, не згасаючи ані на мить, перебігали якісь невиразні, неоформлені спогади, натяки на щось давно минуле й ілюзорне, а я не міг їх ухопити, зробити чіткішими.

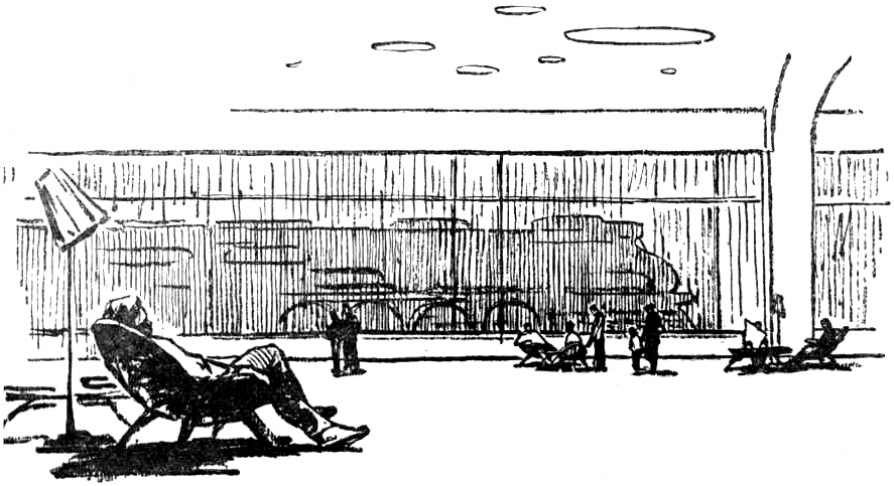

«Квартири немає, а спати мені хочеться й уві сні, – міркував я, щоб відвернути свою увагу. – Без паспорта і без грошей до готелю не поткнешся. Отже, треба переспати на вокзалі, а завтра вже якось там буде».

Обравши таке рішення, я попростував до павільйону. Під колонадою до мене підбіг літній чоловік. Його обличчя сяяло дружньою посмішкою.

– Вітаю вас! Вітаю вас, колего, з великим успіхом!.. Наш інститут пишається вами!.. Коли ж намічається старт?

Неконтрольовані спогади в моєму мозку помчали ще прудкіше. Уривки фраз. Обличчя. Апарати. І все це переплуталося в страшенно складній мішанині. Самі собою вирвались слова:

– Ще не знаю. Ще не все готово.

– А куди ж це ви зараз прямуєте?.. Я чув, що перед польотом ви одержали відпустку?

– До Лондона... – я вже схаменувся і сказав перше, що спало на думку, аби швидше розлучитись з незнайомим.

Той аж ніяк не здивувався з моєї відповіді:

– Ну, то щасти вам! Попутного вітру вітрилам вашого антигравіплана!

На якусь мить перед моїми очима з’явився антигравіплан. Моє дітище, моя мрія!.. Я ухопився за оцей рятівний спогад, але він одразу ж потьмянів, побляк і розплився... Так, так... Я збирався

написати статтю про зоряні кораблі майбутнього; той силует, що промайнув переді мною, тільки витвір моєї уяви...

Чоловік, який стояв проти мене, все говорив і говорив; він розповідав, що відбулось за останній час у інституті, де ми нібито з ним колись працювали, а я тільки мовчки кивав головою на знак згоди, аби не зрадити себе.

Нарешті «колега» подивився на годинник:

– О, вам треба поспішати! Поїзд вирушає через десять хвилин!.. Ну, то ще раз – щасливої дороги!

Я з полегкістю помахав услід незнайомому знайомцю і попрямував до вокзалу.

«У Лондон, так у Лондон!.. – міркував я з дивним спокоєм. – Хіба не все одно куди, якщо сам не усвідомлюєш, хто ти такий і де опинився».

Ескалатор заніс мене глибоко під землю на прекрасно обладнаний перон. Нечисленні групи пасажирів поспішали до вагонів, – мабуть, поїзд мав незабаром рушити.

Знову проклятущі спогади!.. Де я бачив оці велетенські двоповерхові вагони та зализаний атомний локомотив?.. На сторінках редагованого мною журналу?.. Ні, не те, не там... То де ж?

Мої неспокійні роздуми урвала гарненька дівчина в синій формі:

– Заходьте, прошу, поїзд зараз рушає!

Я хотів заперечити, що не маю квитка, але не сказав цього і мовчки зайшов до вагона. Зразу ж по тому двері за мною зачинились, і поїзд тихо рушив.

– Дозвольте, я проведу вас до вашого купе, – сказала мені дівчина.

Я покірливо пішов услід за нею. Ми пройшли довгим коридором і вузькими сходами піднялись на другий поверх. Дівчина відчинила двері з номером «42» і з милою посмішкою запросила мене.

Ой леле! Та хіба ж це купе поїзда?! Це скоріше розкішний люкс готелю? Велика кімната. Письмовий стіл. На столі телефон з екраном-відеофоном. У кутку – новітній телевізор.

Коли дівчина пішла, я з цікавістю зазирнув у всі двері кімнати. Перші вели до ванни, другі – до холодильника, повного

напоїв та продуктів, треті – до невеличкого салону з кількома кріслами навколо низенького столика... Квіти, прості меблі, шафи в стінах, постіль – ну, просто королівське ложе!

Не роздягаючись, я впав на ту постіль.

«Хай буде як буде... – міркував я, засинаючи. – Можливо, я прокинусь уже в нормальному житті».

Мої сподівання були марні. Коли я раптово прокинувся, в очі било світло, що проникало крізь нещільно прикриті запони вікон вагона.

«Куди я їду?.. – міркував я, намагаючись пригадати вчорашній день. – Як я тут опинився?»

Я підняв завісу і зацікавлено почав дивитись у вікно. А думки весь час кружляли навколо того ж запитання: що зі мною сталося?

Кілька днів тому я відвідав таємничого Пегаса, який приглушив мене у своїй лабораторії. Мабуть, він щось зробив з моїм мозком: отямившись, я потрапив у незвичайний, чудний світ... Безлюдна Мала-Страна... До невпізнання змінена Прага... Професор... Антигравіплан... А тепер сиджу в казковому атомному поїзді, що мчить до Лондона...

Світ, в якому я нині живу, непогано продуманий. Шкода тільки, що я потрапив сюди непроханим гостем і втрачу його назавжди, як тільки опритомнію. Отож я повинен використати кожну хвилину перебування в майбутньому, щоб докладніше познайомитися з ним. Треба почати хоча б з атомного локомотива...

Я зайшов до ванної, щоб змити з себе пилюку недавнього минулого і насамперед грязюку з барлога Пегаса.

Крутнувши кран з теплою водою, я обернувся до великого дзеркала і... що це? На мене дивився якийсь зовсім незнайомий підстаркуватий чоловік. Очі в нього були вирячені з подиву, рот – розкритий... Сивувата борода... Сиві скроні... Зморшки на обличчі...

Я підійшов ближче. Торкнувся рукою холодної блискучої площини. Те саме зробив і незнайомий.

Я справді стою біля дзеркала. Але ж це не я! Це справжній старик!.. Тепер мені зрозуміло, чому мене переплутали з якимось професором!

Боже, як я постарів за кілька днів! Проклятий Пегас!..

До свого комфортабельного купе я звик дуже швидко. В ньому була навіть шафа з запасним одягом для мандрівників. Переодягнувшись у парадний костюм, я попрямував оглядати поїзд. Зазирнув до локомотива і вузла зв'язку, кілька хвилин посидів у кінозалі, де саме демонструвався художній фільм. Чомусь мене нічого не дивувало; все було знайомим, ніби баченим багато разів, але коли – невідомо.

В салоні поїзда мене перестріла та сама дівчина, що запрошувала до купе.

– Пробачте, – звернулась вона ввічливо. – Ви – професор Груда?

– Так, я Груда, – ствердив я насторожено. – Але не професор.

– Це не має значення, – посміхнулась дівчина. – Я знаю, що ви зробили велике відкриття... Так от, дзвонили з Праги, з академії, і просили вас зійти в Москві. Там вас зустріне товариш Столяров. У нього до вас важлива справа.

– А хіба наш поїзд прямує не в Лондон? – запитав я вражено.

– Ви хотіли їхати до Лондона? – злякалася дівчина. – Та ви ж сіли не на той поїзд!

– Нічого, нічого, – заспокоїв я її. – У мене, власне, відпустка, так що я можу їхати куди завгодно... А у Москві я востаннє був аж у п'ятдесят п'ятому році, тому з великою радістю подивлюсь на славетне місто перших супутників.

Дівчина посміхнулась недовірливо.

– Ну, коли ви були там так давно, вам доведеться знайомитися з Москвою заново... Тож не забудьте, прошу: на вас там чекатиме товариш Столяров.

Вона попрощалася та й пішла. А я лишився віч-на-віч з своїми роздумами. Далебі, я не знав ніякого Столярова і не міг навіть припустити, чого йому від мене треба.

За моєю спиною задзвонив відеофон. Цілком автоматично я натиснув на білу кнопку, і одразу ж на екрані з'явилось давно знане і водночас ніколи не бачене обличчя.

– Радий привітати вас, професоре! – щиро сказав чоловік на екрані. – Ми вас розшукуємо вже два дні. Що це вам заманулось мандрувати? Куди так поспішаєте, що навіть не попрощалися з сім'єю?.. Але не буду нескромним. Головне – ви живі й здорові... – чоловік зробив паузу і зітхнув. – Я дуже шкодую, що змушений

зіпсувати вам відпустку, але ваша присутність конче потрібна в Букаві...

– Що-небудь сталося? – зірвалося з моїх вуст так, ніби за мене сказав хтось інший.

– Нічого страшного. Столяров вам усе розповість.

– Портфель... Я забув у Празі портфель... – знову сказав хтось за мене моїм голосом.

– Там щось важливе?.. Де ви його лишили?.. Я привезу його вам у Букаву.

– Не знаю... Не можу пригадати... – прошепотів я розгублено.

– Коли пригадаєте, подзвоніть мені. А зараз пробачте, я мушу з вами попрощатись, бо перед польотом у мене багато клопоту... Вашій дружині та дітям подзвоню одразу ж, щоб вони не хвилювались.

Обличчя зникло з екрана, відеофон замовк. А я довго ще дивився у простір і міркував, навіщо я вигадав отой портфель. Коли я йшов з Євою до Пегаса, у мене в руках нічого не було... А може, я помиляюсь?

Портфель... У тому жовтому портфелі, – я на мить навіть побачив його перед собою, – було щось надзвичайно важливе, страшенно важливе... Не можу пригадати, коли і де я його загубив?.. Усе так переплуталось... Бенко говорив про дружину та дітей. Але ж я не одружений... І чи справді того чоловіка звуть Бенко?.. Звідки я взяв це ім’я?

А ну його к бісу! Здається, надто вже ввійшов у роль професора, за якого мене вважають!

Щоб позбутися нав’язливих думок, я пішов до салону і сів у затишному куточку перед телевізором. Несамохіть прислухався до розмов гамірливої, веселої компанії, що розташувалась недалеко від мене, сміявся нишком з їхніх жартів... і тільки аж перед Москвою раптом усвідомив, що мої супутники розмовляли англійською мовою, а я їх розумів... Як це могло статись?.. Англійська мова для мене завжди була китайською грамотою, як же я вивчив її? Коли?.. Я відчував себе, як отой казковий непослух-кухар, що покуштував м’ясо чарівного змія і з тих пір почав розуміти мову мух.

Такий же сюрприз чекав на мене і в Москві. Я знав тільки російську азбуку та ще сяк-так міг би прочитати газету. Але коли

на московському вокзалі хтось раптом запитав мене, як потрапити на проспект Миру, я одразу ж, без роздумів, відповів російською мовою, що нетутешній.

«Може, Пегас якось вплинув на мій мозок? – блиснула думка. – Що ж, проти такого втручання не можна заперечувати. Але ж ні, ні, все це дурниця!.. – до мене одразу повернувся холодний розум стороннього спостерігача. – Ось я броджу вокзалом, чекаю на якогось Столярова... Що я скажу йому, коли зустріну?.. Як зіграю роль професора?.. І нащо мені ця гра?»

Пегас, мабуть, розділив мене на дві особи: на полохливе зайченя, що лякається всього нового, і на старого пройду, для якого всяка несподіванка видається природною і давно знаною... Що саме зробив зі мною Пегас – я не знаю, і це – жахливо!

Столяров усе не приходив, однак це мене радувало. Зачекавши для годиться навіть більше аніж треба, я вийшов з вокзалу з полегкістю на душі.

Москва купалась у сяйві весняного дня. Як це може бути? Вся країна запорошена снігом, а тут цвітуть квіти...

«Дурнику, все це дуже просто, – говорило друге, більш досвідчене «я». – Всі міста опалюються атомною енергією. Хіба ти не бачив характерних силуетів атомних електростанцій, коли їхав сюди?»

«Дякую за пояснення! – іронічно похвалив я сам себе. – Але хіба атомну електростанцію побудуєш за один день?»

Моє друге «я» промовчало, певно вважаючи зайвим відповідати на таке запитання.

Я йшов навмання людними вулицями великого міста. Нарешті мою увагу привернув напис: «СВІТ НА ДОЛОНІ». Цікавість перемогла, і я зайшов до того будинку.

В маленькому затишному салоні мені привітно посміхнулася блондинка з ямочками на щоках.

– Що ви хочете подивитись? – запитала вона.

– А що ви можете показати? – ухильно відповів я.

– Мабуть, ви давно не були в Москві, – посерйознішала дівчина. – Наша студія – телевізійні передачі за бажанням – існує вже два роки... Досить тільки сказати, яке місце на Землі або на Місяці ви хочете побачити – і через кілька секунд воно з’явиться перед вами на екрані.

– Навіть на Місяці? – перепитав я недовірливо.

– А чому ж? Зараз у нас з Місяцем цілком пристойний зв'язок.

– А міг би я побачити, що тепер відбувається, скажімо, в Празі?

– Нема нічого простішого. Побачити Злату Прагу хочуть багато з наших відвідувачів... Вам показати загальний вигляд чи певний район?

– Мене цікавить, як зараз виглядає Мала-Страна. Цю частину Праги я люблю найбільше.

Дівчина завела мене до кабіни, де були екран та кілька крісел. Щойно ми сіли, як вона до когось звернулась:

– Колю, прошу Прагу... Малу-Страну... Дякую!.. Цей район Праги я теж люблю... – сказала дівчина. – Це було дуже мудре рішення: зробити з найкрасивішого району Праги заповідник... Коли я потрапляю туди, мені завжди здається, ніби я повернулась на багато років назад у минуле. На жаль, деякі міста в період навального розвитку будівництва втратили своє колишнє обличчя. В Празі це питання було вирішено мудро: нове місто побудували на околицях, а старе лишилось неушкодженим.

На екрані вже з'явились вулички Малої-Страни, а дівчина все ще розповідала. Мені здавалось, що її голос лунає здалеку, в голові гуло, як у вулику.

– Отже, Мала-Страна – заповідник... – міркував я вголос. – А там хтось живе, чи ця частина Праги закрита?

– В будинках, правда, ніхто не живе, і обставлені вони в стилі першої половини цього століття, але оглянути весь район, за деяким винятком, можете коли завгодно... Я бувала там і на власні очі бачила, як непрактично і нерозумно жили тоді люди. І які були жахливі умови! Все місто задихалося в диму та пилюці... – говорила дівчина. – Уявіть собі: коли люди хотіли опалити квартиру, вони мусили йти до підвалу по вугілля!

– Але ж будинки, мабуть, швидко попсуються та поруйнуються... – зауважив я.

– Чому? Вони автоматично провітрюються, просушуються. Всередині підтримується певна температура. Про все це дбають працівники заповідника. Ви не повірите, з якою любов'ю вони ставляться до цього великого, єдиного в своєму роді музею.

«Дивний сон... – міркував я. – Все в ньому аж надто злагоджено. Цілком логічно пояснюється, чому вчора Мала-Страна здавалась мені мертвим містом.

А звідки там узявся Пегас?.. До цього сну він аж ніяк не пасує...»

І знов у мене переплуталось минуле з майбутнім. Виникло і поступово наростало почуття страху, прагнення залізти в якийсь глухий закуток, щоб на самоті обміркувати все.

– Чи не знаєте ви часом, коли йде найближчий поїзд до Праги? – запитав я.

– Бачу, Прага вас таки зачарувала! – посміхнулась дівчина, розкриваючи довідник. – Ви повинні поспішати: експрес на Прагу вирушає через дві години.

– Дякую. Гадаю, що встигну, – сказав я, прощаючись.

Ні, я не пішов на вокзал. Моє бажання самотності погнало мене вулицями. Потім я сів у метро і вийшов десь аж на околиці міста. Тільки там я усвідомив, що мною керувало якесь дивне, майже інстинктивне прагнення. Комплекс будинків, біля яких я зупинився, був чимось рідний і близький мені. Виявилося, що я не просто блукав містом, а їхав саме сюди.

Тручи лоба, я розгублено озирався довкола. Раптом з під'їзду найближчого будинку вибіг і попрямував до мене широкоплечий засмаглий чоловік.

– Пробачте, пробачте, професоре! – кричав він ще здалеку. – Ви гадаєте, я не хотів вас зустріти?.. Зовсім вилетіло з голови, коли отой бісів поїзд... Зараз пригадав і мчу як шалений, щоб вас привітати!.. – він підбіг до мене, міцно потиснув мені руку. – Чи пригадали ви, де лишили портфель?.. Бенко дзвонив мені з цього приводу... Там щось важливе?..

Столяров усе ще почував себе ніяково, тому безперервно говорив.

– Шкодую, що вам доведеться урвати відпустку, – ми повинні негайно повернутись до Африки. Ви вже знаєте про нещастя?.. Правда, обійшлося без жертв, але все одно прикро... Пропав і мій намір відвідати з дітьми Гавайські острови...

– Про яке нещастя ви говорите? Я нічого не знаю! – сказав я наче вві сні.

– Якісь помилки в розрахунках або, може, знову ота нечиста сила, що накаверзувала нам уже чимало... Згадайте хоча б смерч, який розкидав геть усю лабораторію.

Я чомусь засміявся таким дивним сміхом, що Столяров урвав свою розповідь:

– Ви погано себе почуваєте?.. У вас якось дивно блищать очі...

– Ні, ні, розповідайте, будь ласка. Що ж, власне, трапилось у Букаві?

– Вночі проти неділі в конструкторській залі пролунав жахливий вибух. Манго та Ван-Гоот прибігли туди і побачили в стелі дірку, як від снаряда...

– Я це відчував!.. Непередбачене екранування... – прошепотів я. На мить у мене потьмарилось в очах, до горла підкотилась нудота. Голос Столярова лунав десь здалеку.

– Навряд... Спочатку ми теж так думали. Але всі предмети були на місцях. Стелю пробило в південному крилі зали, зовсім не там, де ми могли сподіватись.

Знову в мене запаморочилась голова: я відчував, що майже втрачаю свідомість.

– Я це припускав... Портфель... – насилу сказав я і, схаменувшись, рвучко махнув рукою: – Їдьмо!

– От тепер я вас упізнаю, професоре! – засміявся з полегкістю Столяров. – «Хто бореться з чортом, той не боїться рогів і копит!» – так, здається, ви казали?

Ми підійшли до машини, яка стояла біля під’їзду. В неї не було коліс, але це мене не здивувало. Цілком підсвідомо я зафіксував, що це – остання модель літаючого автомобіля; хотів щось запитати у Столярова з цього приводу, але одразу ж забув, що саме.

Коли заспівали турбіни і літаючий автомобіль легенько, як пір’їнка, піднявся в повітря, я запитав байдуже:

– Куди ми ідемо?

– На аеродром! – відповів Столяров. – Чи у вас ще є справи в Москві?

Я заперечливо похитав головою: ніяких справ у Москві в мене не було і не могло бути.

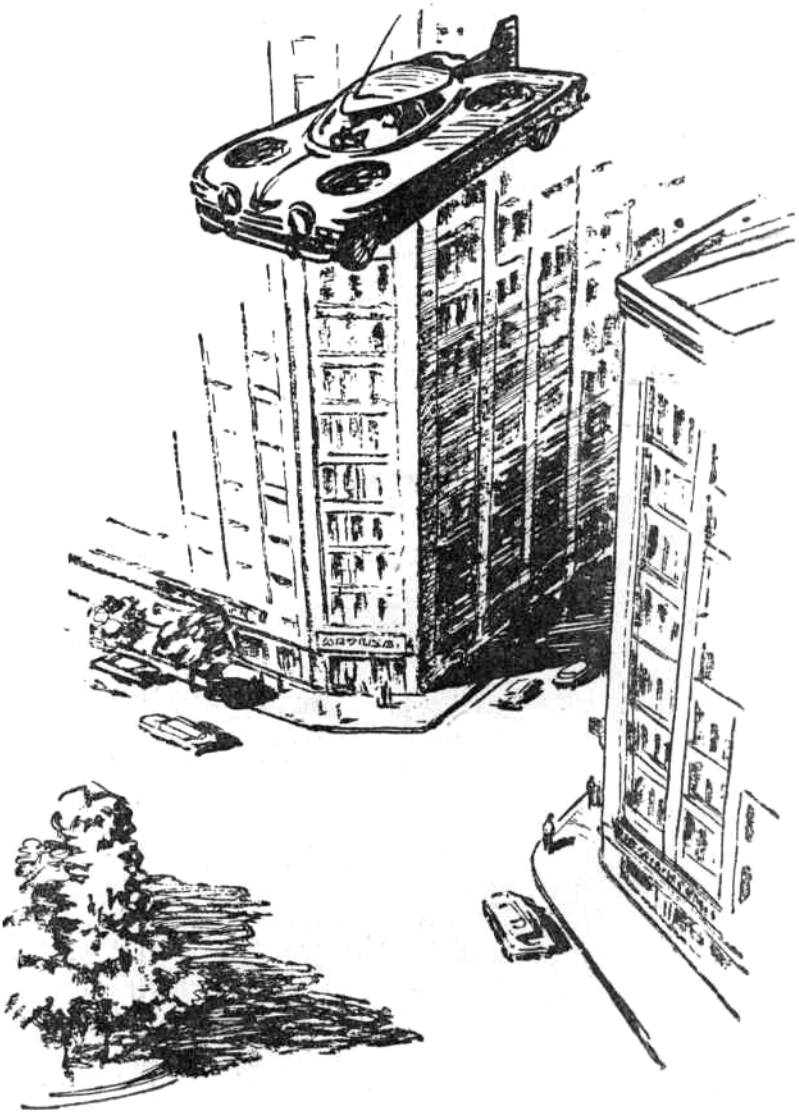

Осяяне сонцем місто зникало за обрієм. Під нами нескінченною сірою стрічкою пливла автомагістраль; обабіч неї пролітали засніжені ялини.

Ми обидва мовчали. Столяров усю свою увагу зосередив на керуванні машиною, а я поринув у неспокійні, хаотичні думки. З

часом мене подолала втома. Я заснув і прокинувся тільки на аеродромі.

– Зупинимось у Празі, щоб ви попрощалися з сім'єю, чи полетимо прямо? – запитав Столяров.

– Краще прямо, – відповів я збентежено.

Мене лякала навіть думка про зустріч з чужою дружиною та дітьми. Любов відрізнить фальшиву монету від справжньої; хоч як я скидаюсь на того професора, його дружина одразу ж розпізнає, що я тільки двійник її чоловіка... А що буде, коли я зустрінуся зі справжнім професором?

ПРОГУЛЯНКА У НЕВІДОМЕ

Ракетоплан націлявся своїм гострим носом просто в центр Сонця, як магнітна стрілка на полюс. Крізь протилежне вікно з темного небосхилу до кабіни зазирав блідий Місяць.

Незвичайність обстановки не хвилювала мене. Я байдуже поглядав на хвилясті смуги хмар глибоко внизу; одноманітне гудіння двигунів заколисувало.

– А все ж яка чудова штука життя! – несподівано пролунав у тиші хриплуватий голос Столярова. – Ми – стара гвардія, професоре, і зазнали чимало. А наша молодь навіть не усвідомлює, якою ціною забезпечено мир і добробут, їм здається, що інакше й не може бути... Ви не уявляєте, як я обурююсь... А коли бачу, як мої діти задля забавки щось руйнують, і це тільки тому, що всього вдосталь, – я просто шаленію...

– А чи не винні ви самі в цьому? – запитав я зловтішно. – Дітей не можна балувати. Я знаю кілька родин, де батьки ладні гопки скакати, аби догодити дітям, а що з того? Коли не навчати людину в дитинстві шанувати чужу й свою працю, то навряд чи вона цінитиме щось і будучи дорослою... А втім, це загальні міркування. Я не педагог і не маю досвіду виховної роботи.

– А як же ваші Петро та Михайло? – сердечно засміявся Столяров. – Ваші хлоп'ята – чудові. Через кілька років вони нас залишать позад себе.

«Петро та Михайло... Петро та Михайло – рідні, близькі імена! Чиї це сини – мої чи того невідомого професора?.. Та ні ж, я

відчуваю дотик їхніх рук, чую їхні голоси... Чи, може, це мені колись примарилося?»

– Погляньте, професоре... – Столяров по-своєму витлумачив мою мовчанку і вирішив перевести розмову на інше. – Не вперше я літаю цією трасою, але кожного разу по-новому захоплююсь тим, що бачу внизу. Власне, не бачу, а уявляю, – засміявся він. – Коли б не хмари, ми півгодини тому милувалися б головними спорудами каналу, що з'єднує Чорне море з Каспійським... А зараз – греблями на Нілі, обводненою Сахарою... Стривайте, я ввімкну телеекран!

Столяров клацнув вимикачем. Перед нами раптом ніби розвіялися хмари, вималювалась блакитна стрічка Нілу. Промайнули всесвітньовідомі піраміди на його березі, а за ними потяглися нескінченні смуги пальмових гаїв.

– Які прекрасні ці творіння людських рук! – задумливо промовив Столяров. – Ще так недавно в цих пісках брели виснажені спрагою каравани, і пальмові гаї з'являлися перед ними тільки як марево... Ми дивимось зараз на чудо, про яке раніше могли хіба читати у фантастичних романах...

Столяров співав таку натхненну оду величним справам людини, що незабаром захопив і мене. Адже наш літак пливе над Африкою, над континентом моєї мрії! Скільки разів я думкою залітав сюди; скільки разів, схилившись над книжкою, жив пригодами великої таємничої країни. Жуль Верн і Цвейг, Паржизек, Ганзелка та Зікмунд – це були ті чарівники, які в дитинстві вели мене чорним континентом за магічними звуками тамтама...

Ракетоплан почав знижуватись. Він прорвав запону хмар, і під нами замерехтіли джунглі, поля та селища. Нарешті колеса літака побігли по стартовій доріжці, що простяглась уздовж великого озера.

Ще гуркотіли двигуни, а до нас уже бігли зустрічаючі. Не встиг я вийти на драбинку, як мене підхопив велетень негр і поставив на бетонований майданчик.

– А ми вже побоювалися, що з вами щось трапилось, професоре! – весело блискав він білими зубами. – Це я підняв галас на всю Європу, щоб вас розшукали... Все одно знайшли б, навіть у надрах Землі!

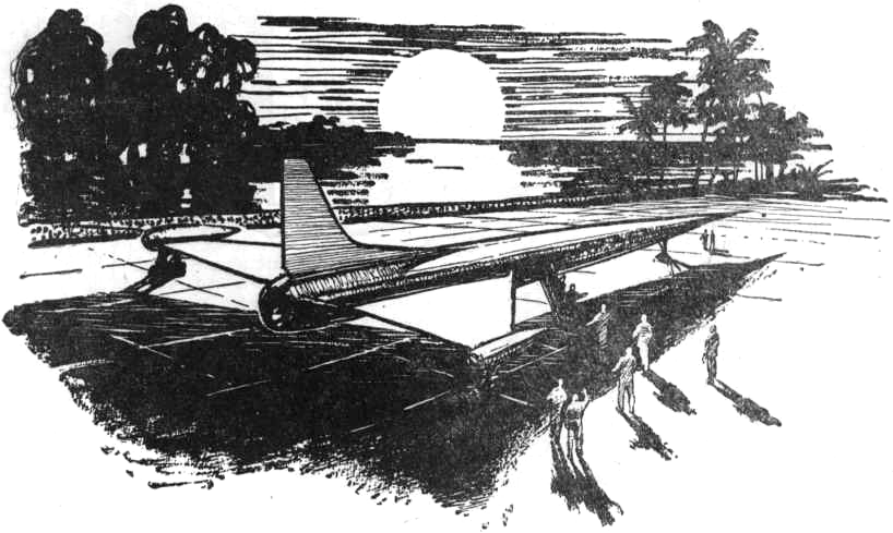

– Ви на це здатні, Манго! – засміявся Столяров. – Як ви дізналися, що ми прилетимо саме сьогодні?

– Тихо! Це – таємниця джунглів! – пожартував Манго.

Ми сіли у відкриту машину і помчали екзотичним краєм у невідоме. Розмова зайшла про поточні справи, загалом не варті того, щоб описувати їх зараз. Можу тільки сказати, що я уникав говорити, потай вивчаючи своїх «колег».

Чи знаю я цих людей? Мені здається, що так. Їхні обличчя й імена дедалі настирливіше шукають своїх відповідників у моїй пам'яті. Ось-ось упаде якась запона, що закриває від мене видатні події недавнього, і стане цілком виразним сьогоднішнє й минуле, я усвідомлю, зрештою, хто я такий.

У ПОШУКАХ ВЛАСНОГО «Я»

Коли ми під'їжджали до пальмового гайка над великою водоймою, неспокій, що охопив мене, сягав своєї межі. Я відчував, що десь тут мета нашої подорожі.

Промчавши зеленим тунелем, створеним кронами тропічних рослин, ми виїхали у двір великої будови, зробленої в формі

підкови. Я впізнав його, цей будинок! Міг намалювати його з заплющеними очима!.. Запона починала спадати з моєї пам'яті.

«Ти справді професор, за якого тебе вважають! – доводило мені моє друге, досвідчене «я». – А це – науково-дослідний інститут гравітації та антиречовини, який ти будував спільно з своїми друзями... Пригадай: у центрі будови, там, де великі вікна, міститься монтажна зала, а посеред неї стоїть нещодавно побудований антигравіплан... Ти живеш отам, край джунглів, у котеджі, разом з Манго. А косоокий Ханг наштовхнув тебе на думку оволодіти гравітацією за допомогою антиречовини».

Моє перше, обережніше «я» заперечувало:

«Не звіряйся на самонавіяння! Ти – журналіст, редактор журналу. Ще позавчора на летучці планувався номер, присвячений близькому майбутньому... Все, що ти бачиш і відчуваєш, – тільки плід хворобливої уяви».

І все ж, тільки-но я вийшов з машини, в мені переміг професор. Куди й поділись усі мої сумніви! Навіть пригоди, пов'язані з Пегасом, одразу ж зблідли, стали майже нереальними. Я прекрасно розумів усе довкола, сприймав оточуюче, як звичайне й звичне. Усміхнений Манго, дбайливий Ханг, наполегливий австралієць Ван-Гоот, войовничий ісландець Гретті та практичний американець Баррел – це ж мої вірні друзі, з якими ми виграли й

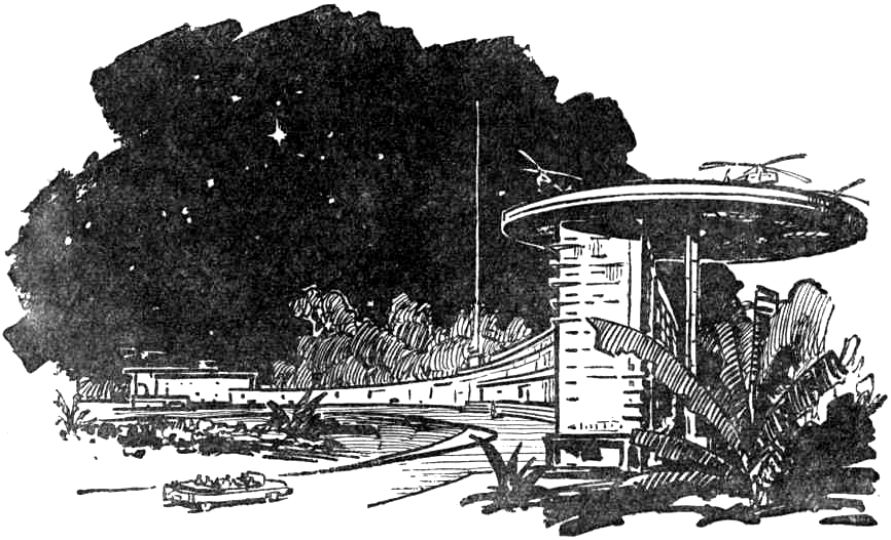

програли не одну жорстоку битву на науковій ниві... Так, я справді професор. А ота людина, що йде назустріч нам, – академік Орлов. Без вагань я поспішаю до нього, тисну йому руку:

– Ну, то що ж поробляє наша «нечиста сила»?

– А хіба вам Манго ще не розповів? – дивується Орлов. – У таємниці не було нічого таємничого: на одній батареї з антиречовиною зрадили болти з новодюралю. Дошка, яку вони тримали, перебувала в затіненому гравітаційному полі. А коли болти тріснули, вона під впливом відцентрової сили помчала у простір, як снаряд... Чому не просто вгору, а похило через усю залу? А тому, що на неї водночас впливали два поля: гравітаційне та антигравітаційне...

Все це здавалося цілком логічним, але я не був задоволений таким тлумаченням. Щось схоже на передчуття підказувало мені, що випадок з неслухняною дошкою – застережний сигнал. На нього треба звернути найсерйознішу увагу, бо інакше весь наш грандіозний експеримент може опинитися під загрозою.

І знову я подумав про свій портфель. Ось-ось пригадаю, що було в ньому, де я його лишив... Але раптом мою голову пронизав страшенний біль. Майже нічого не усвідомлюючи, я сів у крісло, тремтячими руками тер скроні.

– Що з вами, Гонзику? – кинувся до мене зляканий Орлов.

Манго торкнувся мого спітнілого чола:

– У вас температура. Треба негайно викликати лікаря.

Як тільки мене поклали на ліжко, я перестав бути професором. Біль у голові швидко минув. Лишилось отупіння. Думка працювала мляво; я не сперечався сам з собою, а тільки констатував те, що видавалося мені абсолютно зрозумілим.

Я – редактор журналу. Три дні тому ми зустрілися з Євою на Карловім мосту, потім я відвідав Пегаса. Він оглушив мене у підземній лабораторії, а отямившись, я почав сприймати світ у спотвореному вигляді... Я потрапив у майбутнє, вважаю себе за іншого... Ще хвилину тому відчував себе професором; знав стан справ у інституті, міг провадити наукову дискусію. А зараз усе це мені далеке й чуже...

Мабуть, під впливом снотворного я поступово заспокоювався і незабаром заснув.

Наступного ранку, тільки-но я прокинувся, до мене зайшов Манго.

– Як ся маєте, професоре? – запитав він з погано прихованою тривогою.

– Що було зі мною вчора? – моя голова ще не зовсім прояснилася, говорити було важко.

– Вчора вам у лабораторії стало погано. Підвищилась температура, і ви навіть заявили, що не знаєте мене. Спочатку я сприймав це за жарт, але коли ви серйозно почали доводити, що ви – редактор і що зараз – тисяча дев'ятсот п'ятдесят сьомий рік, я занепокоївся. Лікар спочатку припустив сонячний удар, але після детального дослідження дійшов висновку, що у вас був нервовий шок... А все це тому, що ви не бережете себе... Я дуже шкодую, що урвав вашу відпустку. Отож, як тільки вам стане краще, їдьте додому та відпочиньте. Так наказав Орлов. Генеральне випробування проведемо пізніше, аж коли ви цілком видужаєте... Дружина й діти з нетерпінням чекають на вас.

– Не відчуваю себе хворим і відпустки не потребую! – рішуче заперечив я, лякаючись зустрічі з невідомою для мене сім'єю.

Манго тільки посміхнувся у відповідь.

– До речі, – сказав він так, ніби не чув моїх заперечень. – Бенко привіз ваш портфель. Ви не загубили його, він лежав у вас на письмовому столі.

Я схопив портфель, розкрив його. Там не було майже нічого, якщо не брати до уваги кількох фотографій та дбайливо згорнутого плану Малої-Страни в Празі... І ото через це я стільки мучився?.. Чого ж мені хотілося за всяку ціну дістати цей портфель?

Манго взяв у руки одну фотографію, посміхнувся доброзичливо:

– А ваші хлопці були чудові навіть немовлятами!.. Самі фотографували?

Я ствердно кивнув головою. Навіщо ускладнювати ситуацію запереченням? Хлоп'ята справді чудові, але ж чиї вони?

«Та твої ж, твої! – шепотіло мені оте друге «я». – Невже ти забув, якими вони були десять років тому?!»

***

Я знову почав входити у роль професора. Правда, Манго не пускав мене до лабораторії і всіляко дбав, аби ніщо не нагадувало мені про справи, але я мислив як учений; розв'язував такі завдання, про які, здавалося б, не міг навіть мати уявлення. І все ж я почував себе не гаразд. Це помічали і Манго, і решта моїх друзів. Вони розуміли, що мені треба негайно виїхати з Букави. І ось одного дня Манго, за наказом академіка Орлова, посадив мене у ракетоплан, і не встиг я отямитись, як опинився в Празі.

– На вас сьогодні ще не чекають, – посміхнувся Манго. – Я навмисне повідомив, що ми прилетимо тільки завтра.

І ось ми піднімаємось знайомими сходами, що ведуть до моєї квартири. До моєї квартири!.. Але ж вона – не тут... І я ще не старий і неодружений... На мене чекає Єва, моя Єва... Навіщо мені чиясь дружина?

– Заховайтесь, а я подзвоню! – по-змовницькому підморгнув Манго, зупинившись біля якихось дверей. – Давайте зробимо їй сюрприз!

Він подзвонив. Двері відчинились... і я зойкнув від несподіванки.

Переді мною стояла Єва. Єва-архітектор, яка хто знає, скільки чекала на мене біля будинку Пегаса...

Ми кинулись одне до одного в обійми і довго не могли вимовити ані слова. Манго щось промимрив і делікатно вийшов.

– Ти навіть не уявляєш, як я боялася за тебе! – заговорила нарешті Єва, ведучи мене до вітальні.

Ми сіли на канапу. Єва обхопила мою голову руками і довго, допитливо дивилася в очі.

– Тобі вже краще? – запитала вона турботливо.

Аж тепер я звернув увагу на те, що Єва теж постаріла. Правда, вона все ще була красива, але це вже не та дівчина, з якою я зустрівся на Карловім мосту, її чорне волосся переткали срібні пасма сивини...

МАСКА СМЕРТІ

Цілий місяць мій щоденник лежав у шухляді, і я вже не гадав, що знову візьму його в руки. Того дня, коли я описував на його

сторінках несподівану зустріч з Євою, перед нашим антигравіпланом з'явилась жахлива маска смерті, оповита довжелезним примарним саваном. Вона випливла зовсім несподівано з-за великої, химерно забарвленої туманності в сузір'ї Стрільця. А може, вона просто ховалась від наших очей і стала видимою, аж коли ми підлетіли досить близько.

Фіалково-багряні хмари з горохово-зеленими краями створювали цілковиту подобу людського черепа, запнутого весільним серпанком. У темних орбітах сяяли кілька яскравих зірок, – так, ніби сама смерть дивилася на нас пронизливим, гострим поглядом.

Маска збільшувалась щогодини, і ми неймовірно швидко мчали просто на неї.

Схожість з черепом зрештою дрібниця. Нас лякало те, що ця туманність – розжарена, а ми – безпорадні. Ми змушені чекати, доки неприборканий корабель шпурне нас у те горно. За розрахунками, це має статись не пізніше, як через місяць.

І все ж ми не припинили роботи. Вивчаємо склад туманності, її рух. Густина матерії, з якої вона складається, мізерна, але при нашій неймовірній швидкості стане нездоланною. Наш корабель спалахне в ній, як метеор.

Манго знов і знов перевіряє розрахунки напрямку і швидкості нашого руху. Електронно-обчислювальна машина вперто повторює числа, які абсолютно не вміщуються в рамках існуючих нині знань.

«Мертва голова», як ми назвали цю туманність, безперервно виростала, аж доки закрила перед нами все поле зору. З наближенням вона поступово втрачала свій кошмарний вигляд... Маска смерті розпливлась. Лишились тільки дві темні плями – «очні орбіти».

***

Доки людина відчуває ґрунт під ногами – хай навіть підлогу космічного корабля, жалюгідної порошинки, що мчить безмежно величним Космосом, – надію на порятунок ще не втрачено. Можна звикнути до всього; навіть неминучу загибель ми почали сприймати, як щось дуже далеке. Весь свій час – а його було аж надто багато – ми присвятили науковим спостереженням.

– На нашу долю випало велике щастя безпосередньо зазирнути туманності в зуби! – жартував Василь Орлов. – Кому ще, крім нас, вдасться це зробити?

Він сміявся, а в голосі бринів розпач. Ні, ми цього не чули. Ми не хотіли чути. Навпаки, всі жартували, намагаючись підтримати один одного навіть надмірним оптимізмом. А Манго, як і раніше, надсилав на Землю зведення про результати наших досліджень, хоч ми вже давно втратили всяку надію, що нас колись почують.

Критичний місяць кінчається. Апаратура зафіксувала нову дійсність: за «Мертвою головою» ховається величезне темне тіло. Це зареєстрували незалежно один від одного всі гравіметри.

Годину тому з апаратної вискочив Манго.

– Ми врятовані! – кричав він у нестямі. – Наш корабель потрапив у сферу притягання темної зорі... Ми ухилилися від прямої лінії і летимо просто в центр темної плями «Мертвої голови»! Пролетимо крізь «очну яму»! – повторював він, ніби ми не розуміли, в чому справа.

Так, ми проминули туманність щасливо! Це була захоплююча мить, заради якої варто було жити!

Коли нас стиснула фосфоресціюючи імла, розбурхана, як хмара під час урагану, фіалково-темний небокрай почав поступово червоніти. Майже проти нас одна по одній згасали зорі, і утворився великий темний круг – невидима зоря. За розрахунками ми мали пройти повз неї на відстані однієї астрономічної одиниці.

Екран астротелевізора показав, що ми зустрілись із згасаючим сонцем. Немов шлак на розтопленій сталі, на його поверхні плавала темна кора. Крізь її численні тріщини виблискувало розжарене ядро.

Навколо мертвої зорі оберталися дві великі планети. Може, колись і на них вирувало життя, але тепер вони були напередодні загибелі. Рухаючись по спіралі, планети швидко наближались до центрального світила. Перша впала тоді, коли ми вже проминули дивовижну зорю. Це була грандіозна картина: два темні тіла злились; потім блиснуло неймовірне сяйво вибуху, і в усі боки полетіли пасма вогню.

Нестримно мчала до своєї загибелі й друга планета. Вона дедалі швидше оберталася навколо своєї гробниці і нарешті теж спалахнула.

Після цього зоря кілька разів розширювалась і стискалася так, ніби в ній пульсувало велетенське серце. І раптом блиснуло величезне сяйво, якому немає порівняння.

Зоря розірвалась. Розжарені шматки речовини, виверженої під час вибуху, з швидкістю кількасот кілометрів на секунду помчали у різні боки, заповнюючи весь простір.

– Коли світло цієї зорі долетить до нашої Землі, астрономи зафіксують появу «нової»... – задумливо сказав Василь Орлов. – І не знатимуть вони, що ми були свідками цього явища... А коли б дізналися, безперечно, позаздрили б нам...

– Нам справді пощастило, – сказав я лише для того, щоб розвіяти сумний настрій, що охопив нас при згадці про Землю.

– І навіть подвійно пощастило! – приєднався Манго, змушуючи себе посміхнутись. – Уявіть собі, що зоря влаштувала б феєрверк тоді, коли ми були в межах її впливу. Не знаю, як ви, а я волію досліджувати полум'я спектроскопом, аніж власною рукою...

У науці нові факти викликають нові гіпотези, нові припущення, а ті, в свою чергу, вимагають подальших досліджень. Ми теж намагалися пояснити катастрофу мертвої зорі. Кілька днів жили в завзятих суперечках, але зрештою визнали гіпотезу Василя Орлова.

Він твердив, що Всесвіт пульсує. Величезні розжарені тіла – зорі чи сонця – викидають у простір речовину, з якої утворюються планети та інші тіла сонячних систем. Через певний час, на основі ще не встановлених законів, вивержена речовина знову повертається до материнської зорі. Це спричиняється до нестійкості. Термоядерний процес переходить критичну точку. Відбувається новий вибух, а отже, і утворення нових планет.

– А чи не трапляється так і у великих масштабах? – несподівано запитав Манго. – Можливо, так пульсує вся Галактика?.. Хто знає, може, мільярди зірок нашої системи з часом зберуться у розжарене серце Галактики... Буде новий вибух... Виникнуть нові зорі з новими світами... А потім знову і знову... Одним словом, пульс Всесвіту... Ой, яке величезне, яке грандіозне завдання постало перед нами! То давайте ж перевіримо цю гіпотезу, друзі! Ніхто до нас ще не мав такої можливості. Ми – перші!

ПОРАЗКА ПЕГАСА

Василева гіпотеза про основний закон Всесвіту тимчасово примусила нас забути повсякденні турботи і навіть те, що ми з неймовірною швидкістю летимо геть від рідної Землі і немає в нас ані найменшої надії на повернення. Ми думаємо тепер тільки про наукову працю. Вимірюємо рух зірок, досліджуємо походження та склад туманностей, центр Галактики, все ще закритий непроникною запоною.

Тільки в хвилини спочинку, над сторінками щоденника, я думаю про нашу нещасливу долю. Мене все ще мучить думка, що я

знаю причини помилки, яка шпурнула нас проти нашої волі в безмежність Космосу.

Я вже натрапив на слід. Перечитуючи написане, усвідомлюю, що недарма так прагнув дістати портфель. В ньому нічого не було, крім фотографій моїх дітей та плану Малої-Страни. Але ж десь у глибинах підсвідомості раз у раз виникає і негайно розпливається видіння: я щось записую олівцем на зворотному боці фотографії. Просто в мене під рукою не було паперу.

Що ж, власне, я написав? Які розрахунки, які формули?.. І чому там, у Африці, я не глянув на зворотний бік знімків?!

Не лишається нічого іншого, як знову повернутись до минулого і терпляче, крок за кроком, розмотувати клубок подій... На чому ж я зупинився?

Так, уже пригадав. З Африки мене послали до Єви – відпочити, полікуватись.

Я дивився на кохану і ніяк не міг збагнути, коли я з нею розлучився – тиждень тому чи десятки років?.. Її колишній образ, образ юної дівчини на Карловім мосту, даленів і розпливався, а разом з тим сучасне набирало дедалі більшої реальності. Я вже почав соромитися своїх маячінь.

– Скажи мені, люба, я редактор чи таки професор? – запитав я з удаваною недбалістю.

– Я цього завжди боялась... – злякано сказала Єва. – І чого тобі заманулось піти до того будинку?! Це, звісно, була Петрова ідея. Він дістав за цю витівку добрячого прочухана!

Єва говорила, а перед моїми очима поступово розпливалась імла. Я вже знав, куди та чого я йшов!

– Петро аж ніяк не винний! – захищав я сина. – Я підсвідомо йшов до Пегаса, щоб повернути пам’ять, яку він украв у мене. Адже ти знаєш, як я жорстоко страждав усі ці роки! Я був людиною без дитинства, без минулого. Все моє життя до п’ятдесят сьомого року було суцільною білою плямою... І все ж я навіть не припускав, що Пегас, повернувши мені моє минуле, вкраде сучасне... Я майже втратив сам себе... Як мало потрібно було, щоб я знову не впізнав тебе, як не впізнав тоді, коли йшов від Пегаса вперше!

– Я цього завжди боялась! – повторила Єва. – Не можеш уявити, що я пережила, коли налякані хлопці примчали і заявили,

що ти кудись зник. З мене було досить і колишнього нещастя, і раптом, через стільки років, на тому ж місці – інше. І таке ж загадкове...

– Далі, далі... – моя неміцна ще пам'ять вимагала бодай найслабкішого поштовху, щоб відновити минуле.

– Власне, все трапилося з моєї вини... Пам'ятаєш, я часто розповідала хлопцям про свою роботу в заповіднику Малої-Страни... Нещодавно наші працівники доповіли мені, що в одному з будинків на Ностицевій вулиці провалився підвал і відкрив хід до невідомого підземного коридора. Було встановлено, що його колись побудував славетний зодчий Динценгофер, але недалеко від місця провалу прохід було замуровано уже пізніше, років сорок тому.

Це трапилось у будинку, в який ти колись зайшов цілком здоровий, а вийшов з пошкодженою пам'яттю. Зараз я вже можу тобі сказати: доктора Кржижека, або Пегаса, як ти його називав, я запідозрила ще тоді, коли він вивів тебе з будинку, біля якого я чекала понад дві години. Він стурбовано заявив, що в тебе, мабуть, якесь психічне захворювання: мовляв, ти під час бесіди з ним знепритомнів, а отямившись, почав запитувати, де перебуваєш. Це було справді так, бо й на мене ти дивився, як на незнайому, і весь час повторював: «Власне, хто я такий?.. Хто я такий?».

Я просила органи безпеки розслідувати, що зробив з тобою Пегас. Не було виявлено нічого підозрілого. Лікарі не могли визначити причину захворювання. Вони просто порекомендували послати тебе до санаторію.

Ти повернувся звідти здоровим, але пам'ять про минуле в тебе так і не відновилась. Мої несміливі спроби нагадати тобі про журналістику, про редагований тобою журнал ти сприймав цілком байдуже. Зате наполегливо взявся за фізику і просто-таки блискавично написав наукову працю, що одразу ж висунула тебе в ряди найвидатніших учених світу...

– Пам'ятаю, пам'ятаю! – перебив я збуджено. – Мю-ефект у антигравітаційному полі!.. Ну, далі, далі!

– Пам'ять на сучасне в тебе була бездоганна. Ти без усяких зусиль вивчив кілька мов. Був веселий і життєрадісний, ніяких хворобливих явищ з боку психіки я не помічала, тому й забула з часом про Пегаса і про нещастя, яке трапилось у його квартирі.

Я згадала про Пегаса лише тоді, коли було знайдено Динценгоферів коридор. Мала нещастя розповісти хлопцям про цей потайний хід. Ну, а ті знаєш які? Точнісінька копія – тато: разом з ним нишком організували експедицію відважних та й чкурнули до Ностицевої вулиці. Спустились по мотузяній драбинці в коридор, продовбали перегородку і опинились у якійсь лабораторії, де побачили мертву людину в скляному саркофазі...

Я ковтав кожне Євине слово, як цілющі ліки. Та це й справді було так, бо до мене поверталась пам'ять, поверталась повністю.

– Так, так, пригадую! – вигукнув я радісно. – Мертвяк у підземеллі нас таки добряче налякав. Поруч його ложа я знайшов запечатаний лист. На конверті зазначалось: «Не відкривати до 1975 року». Через те, що цей термін давно минув, я обережно розрізав конверт і швидко перебіг очима кілька рядків. Невідомий писав, що після багатьох розчарувань здійснює останній відважний експеримент: заподіює собі штучну клінічну смерть у досконалому захисному оточенні. Заведений апарат сповільненої дії має привести його до пам'яті.

Далі я не читав. Правда, апаратура зрадила, але, можливо, людину ще вдасться оживити.

– Про всяк випадок я лишусь тут, – сказав я хлопцям, – а ви біжіть та викличте швидку допомогу.

Хлопці подались, а я тим часом почав оглядати дивну лабораторію.

І раптом усе довкола почало мені здаватися дивно знайомим. Ось-ось пригадаю, коли я тут був... Мабуть, я напружив усю свою волю. Щось штрикнуло мені в голову – і я знепритомнів.

Певно, тільки завдяки цьому нервовому шоку до мене повернулася втрачена пам'ять. Коли я опритомнів, то зразу ж пригадав, що саме тут Пегас оглушив мене електричним зарядом. Мені навіть здалося, що це трапилось щойно: новий шок відібрав у мене усвідомлення сучасності. Всі ті прекрасні роки, які ми прожили з тобою після першого нещастя, зникли для мене.

Я одразу ж впізнав у мертвому доктора Пегаса. Сам того не усвідомлюючи, я вдруге реагував однаково на приголомшуюче відкриття; знову прагнув урятувати нещасного. Тепер я розумію, чому не побачив Пегаса, коли повернувся до підземелля після

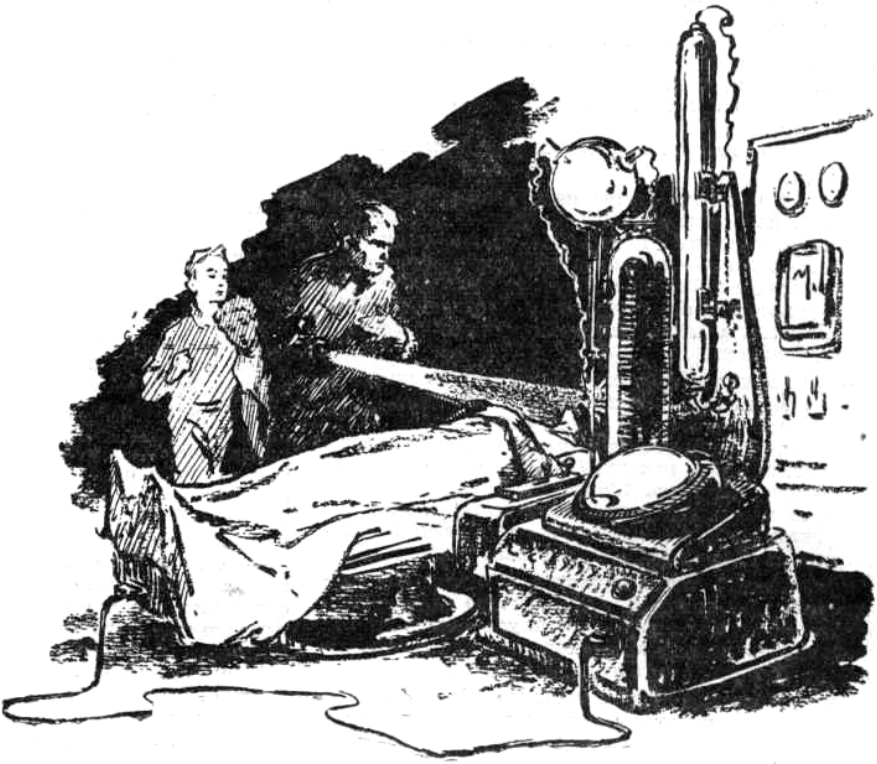

короткої відсутності. Поки я марно шукав лікаря, Пегаса забрала швидка допомога.

– А хлопці мчали додому, щоб розповісти про знахідку в підземеллі, – додала Єва. – Я негайно вирушила до Ностицевої вулиці, та було вже пізно. Спочатку я припустила, що ти поїхав до лікарні. Звідти відповіли, що тебе не бачили, однак запрошують негайно прибути... Можеш собі уявити, як я злякалась!

Головний лікар провів мене до операційної зали, де над трупом схилилося кілька лікарів, і запитав, чи знаю я цю людину. Звичайно, я його впізнала.

– Це – доктор Кржижек, який жартома називав себе Пегасом! – сказала я впевнено.

– Отже, лист правдивий! – промовив головний лікар, звертаючись до колег, і тут же знову повернувся до мене. – А чи

знаєте ви, що ця людина колись важко розладнала нервову систему вашого чоловіка.

– Підозрювала, – стримано відповіла я.

– Тож прочитайте! – він мовчки подав мені лист, про який ти вже згадував.

Єва підвелась і вийняла з письмового стола блокнот.

– Я переписала сповідь Пегаса. Ось вона.

Точного тексту я вже не пам'ятаю. Він був надто плутаний, багатослівний і тільки про одне свідчив безперечно: всі фантастичні плани нещасного маніяка не справдились. У дослідженні гравітації він ані на крок не випередив сучасну науку. А те, що вважав за таємничі промені, здатні впливати на мислення людей, виявилося радіохвилями особливої форми.

У своєму листі Пегас відповідав і на питання, навіщо та як відбулося втручання у мою нервову систему. Насамперед він злякався, що я зраджу його схованку. А потім вирішив дослідити, чи справді можливо за допомогою таємничих променів стерти в мозку людини пам'ять про минуле. Це йому вдалось, але жорстоким, варварським способом: електричним струмом, яким користувались тоді при лікуванні шизофренії, він майже паралізував мій мозок.

Коли всі плани Пегаса розвіялись, його охопив панічний страх перед війною. Вирішивши, що війні не запобігти ніякими фантастичними апаратами, він настільки втратив глузд, що умертвив себе, аби переспати небезпеку, якої так панічно боявся.

– Чи вдалося його оживити? – запитав я, дочитавши цей трагічний документ.

– Ні, – похитала головою Єва. – І останній його дослід закінчився невдачею. На думку лікарів, він помер через кілька годин після того, як штучно приспав себе.

Ми довго мовчали. А потім я сказав задумливо:

– Хто знає, можливо, завдяки Пегасові я працюю тепер над величною проблемою антигравітації.

– Треба тільки, щоб усе скінчилось благополучно... – сказала, зітхнувши, Єва.

Мене дивує, як вона завжди відчувала наближення небезпеки, коли ще не було й натяку на неї.

«БУМЕРАНГ» ПОВЕРТАЄТЬСЯ

Близькі, яких ми тимчасово втрачаємо, а потім знаходимо знову, стають нам дорожчими вдвічі. Те саме можна сказати й про речі та про умови життя.

Скільки незабутніх, прекрасних днів ми прожили з Євою та двома невгамовно допитливими хлопчиками після мого приїзду з Букави! Ми лишились у Празі на час відпустки, щоб перед польотом у Всесвіт я міг «набрати повні груди рідного повітря», як висловилась Єва.

Тільки в останні дні відпустки наше ясне небо затягнуло хмарками: Єва почала умовляти, щоб я відмовився від участі в дослідженні антигравіплана. Вона доводила, що я вже й так попрацював на суспільство і що тепер на мене мають право дружина та діти.

Єва знала, що всякі умовляння – марні: я був головним конструктором корабля і не міг перекласти риск досліджень на інших.

В Африці я застав своїх друзів у розпалі приготування до польоту. Столяров, Гретті та Ханг старанно перевіряли апаратуру, поповнювали запаси антиречовини в батареях, випробовували корабель в короткочасних польотах.

– На скільки днів ви заготували продукти? – запитав я.

– Аж на п’ятдесят років! – заспокійливо сказав Орлов. – Нам все одно потрібен баласт, а енергії вистачить.

– Невже ви хочете мандрувати цілих півстоліття? – жартував Ханг. – Ми повернемось через десять днів.

За день до старту все було переглянуто і перевірено. Лишився тільки останній урочистий акт – хрестини антигравіплана. Це почесне завдання було доручено Єві.

– Хай ваш корабель називається «Бумеранг», бо бумеранг повертається! – сказала вона тремтячим голосом. Хоч уста її посміхались, в очах була туга.

Старт був такий простий, ніби від морського порту відчалював звичайний пасажирський лайнер. Тільки репортерів було трохи більше. Та це й не дивно: йшлося про генеральну репетицію в дослідженнях нового типу космічного корабля.

Ми зайняли свої місця біля апаратів, і «Бумеранг» легко піднявся у височінь. Він був просто невагомим і спливав, як повітряна куля.

Дослідження запланували на десять днів. Відвідання супутника-обсерваторії на стаціонарній орбіті, зупинка на центральному космодромі Місяця та вивчення астероїда Ероса, який у цей час максимально наближався до Землі, – така була наша програма.

На супутник-обсерваторію ми прибули вчасно. Подорож на Місяць теж почалася щасливо. Однак незабаром Манго зафіксував непередбачене наростання швидкості і відхилення від заданого курсу. Спробували виправити помилку, та зрадило управління. А швидкість наростала так, що вже давалося взнаки перевантаження. Довелось лягти на антигравітаційні лежаки.

Було ясно: сталася катастрофа. З Землі та Місяця стартували кілька кораблів, поспішаючи нам на допомогу, але наша швидкість зросла настільки, що наздогнати нас було неможливо. Апарати, що затінювали гравітацію, ми вимкнули, маючи надію, що нас затримає сила тяжіння Землі та Місяця, але корабель мчав дедалі швидше.

Ми з розпачем спостерігали, як віддалялась рідна планета, як повільно зменшувалось Сонце, аж доки не перетворилось на яскраву зорю. На довершення нещастя, ми втратили зв’язок з людьми.

Нас охопив жах. А мене до всього мучило ще й відчуття власної вини. Я намагався пригадати, що я поклав у отой проклятий портфель?!

І раптом закричав нестямно:

– В портфелі записка. Я знайшов помилку в наших розрахунках! Знаю: йшлося про щось дуже нескладне, майже елементарне... Будь навіки проклятий, Пегасе, за те, що ти потьмарив мою пам’ять!

Вибух мого розпачу змусив отямитись Орлова та Манго. Саме вони й порадили мені писати щоденник, аби я міг відновити пам’ять.

***

...Коли це я брав щоденник? Уже не пам’ятаю. Ми працюємо інтенсивно, напружено, – адже тут ще ніколи не бувала людина, сюди не зазирнеш і телескопом.

Пропливли фантастичні строкаті туманності та згаслі зорі; біля одного з невідомих сонць до нас наблизилась маленька цікава комета з пишним хвостом. Всесвіт лишається таким же величним і урочистим, тільки ми його вже не боїмось. Перед нами блиснув крихітний промінчик надії.

Сьогодні вранці – ми й досі живемо за земним часом – Манго збудив нас на дві години раніше ніж треба. Коли я спросонку побачив його сяюче обличчя, в мене тьохнуло серце: мабуть, Манто знайшов можливість повернутися на Землю. Тільки ні, йшлося про інше.

– Друзі, швидше, швидше! – тягнув він нас до екрана астротелевізора.

Затамувавши подих, ми дивились на чудовий образ. У рваному отворі посеред непоказної червонуватої туманності з’явився обертальний центр нашої зоряної системи. Це було розжарене серце Галактики, навіки сховане від людських очей, – розжарене ядро, навколо якого обертаються мільярди зірок разом з нашим животворним Сонцем.

Як шкода, як невимовно шкода, що запону однієї з найголовніших таємниць Всесвіту змогли зірвати тільки ми, бранці безмежності. Кольорові знімки центру Галактики ми вже надіслали на Землю, але чи долетять вони туди хоч коли-небудь? Чи перехоплять їх наші вчені?

***

Будь назавжди прославлений, центр Галактики! Саме він допоміг прокинутись і останній паралізованій клітині мого мозку. Я знайшов помилку: надмірна концентрація антиречовини в одній точці викликає невідомі досі сили взаємодії з центром тяжіння всієї зоряної системи. Я це передбачав ще тоді, на Землі. Нашвидкуруч записав розрахунки на зворотному боці фотографії... та й забув про все на світі.

Кілька батарей з антиречовиною ми знищили в міжзоряному просторі. Всі інші рівномірно розташували в антигравіплані поза

критичними межами взаємодії. Як мало зроблено – а результат колосальний! Наш корабель уже скоряється!

«Бумеранг» повертається додому. Єдине, що нас хвилює, це думка про час за теорією відносності. Скільки днів, років чи століть минуло на Землі? Чи знайдемо ми вдома своїх рідних? Чи не зустріне мене Прага, як чужоземця?

Хай буде як буде, але нас таки привітають люди, справжні люди, без яких уся велич Всесвіту – мертва.

Хай же пульсує і дихає Всесвіт! Щасти вам, співаючі туманності!

«Бумеранг» повертається додому!

«Бумеранг» повертається...

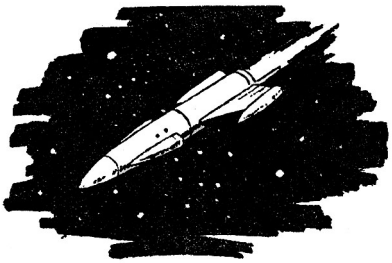

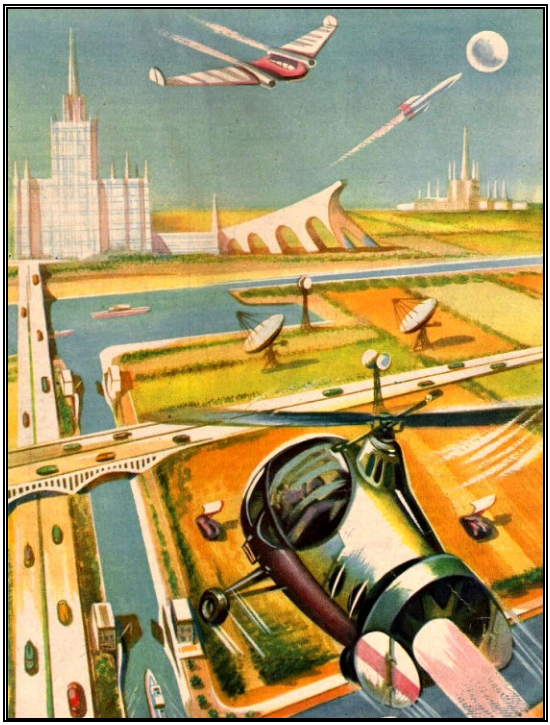

ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

Науково-фантастичні оповідання

НА СТАНОВИЩІ ВЕЛЕТНЯ

Вже третій місяць я жив анахоретом на дачі свого приятеля Гавелки, відомого професора кібернетики. Чудово обладнаний будинок розташувався в затишному куточку високо в Татрах, приліплений до скелі над озером Крживанським «Морським оком». Самотність давала мені можливість спокійно закінчити збірку науково-фантастичних оповідань, за яку я вже одержав як аванс, в рахунок гонорару, невеликий туристський вертоліт. На дачі в Гавелки я не мав жодного клопоту, бо кібернетичні служники дбали про мене якнайретельніше, тому я цілком вільно міг ширяти в надхмар'ї фантастики.

Весна в Татрах буяла на повну силу, і, незважаючи на те, що Крживань ще вилискувала жовто-фіалковим сяйвом, а «Морське око» чіпко тримало своїми берегами набряклу кригу, повітря було напоєне пахощами живиці та квіткового пилку. Служник-кібернятко так бездоганно регулював температуру повітря в кімнаті, що я мав можливість цілий день працювати при

---

[1] © Babula V., текст, 1962.
© Попов С., ілюстрації, 1962.
© Соучек М., переклад, 1962.

відчинених вікнах. Найчастіше я сідав у кутку – так, що ліворуч було вікно, а навколо – столи та столики з купами словників, наукових праць, журналів і стосами списаного та чистого паперу. Обличчя героїв та драматичні сцени оповідань моя уява малювала мені на тлі Крживанського піку або на дзеркалі «Морського ока». Мені працювалося дуже добре. Але настав день, який надовго розвіяв мій душевний спокій та творчий запал.

Сонце вже почало хилитися до Праги, аби прикрасити її вечірнім рум'янцем. Я ввімкнув настільну лампу. І раптом щось несподівано зашелестіло в мене над головою. «Орлятко!» – спало мені на думку в першу мить. Одного разу воно вже залітало до мене, випробовуючи свої ще неміцні крила; я спробував затримати відважного літуна, щоб подивитись на нього як слід, але він з таким нестримним запалом рвонувся до вікна, що я одразу ж випустив його. То, може, орлятко прилетіло оце вдруге?

Але шелестіння над моєю головою перетворилось на мелодійне дзижчання. На розкидані папери просто перед моїм носом сів літачок незвичайної форми. Дзижчання урвалось, а я, приголомшений несподіванкою, сидів не рухаючись і мовчки дивився на нього.

«Од якогось із конструкторів утекла модель!.. – промайнула в мене думка. – Але як це модель потрапила так далеко й високо в гори?»

Я торкнувся літачка, щоб краще роздивитись, але зразу ж одсмикнув руку, бо саме в цю мить відчинились дверцята і з них вистрибнуло крихітне кругленьке створіння. Кривенькі ніжки та два рефлектори на його схиленій голові нагадали мені деревне жабеня. Створіння кілька разів підстрибнуло на рукописі, а помітивши мене – закам'яніло, немов заворожене зміїним поглядом. Однак, незважаючи на те, що воно стояло нерухомо, мені почало здаватися, ніби воно щось промовляє. Так, я навіть розрізняв окремі слова:

– Зглянься, любий друже,

людино-велетню! – говорило воно беззвучно. – Я – не іграшка і не примха природи. Ми люди – такі ж, як і ви!

Я засміявся – може, щоб приховати своє збентеження, а потім запитав:

– Яким чином ми розуміємося з тобою? Я не чую жодного звуку і водночас розумію тебе.

Створіння пожвавішало і сміливо ступнуло вперед.

– Ми – мешканці планети Мінускуліс. У галузі техніки ми сягнули дещо далі, аніж ви, і створили таку апаратуру, що передає думки й сприйняття безпосередньо з мозку в мозок. Це – ліпше, ніж ваш грубий і недосконалий спосіб спілкування з допомогою звук; до того ж ми можемо порозумітися, незважаючи навіть на розбіжність мов.

– Але ж у мене такої апаратури немає, – заперечив я.

– Твій громохкий, розгонистий і скрипучий голос тільки перешкоджає сприйманню електричних імпульсів твого мозку, що їх ви, мешканці Землі, називаєте думками. Розмовляй зі мною мовчки, подумки, і ми домовимось краще.

– Гаразд, – погодився я.

Видно було, що крихітному Мінускулу сподобалась моя поступливість. Однак уже через кілька секунд він урвав перебіг моїх думок, що ринули, мов гірський потік:

– Ні, ні, не роби цього, благаю тебе!.. Ні Академії наук, ні будь-кому іншому не зраджуй того, що ми прибули на вашу планету. Ми хотіли б поглянути на ваш світ спочатку інкогніто: ви, люди-велетні, дещо грубі, а до того ж уявляєте, ніби Всесвіт створений тільки для вас. Мушу тобі сказати: ти – перша людина, з якою ми зустрічаємось. Ми, власне, випадково натрапили на тебе, втікаючи від людей-велетнів у гірські потаємні місця. Бачиш, мої друзі досі не наважуються вийти з літака – такий гіркий досвід зустрічей з вами!

– Коли б люди були такі злі, як ти змальовуєш, вас не врятував би і оцей ваш кумедний літачок. Таку іграшку можна роздушити пальцем.

– Ох, тож куди сягає зарозумілість людини! – обурився Мінускул. – Цей великий дослідницький літак не зможе знищити ніхто на вашій негостинній планеті! І ти сам не заподієш мені шкоди, незважаючи на те, що я зовсім беззбройний, а ти – такий

велетень. Мій скафандр витримує якнайбільший тиск, найсильніші удари і найвищу температуру!

– Не бійся, людинко, я не збираюсь завдавати тобі прикрості, – подумав я заспокійливо. – Але яка користь від твого скафандра, коли тебе, наприклад, схоплять і засунуть до кишені?

– Ми вже зазнали у вас і цього: власне, ваша планета цим нас і привітала, – так само беззвучно відповів Мінускул. – Ми приземлились на території, яку ви звете Південною Чехією, на величезнім морі, як на наші масштаби. Зореліт ми припнули на якір поблизу берега, а самі вирушили в подорож на дослідницьких літаках. Я був у першому літаку. Незабаром ми опинися над прекрасним квітучим лісом, – майже таким барвистим, як джунглі на Мінускулісі. І тут ми побачили огидного велетня. Його величезні очі блищали, сколошкана борода стирчала на всі боки. Він височів над лісом, і голова його була на рівні нашого польоту.

Помітивши нас, він схопив з землі товстелезну і довжелезну колоду з якось сіткою на кінці, підхопився на рівні ноги, повищавши втричі, і кинувся нам зустріч. «Такого метелика я ще не зустрічав на наших луках!» – заволав він, і голос його ревів, мов ураган. – Шкода, що я загубив окуляри!»

Ми швидко сіли на вузьку просіку в джунглях, але він незабаром виявив нас знову. Сяк-так ми уникли його пазурів і знову піднялись в надхмар'я, але там нас спіткала нова халепа: ми наштовхнулись на величезного паперового змія, якого запускали ваші дітлахи. Удар був такий сильний, що наш пілот знепритомнів, а літак упав просто у величезне вогнище, навколо якого сиділо кілька хлопчаків-велетнів. Вони моментально вигребли нас із розжареного приску, і наш літак почав переходити з рук в руки.

– Мені здається, що цю іграшку можна розкрити! – заявив один з розумників, витягнув ніж і спробував відчинити люк кабіни. Звісно, він тільки пощербив лезо, сховав ніж і почав зазирати до нас в ілюмінатори.

Марні спроби проникнути до кабіни закінчились найжорстокішим випробуванням нашого літака на міцність. Хлопчаки поклали його на гранітну брилу і били по нас досхочу, аж земля двигтіла.

– Ми навряд чи відкриємо оцю консерву, – констатував, зрештою, усе той же розумник. – А ходім-но до нашого Франтика, він працює на заводі учнем слюсаря і вже якось упорається з цією штукою.

Але не впорався Франтик, не впорався його майстер, – навіть головний інженер заводу нічого не міг зробити. З глузливими посмішками ми стежили, як щерблються зуби пилок на хребті нашого літака та як розлітаються на друзки найміцніші свердла. На нас випробовували і автоген, і ультразвукові різаки – та все було марно. Нам не могли заподіяти ніякої шкоди, але й утекти не вдавалось.

Нас показували по телевізору, писали про нас у газетах, – і все ще ніхто не здогадувався, що ми не іграшка. Ми підслухали, що якийсь кореспондент висловив припущення, ніби ми залетіли з космосу, але з нього почали глузувати. Найдужче обурювався ваш академік, на ім'я Солман.

Наше ув'язнення було обтяжливим і тривалим, та все ж ми вибрали слушну хвилину й чкурнули навтьоки.

Зрештою, всі наші дослідницькі літаки щасливо повернулись на зореліт, але пригоди на цьому не закінчились. Нас помітили з берега; втікаючи від людей-велетнів, зореліт пірнув у глибину, але там, разом із колосальними створіннями, які ви називаєте «риби»,

ми застряли у величезній мережі. Рибалки довго роздивлялись наш зореліт, потім віддали його дітям як іграшку. Не буду повторювати сумний перелік наших випробувань.

Згодом ми опинилися серед гір, які ви називаєте Крконоші. Відшукали затишну печеру, добре обладнали її для тривалого перебування. Дослідницькі польоти ми проводили тільки вночі, і вже раділи, що знайшли спокійний куточок і зможемо вільно дослідити всю Чехословаччину.

– ...І раптом наткнулись на мене? – засміявся я щиро. – Не журись, друже мій! Сприймай нашу зустріч як щасливий збіг обставин. Я зможу вам допомогти: на даху цього будинку відпочиває мій туристський вертоліт, – ви, можливо, бачили його. Я візьму вас усіх, разом із зорельотом, і ми поглянемо на один з найпрекрасніших куточків нашої планети, Чехословаччину. Не бійтесь, я нікому не зраджу вашу таємницю і не розповім, яких дорогих гостей вожу з собою.

– Твоя пропозиція чудова і мені подобається, людино-велетню! – похвалив мене Мінускул. – Однак ти ще не заслуговуєш на нашу повну довіру. Покажи свою батьківщину бодай мені одному. Я залюбки йду на ризик в ім’я науки, бо в разі нещастя з одним мною втрата для нашої міжзоряної експедиції буде не дуже велика. А в разі успіху я привезу друзям докладний репортаж про подорож.

Мінускул зробив жест крихітним рученятком, і літачок полетів геть. Я приготував для оцього створіннячка постіль у скриньці з ватою, людинка лягла і одразу ж заснула. Всю ніч я не склепив повіки, чекаючи, що робитиме Мінускул, але він спокійнісінько спав аж до ранку.

Після сніданку я обладнав скриньку старанніше: обклеїв її, прорізав кілька віконець – ляльковий будиночок, та й годі. І ось ми піднялись вертольотом у надзвичайно прозору ранкову височінь.

Вертоліт хутко переносив нас з місця на місце. З крихітною людинкою в скриньці я опускався в Деманівські та Добишенські печери, піднімався на верховини, бродив по вулицях міст та по парках славнозвісних курортів. Мінускула я ховав від людей, наче найдорогоцінніший скарб. Він увесь час мовчав, уважно вислуховуючи мої сякі-такі пояснення. А якось увечері – зник. Зник без сліду, і всі спроби розшукати його виявились марними.

У свій відлюдний закуток на дачу професора Гавелки я повернувся в препоганому настрої. Тож уявіть собі, який сюрприз чекав там на мене! Я спочатку розгнівався, а потім засміявся: отак поглузували, га!

На письмовому столі лежала невелика записка:

«Любий друже! За кілька останніх років ти дослідив більшу частину нашої планети і зазирав навіть у космос. Разом з твоїми літературними персонажами ти мандрував пустелями Марса, блукав поміж кратерами Місяця, побував у морських глибинах і в зоряній високості. І тільки про один куточок Всесвіту ти забув, «людино-велетеню»: про свою батьківщину. Ти співав їй панегірики, а насправді не знав її. Тому пробач, друже, що я трохи поглузував з тебе, а разом з тим провів випробування нашого останнього винаходу – апарата для передачі думок з допомогою гравітаційного поля.

Твій Карл ГАВЕЛКА».

●

ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

У піонера Їрки нині великий день. Він із татком летить до Острави.

Літак розганяється стартовою смугою, додає швидкості – й злинає над летовищем.

– Коли я був таким, як ти, то навіть не мріяв про такі зручності, – сказав татко й посміхнувся. – Хіба були в той час літаки! На вулицях вряди-годи з'являлися смішні примітивні автомобілі…

Їрка дивився з вікна на поля, ліси й села – і думав.

– Як би мені кортіло дізнатися, як виглядатиме світ, коли я стану таким великим, як ти, – повернувся він раптом до татка. – Які літаки літатимуть, які потяги їздитимуть, що станеться в світі нового. Розкажи мені про це, адже ти інженер і розумієшся на техніці…

– Це правда, я інженер, але не пророк. Однак зачекай, дещо тобі розкажу. Адже вже сьогодні ми маємо перед собою ознаки майбутнього.

Ти вже чув про атомну енергію. Вона відкриває нам вигляд майбутнього. Сьогодні вчені й інженери вирішують питання, як скористатися цією велетенською енергією на благо людства. Вже побудовані перші експериментальні атомні електростанції, котрі енергію атома перетворюють на електрику. Одна така електростанція встановлена на кораблі й рухає його.

---

[1] © Бабула В., текст, 1954.
© Шкода Ф., ілюстрації, 1954.
© Геник В., переклад, 2017.

Наразі ми ще не можемо розраховувати на те, щоб атом безпосередньо рухав літаки, автомобілі й потяги, оскільки вивільнення атомної енергії все ще потребує складного й громіздкого обладнання, котре б не підняв жоден наш літак. А тому сьогодні вчені вивчають питання, як рухати ці транспортні засоби електрикою, виробленою в атомній електростанції. Нещодавно зроблено нове дивовижне відкриття: електрику можливо передавати на далекі відстані не по дротах, а просто повітрям! Коли це питання буде вирішене, перед нами відкриються небувалі можливості.

Уяви собі, що йдеш дорогою й дивишся на колосисте поле. Раптом перед тобою з'являється спеціальна машина. Двигунів не чути – й за склом кабіни керування нікого не видно…

Над машиною закріплена циліндрично вигнута сталева пластина, що виблискує, мов дзеркало. Це комбайн майбутнього. Ніде не видно електричних дротів чи кабелів. Що рухає машину? Ти роззираєшся уважніше. Вдалині стоїть висока конструкція з великими параболічними плитами, закріпленими нагорі.

Із тих плит долітає невидимий вузький потік електроенергії, котрий уловлює сталева пластина над комбайном. А як можливо, що машина їде без водія? Вона керується дистанційно, з диспетчерської центральної машинної станції.

Йдеш далі. До тебе тихо під'їжджає автомобіль. Зупиняється. З нього виходить усміхнений водій.

– Ви також берете електрику для вашого автомобіля з отої вежі? – питаєш ти його.

– Ні, моя машина живиться від електромагнітного кабелю під дорогою, – охоче пояснює водій.

А тепер, Їрко, зазирнемо ще далі в майбутнє. Ракетні літаки, що долітають із Москви до Пекіну за півгодини, є звичайним явищем.

Уяви собі, що сидиш біля телевізора, котрий у кольорі й об'ємі розповідає тобі про новини прийдешнього.

Диктор каже, що вчені вже вирішили питання про використання атомної енергії для ракетних літаків. І один з них з'являється на екрані. Він виглядає радше як велетенська сигара, аніж літак. Спокійно сидить на похилій естакаді, котра служить для його розгону. Зненацька позаду вихоплюється полум'я, й ракета

рушає з місця. Твоє щастя, що за нею слідкує телевізійна камера, інакше ракета швидко зникла б з очей.

Мчить усе швидше.

Невдовзі досягає стратосфери. Тепер вона вирівнялася й летить майже приземно… Облітає по спіралі земну кулю, й коли досягне швидкості одинадцяти кілометрів на секунду, відірветься від неї повністю.

Летить безмежним чорним безповітряним простором, котрий не чинить їй жодного опору.

Швидкість ракети постійно росте – аж поки вона, нарешті, не сідає на Місяць.

Пасажири в гумових скафандрах вистрибують із дверцят. Та ба! Вони відштовхуються від плаской скелі й підскакують ще вище. Чому б це? Бо забули, що тяжіння на Місяці в шість разів менше, ніж на Землі, й тому пасажири також ушестеро легші…

А тепер, Їрко, повернімося знову на Землю. Нас чекає багато нового. Інженери сконструювали ракетний вертоліт, котрий стартує за допомогою гвинта. В небі він, однак, зупиняється й летить у просторі, мов ракета. Й відтак знову приземляється будь-де за допомогою гвинта.

В іншому місці інженери прокладають тунель за допомогою електромагнітних хвиль надзвичайної потужності. А ще інде вчені готують у своїх лабораторіях штучні їжу…

Вже немає війн, немає експлуатації людини людиною. Людство перемагає природу. В Сахарі ростуть помаранчі, на Північному полюсі цвітуть квіти…

Татко засміявся.

– Бачиш, як ми замріялися, хлопчику? Але як це чудово – мріяти про будучину! Адже це прекрасне майбуття перед тобою. Таке, про яке ми оце щойно балакали…

Попереду в салоні засвітився напис: «Пристебніться – не куріть!»

Літак ішов на посадку…

●

АСТРОДЕПЕША З 2059 РОКУ[1]

Як я вам уже повідомив, приготування на Місяці дещо затрималися. Це загрожувало небезпекою, що до десятої планети ми не дістанемося вчасно. Затримку викликали значні тектонічні рухи поблизу виробничого центру «Галілео Галілей» у місячних Апеннінах. Монтажну залу зачепила хвиля землетрусу. На щастя, велетенський гравіплан не постраждав. Герметичність стін зали була швидко відновлена, і вміст кисню в приміщеннях центру поповнився зі сховищ.

На летовище в кратері Архімед гравіплан був доправлений із двогодинним запізненням.

Атомний годинник на борту гравіплана показує 16.00 за московським часом. Автоматичний календар позначає 4 жовтня 2057 року.

Гравіплан тихо, без жодного шелесту залишає майданчик летовища й злинає в зоряне небо. Великий кратер Архімеда на очах перетворюється на кружок, яким ми його знали зі спостережень у телескоп, коли кружляли над Місяцем.

На відеофоні в моїй кабіні з’являється обличчя капітана експедиції Захарченка.

– Друзі! – звертається він до всіх членів екіпажу. – Ми переживаємо знаменну мить, славний ювілей, свято для всього людства. Рівно сто років тому людина відважною рукою вперше сягнула у Всесвіт і створила перше штучне небесне тіло. Сто років тому радянські вчені запустили перший штучний супутник Землі. На честь цієї безсмертної перемоги наш корабель стартує сьогодні в політ у космічні далі, до сяючого Сіріуса, щоби здобути для людини ще одну перемогу над Усесвітом. Слава героям, які століття тому почали цей шлях! Слава працівникам науки, які через століття підготували людину до цієї знаменної миті!

---

[1] © Бабула В., текст, 1959.
© Шкода Ф., ілюстрації, 1959.
© Геник В., переклад, 2017.

Я зрозумів, якими сильними мусили бути почуття тих, хто тому сто років із подивом слідкував, як відчиняються двері у Всесвіт, як тисячолітня мрія людини стає реальністю. Я майже заздрю тим людям із 1957 року. Вони жили у величну добу людської історії.

Наш гравіплан, названий на честь першої перемоги «Супутник-1», швидко віддалявся від Місяця. Атмосфера матінки-Землі променилася у райдужному світлі святкових феєрверків.

Місяць і рідна планета невдовзі перетворилися на сяючі зірочки. А відтак потонули у вселенському морі.

«Супутник-1» із величезною швидкістю помчав до Венери, а нам усе ще здавалося, що ми стоїмо на місці. Лише Сонце, що сяяло на чорному небі, ледь помітно збільшилося. Воно спокійно вигравало своєю короною й навіть не підозрювало, що рухає наш корабель своїм тяжінням. Що таке крихітна мурашка проти слона?

Зупинка на Венері була короткою. Передано припаси й пошту персоналові обсерваторії й науковій експедиції, кілька приязних слів та подарунків – і знову вгору, у Всесвіт. Шлях далекий, і часу гаяти не можна.

Соту річницю третього радянського супутника ми святкували разом зі вченими, що жили на Марсі.

Новий 2059 рік застав нас у міжпланетному просторі.

На екранах астротелевізорів раптом зблиснула невелика цятка, котра швидко виросла в десяту планету.

Зараз 2 січня 2059 року. Планету «Мрія» ми спостерігаємо вже неозброєним оком. Вона випливає з вічної ночі, немов справдешня мрія. Металева стіна останнього ступеня ракети сліпуче сяє у променях Сонця, мовби щойно вийшла з майстерні людини. Й антени на носі, мов мацаки, постійно промацують простір.

Наш гравіплан летить бік у бік із першою штучною планетою Сонячної системи.

Ми всі з мовчазним подивом споглядаємо перший шматок речовини, ретельно обробленої людиною й закинутої сто років тому у Всесвіт. Перший шматок речовини в історії людства й космосу. Вічний пам’ятник величі людського духу.

До цього пам’ятника ми сьогодні прийшли вклонитися. Сьогодні, 2 січня 2059 року, рівно через сто років після його

створення. Сьогодні, коли хочемо на багато років покинути нашу Сонячну систему.

Ми стоїмо поряд із капітаном у кабіні керування. Дивимося на «Мрію», що обертається навколо осі. Ось на блискучій стіні з'явився символ Радянського Союзу.

Двері нашого гравіплана поволі відчинилися, і в міжзоряний простір випливли троє вчених у скафандрах: Шеплі, Сміт і Валетте. В руках вони тримали великий вінок, листя якого блищало в сонячному світлі, мов місяць на гладіні нічного озера.

Я з подивом поглянув на капітана.

– Це мій сюрприз, – відповів він з усміхом на моє невисловлене питання. – Наш дарунок до столітнього дня народження. Вінок зроблений із земного золота, місячної платини, марсіанського вольфраму й срібла, знайденого на Венері. Сполучений рідкісними металами з Сатурна, Урана, Нептуна й Плутона. Всі ці планети вітають свою наймолодшу столітню сестричку.

Вчені в скафандрах тим часом закріпили вінок у передній частині планети, якраз там, де у скриньці зберігався радянський прапор. На стіні ракети написали дату й повернулися на корабель.

Шкода, що тут, із нами, не могли бути ті, хто створив це диво. Що тут не було Яна Неруди[1],

[1] Ян Непомук Неруда (1834-1891) - чеський письменник, поет і журналіст, найбільший у Чехії представник критичного реалізму, автор поетичної збірки «Космічні пісні» (1878) *(Примітка перекладача).*

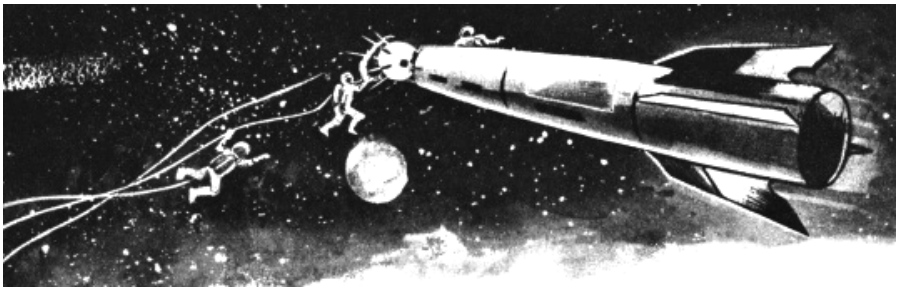

Жуля Верна і тисяч тих, хто мріяв про цю справжню «Мрію». Наш велетенський міжзоряний корабель був би замалий для всіх тих, хто за цю «Мрію» жив, боровся й помирав. Джордано Бруно був спалений. А Галілео Галілей, великий геній людства, мусив у свої сімдесят років відректися від цієї Мрії й смиренно проголосити:

«Я, Галілео Галілей, сімдесяти років, клячу перед вами, найясніші й найдостойніші пани кардинали, генеральні інквізитори всієї християнської громади проти єретичного блуду, й присягаюся, що завжди вірив кожному пунктові, що їх римська церква проголошує, проповідує й навчає. Хоча мені було вказано, що моя наука суперечить Святому Письмові, я написав і видрукував книгу, в якій відстоював наукову тезу, нині відкинуту, і в якій з великими зусиллями зібрав докази на її підтвердження; тобто проголошував і вірив, що Сонце є центром Усесвіту й не рухається. Відрікаюся, проклинаю й засуджую вищезгадані помилки і єресі…»

Сьогодні, віч-на-віч із пам’ятником перемоги над вселенськими безоднями, ми згадуємо з вдячністю тих, хто сміливо стояв проти церковної пітьми, щоби вибороти для людства світло правди, щоби вказати людству кінцеву мету – Всесвіт.

●

СТРИБОК У ТРЕТЄ ТИСЯЧОЛІТТЯ

У нас народився малюк. Матуся ним на прогулянках не нахвалиться, тому що це справді гарний хлопчик. У той самий час у наших сусідів народилася дівчинка. Матуся нею не нахвалиться, тому що це справді гарна дівчинка…

Однакове щастя переживаєте й ви, й ваші сусіди. Щороку з'являються поміж нас десятки тисяч гарних дівчаток і хлопчиків. І люди в цій щоденній метушні навіть не підозрюють, що це мандрівники у третє тисячоліття. В комунізм.

Першим словом, яке промовив Гонжик, було «авто». Що вимовила сусідська Маркетка, не знаю. Але вони охоче бавляться разом у дорослих. Гонжик літає як пілот реактивного літака, а Маркетка – навсупір – лікарка на Північному полюсі. Або Гонжик пливе в підводному човні, а Маркетка зводить чудовий палац на Петржині.

А я подумки бавлюся з ними. Маю, однак, буйнішу фантазію, ніж наші малі мандрівники, й тому чіткіше бачу їхнє майбутнє. Сиджу в парку й дивлюся, як вони бігають алеєю – й раптом опиняюся разом із ними на новорічному святкуванні у 2000 році.

У вікно нам світить велика зірка, власне майже місяць. Саме з цієї зірки повернувся нещодавно наш Гонжик. Це вже п'ятдесятирічний чоловік, але виглядає він дуже молодим. І Маркетка – все ще симпатична дівчина. Повернулася з Петржина, де в дитинстві будувала палац, однак із великого заводу, де працює сама. Авжеж, направду сама на цілий завод…

Марушка, Карлик, Пепик, Ольга, Зузка, котрі п'ятдесят років тому походжали алеєю парку, сидять тут із нами.

– Що нового на нашій Землі? – питаю я Гонжика, хоча він як капітан космічного корабля щойно повернувся зі штучного супутника.

---

[1] © Бабула В., текст, 1959.
© Шкода Ф., ілюстрації, 1959.
© Геник В., переклад, 2017.

– Сахара вже почала зеленіти, особливо вздовж каналів, – каже Гонжик. – Штучне сонце в Арктиці та тепла течія від Берингової протоки відкинули льодовики на двісті кілометрів від північних кордонів Радянського Союзу. Експедиція, що шукає затонулу Атлантиду, перебуває в районі островів Кабо-Верде.

– А що вулкан Тенеріфе на Канарських островах? Ще лютує?

– Вже заспокоївся. Вочевидь удалося створити бічні кратери й вивільнити його надмірну силу.

Сяюча нічна Прага нараз освітилася, мов у полуденному сонці.

– Це вдалося! – скрикнула радісно Віра.

На моє німе питання пояснює:

– Ми створили над Прагою штучне сонце, жодного дива. Просто наші високочастотні станції почали випускати над містом електромагнітні промені, котрі розжарили молекули азоту й кисню. Ці промені високої частоти – сильні хлопці. Лише цього року вони пробили за нас п’ять тунелів. Три під Альпами й два під морем – вони сполучають європейський континент з Англією й Ірландією.

– Кожен хвалить свій крам, – засміялася Лойза. – Ви засвітили сонце над Прагою, а наше сонце світить і гріє в усіх термоядерних електростанціях. Нам навіть удалося створити таке мале сонечко, що вміститься в автомобілі чи мотоциклі й їздитиме з вами світом.

– Це все чудово, але в нас також є ряд досягнень, – протестує Маркетка. – Де виробляються реактори для ваших сонячних електростанцій? Де народжуються автомобілі, атомні човни й міжпланетні кораблі? Хто виробляє гарні тканини, одяг і взуття? Ми – наші автоматичні заводи, наші металеві руки й електричні мозки.

Я невиразно пригадав про металеву руку, котру в 1958 році створили радянські вчені й котру можна було контролювати імпульсами з мозку.

– А хто створив ваші автоматизовані заводи? Хто їх постійно вдосконалює? Ми, кібернетики, – долучився до розмови Карлик. – Ми створили для вас досконалі обчислювальні машини, які можна носити в кишені. Сконструювали для вас літаки й автомобілі, якими можна керувати безпосередньо за допомогою мозку. До ваших автоматів ми відрядили електричних сторожів,

письменників та економістів. Для студентів ми створили універсальну бібліотеку з багатьма електронними професорами й інформаторами, що радять і допомагають навіть на відстані. Наша заслуга й у тому, що наукові експедиції на обох полюсах, на штучному супутнику, на Місяці й Марсі можуть слідкувати за найновішими відкриттями в науці й техніці. Наші кібернетичні мозки наділені такою доброю пам'яттю, що допомагають нам у дослідженнях як досвідчені працівники. Наші кібернетичні пристрої ліквідували бюрократичну й нудну канцелярську роботу; ми звільнили людину для творчої праці. Наші кібернетичні лікарі регулюють процеси у хворому людському тілі й виявляють найпотаємніші розлади й захворювання. На нашому штучному шахісті ви можете перевірити свої сили в цій королівській грі.

Карлик справді здивував мене. «То оце все ви зможете зробити в 2000 році?» – подумав я.

– Коли я слухаю вас, то спадає на думку, буцім людина, котру нічого не болить, навіть не підозрює, що має тіло, – зазначила Ольга. – Бачу, ви забули про нашу працю. Хто позбавив вас страху перед одвічним бичем людства – раком? Хто викорінив інфекційні хвороби? Хто допомагає вам продовжити життя й уприємнити старість? Ми, борці за людське здоров'я. Ми видаляємо жовчні камені без розтину тіла – ультразвуком, котрий замінив нам операційний ніж – скальпель. Ми створили штучне серце, воскрешаємо померлих клінічною смертю, міжпланетних мандрівників захищаємо від космічного проміння. Ми лікуємо лейкемію і всі хвороби, спричинені радіоактивним опромінюванням. Можемо навіть трансплантувати деякі органи померлого до тіла пораненого. Лікуємо швидко, позаяк наші пристрої миттю ставлять діагнози. Атом, який колись убивав, у наших руках творить дива…

Слухаю уважно – й знову бачу перед очима дітей, що походжають парком. Це ж бо їхнє майбутнє…

Щасливе покоління…

Суперечка, однак, триває. Ладьо крутиться з нетерпінням. Нарешті й він отримав слово:

– Чи відчуваєте ви голод? Я також хочу згадати про нашу працю. Погодьтеся, що ми добре дбаємо про ваш стіл. Наше сільське господарство – це вже давно не селянин, що йде за

плугом, як його колись малювали художники. Сьогодні господарство – це велетенська машина, величезна лабораторія, в якій ми складним шляхом добуваємо з природи її багатства. Наші інженери – а, як ви знаєте, всі рільники тепер інженери, – за допомогою ростових речовин та генетики досягли дивовижних результатів.

Ми виростили бактеріальну цвіль, яка прискорює ріст рослин, тому тепер тричі на рік збираємо велетенські врожаї рису й збіжжя навіть за полярним колом. Ми створили нові види рослин і тварин.

Посушливі області зволожуємо штучним дощем. В деяких місцях нам уже до снаги керувати погодою – завдяки колегам зі штучного супутника. Наші поля й сади перетворені на велетенські, повністю механізовані заводи, де сіють, культивують і збирають урожай автоматичні машини з дистанційним керуванням. Перший автоматичний трактор Логінова 1959 року тепер має мільйони колег.

Наші лани не закінчуються на морському березі. Ми засіваємо й океанське дно. В родючому намулі на дні моря ми створюємо плантації їстівних водоростей, які не мають нестравних частин, як от коріння й стебла, й у двадцять разів ефективніше використовують сонячну енергію. Деякі види водоростей є великим делікатесом на наших бенкетах. Інші служать чудовими кормами.

Ми не боїмося перенаселення світу. В разі потреби готові забезпечити продовольством двадцять мільярдів людей. Наша планета тепер така багата, що ми не знаємо меж щодо цього.

– Не забувайте, однак, що разом з вами ведемо боротьбу за прогодування людства й ми, хіміки, – перебила Ладя Зузка. – Наші синтетичні азотні добрива й препарати для захисту рослин від шкідників, гризунів та хвороб, для знищення бур’янів, для прискорення й регулювання росту й родючості рослин і тварин допомагають вам істотно підвищити врожайність і продуктивність.

Наша хімія здатна повернути родючість і виснаженим ґрунтам. Ми вміємо солону морську воду перетворювати на прісну. При небезпечних морозах можемо над голими полями створити штучний сніг.

Ми зробили родючими також безплідні піщані пустелі. Без нас Сахара сьогодні, либонь, не зазеленіла б.

Витік енергії з теплових електростанцій ми припинили й спрямували її до парників і теплиць, які постачають нам свіжі овочі та фрукти й на Далекій Півночі, і в місячних поселеннях.

Їжу ми вміємо виробляти і штучно, як ви могли переконатися на Місяці, але вона рідкість на Землі, й у ній ще довго не буде потреби.

Сільське господарство, однак, не є нашою єдиною сферою діяльності. На кожному кроці ви стикаєтеся з нашими виробами. Ми, наприклад, створили пластичні маси, які в багатьох випадках витіснили метали. Вже в середині двадцятого століття нам удалося одержати речовину, котра, як і платина, стійка до кислот і лугів.

Робочий час істотно скоротився, люди мають досить часу для своїх особистих захоплень. Багато хто тепер займається малярством та скульптурою. Для художників ми створили ідеальні фарби, для скульпторів – нові матеріали, що перевершують навіть славнозвісний мармур.

Наш штучний каучук є незрівнянно кращий від природного. Наше скло прозоріше від кварцового й притому не розбивається. Вже давно ми вирішили проблему браку деревини й паперу – виробляємо їх штучно на наших заводах.

Також ми навчилися, однак, наразі експериментально, штучно виробляти живу органічну речовину – білки.

– Шкода, що разом зі мною цього не можуть почути стародавні алхіміки, – промовив я до себе.

Подумавши, що більше вже не зможу довідатися нічого нового, я покликав нашого Гонжика на невелику прогулянку Прагою, осяяною штучним сонцем.

Однак тут підвівся ще один.

– За годину ми вступимо в третє тисячоліття, – сказав він розважливо. – Я чув тут уже багато гарних слів. Але й про нашу працю також не можна забувати. Я шахтар. А подивіться-но на мої руки, чисті й гладенькі. У вільний час я працюю над тонким гравіюванням. Справжній шматок вугілля бачу лише на столі, де він служить прес-пап’є. Вугільні пласти я споглядаю на екранах геодезичних пристроїв. Для потреб хімічних заводів ми добуваємо шматки вугілля за допомогою сталевих кротів та транспортерів,

частково автоматичних і керованих дистанційно. На більшій глибині, однак, ми спалюємо вугільні пласти просто під землею. Всі цінні речовини одержуємо на поверхні у вигляді газу. Вугілля ми підпалюємо внизу за допомогою струмів високої частоти, які концентруються в центрі виробки. Всі інші руди дістаємо на поверхню за допомогою складних автоматів.

– А чи був ти колись у надрах землі? – спитав я несміливо.

– Був… і дуже глибоко, – посміхнувся шахтар із 2000 року. – Я брав участь в експедиції до найнижчих шарів нашої планети. Мандрували ми в сталевому кроті, котрий прогризав найтвердіші породи, мов дощовий хробак оранку. Його кабіна була повністю ізольована від тепла, тому ми змогли проникнути на велику глибину. Та до центра Землі, звісно, не дісталися, – засміявся він. – А от наші свердловини до нього значно наблизилися. Сьогодні ми маємо вже досить чітке уявлення про будову нашої рідної Землі.

– Наші плавильні печі люди з середини двадцятого століття не впізнали б, – додала одна з дівчат. – Адже сучасні високі мартени виглядають цілком інакше, ніж колись. Складне виробництво криці й інших металів було значно спрощене завдяки атомній енергії. Чисті метали ми одержуємо з руди досить простим способом. Усім процесом керує автоматичний контролер, котрий слідкує за якістю металу. Й хоча сталь нам іще служить добру службу, ми виробляємо в наших печах багато нових металів, створених не природою, а людиною. Вони мають твердість алмаза й витримують величезні температури.

Всі населені області Місяця ми перетворили на велетенську піч, у якій виплавляється найцінніший матеріал для будівництва міжпланетних кораблів. У місячних залах зараз закінчується монтаж велетенського зорельота, в якому людина зважиться вперше проникнути за межі Сонячної системи. Метал для нього виробили наші місячні металургійні печі, – закінчила вона гордо.

– А що війна? – прошепотів я.

Всі подивилися на мене з величезним подивом.

– Війна? З ким? І навіщо? Ви, часом, не впали сюди з минулого століття чи з Нептуна? В нас зараз інші клопоти, й їх не бракує. Ми боремося з космічним простором. Вивчаємо життя на Венері, на Марсі та інших планетах. Розгадуємо таємницю виникнення живого. З морських безодень та підземних глибин

витягуємо на світ минуле людства. В безмежних просторах відкриваємо закони планет, Сонця й цілого Всесвіту. Безглузду боротьбу людини з людиною ми замінили битвою з природою. Для чого нам ненавидіти одне одного? В комунізмі кожен має все, чого потребує. Все людство живе в добробуті. Творча праця стала для всіх сенсом життя. Хоча наш робочий час скоротився завдяки сучасній науці й техніці, але ми продовжуємо інтенсивно працювати, тому що наука й техніка ніколи не може стояти на місці. Хтось мусить конструювати й виробляти нові автомати й мислячі машини…

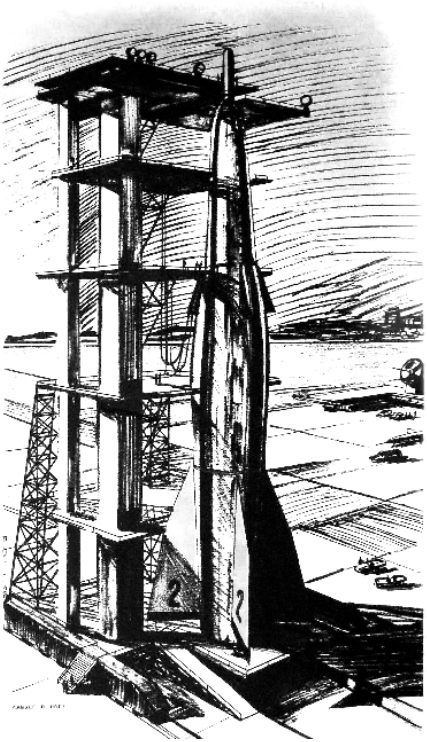

Мій син Гонжик нарешті покликав мене на прогулянку. Власне, це була поїздка в розкішному автомобілі, що був створений зі штучних матеріалів і працював на атомній енергії. Саме коли Гонжик почав розповідати мені про свої подорожі дорогами Всесвіту, про дивовижні ландшафти на Венері й Марсі, сидіння автомобіля раптом перетворилося піді мною на червону лавку в парку.

Малий Гонжик тягнув мене за руку:

– Тату, ти спиш?

– Звідки ти взяв? Я просто трохи замріявся, – погладив я його по світлому волоссю.

Але чи справді це була лише мрія?

Ні! Це була подорож у майбутнє наших дітей. Мандрівка, на опис якої нам забракне барв. Позаяк майбуття перевершить найсміливіші мрії. Вже сьогодні його образ вимальовується на наших заводах та в лабораторіях…

ВЕЛИКИЙ ДЕНЬ

Місячний ландшафт із орнаментом дрібних кратерів на горбкуватій рівнині, на недалекому обрії зубці різко освітлених скель – а над ними велетенська куля в блакитнуватій запоні, що нерухомо висить серед яскравих зірок – такий краєвид відкривався з кімнати Зіни Олександрівни. Домівка була дуже далеко, та все ж їй не випадало тут нудьгувати. Всеньку батьківщину разом із рідною Москвою мала постійно перед собою мов на долоні. В місячному санаторії в неї було багато друзів серед пацієнтів і лікарів. А з дітьми на Землі могла розмовляти щодня за допомогою дивовижної сучасної техніки. Хоча день на Місяці триває чотирнадцять днів і так само довго – ніч, вона жила за земним календарем, бо інакше не може жити людина, народжена на планеті.

Строгий щоденний порядок вона порушила тільки сьогодні. Спала цілий день – за московським часом – і сам закріплений лікар розбудив її за тридцять хвилин до півночі, щоби могла

---

[1] © Бабула В., текст, 1961.
© Шкода Ф., ілюстрації, 1961.
© Геник В., переклад, 2017.

підготуватися до завтрашнього святкування своїх сімдесятих уродин.

Вона легко схопилася з ліжка – хай живе мале місячне тяжіння! – й сіла у зручне крісло з повітряними подушками. Холодне відбите світло окреслило її шляхетне обличчя й налило сяючим сріблом волосся.

Зіна Олександрівна сиділа в кімнаті сама. Місцеві віншувальники прийдуть аж уранці. Очима блукала по великому глобусі й подумки мандрувала з ними.

– Що зараз поробляє Ванюша? – прошепотіла вона, поглянувши на Берингову протоку.

Темна гладінь Тихого океану, місцями поплямована хмарами, сліпуче блищала недалеко від Камчатки. Сонце осявало Радянський Союз аж по Байкал, де земна ніч поступалася швидкості годинникових стрілок. Над Москвою вона ще панувала безроздільно. Велике місто мерехтіло крізь хмарну запону, мов тьмяна зірочка.

Наближалася північ. Зіна Олександрівна пильно дивилася на Москву, й серце її калатало гучніше. Марно вона боролася з хвилюванням.

Атомний годинник тихо показав 24 годину за московським часом.

Тьмяна зірочка зненацька спалахнула, мов нова зоря. Не приєдналася до тих мільйонів на небі; сяяла над рідною планетою, над рідною Москвою. То людина запалила сонце, своє власне, штучне сонце.

По обличчю, вкритому сіточкою зморщок, скотилася сльоза. Холодна й майже освіжаюча. Зіна Олександрівна схилилася до відеофону й поклала тремтячу руку на червону кнопку. На одному з екранів з’явилося дівоче обличчя.

– Машенько, будь ласка…

– Я знаю, матінко, хочете Москву, Інститут струмів високої частоти. Штучне сонце чудове, ми також вітаємо Василя Петровича – й дозвольте мені, матінко, першою побажати вам у день вашого народження всього найкращого.

Зіна Олександрівна посміхнулася й ледь уклонилася замість подяки.

– Матінко, ти бачила?! – вигукнув чоловік років тридцяти п’яти, щойно його смагляве обличчя проступило на екрані.

– Бачила, хлопчику, ти мене дуже потішив. Я лише дивуюся, як це можливо, що ви запалили штучне сонце саме сьогодні? Адже це цілком звичайний день.

– То всього лише спроба, перше випробування, – відповів чоловік на екрані. – Ми мусили цю чудову річ спочатку перевірити в дії. Що, якби не спрацювали дзеркала високочастотних станцій? На моє прохання Академія вибрала саме нинішню ніч для генерального досліду. Головне, що все йде гаразд, за розрахунками. Все просто, матінко…

– Я знаю, Васильку, знаю, й щиро вдячна тобі, ти хороший хлопчик.

– Не сердься, матінко, мушу бігти до центру, мене викликають, – перервав нараз розмову Василь.

– Він усе той самий. Поспішає, поспішає – й забув привітати з уродинами… – обличчям Зіни Олександрівни промайнула вдоволена посмішка.

Земна куля над обрієм тим часом помаленьку оберталася, так що межа між світлом і тінню наблизилася до Москви. Московська зоря згасла…

Кімната Зіни Олександрівни була вже заповнена букетами земних квітів, вирощених у лунарії оздоровниці, неподалік від обсерваторії. Їх принесли привітальники.

Рейсова ракета з Москви привезла о восьмій годині ранку найважливіших віншувальників – п’ятьох онучат. Вони увірвалися до кімнати, мов вихор.

– Які ми раді, що ти здорова, бабусю! – озвався без привітання найменший, чорноокий Митя. – Товариш учитель розповів нам, що рак був донедавна грізною й майже невиліковною хворобою й що лише польоти в космос…

Він не докінчив, бо обурена Маша штовхнула його ліктем у спину.

– Це жахливо, бабусю, який наш Митя балакучий, – сказала вона знічено. – Всю дорогу тренувався, як буде розповідати тобі про татка – стрийка Ваню, тепер оце…

Зіна Олександрівна погладила Митю по неслухняному волоссю.

– Не картай його так, Машенько, Митя має рацію. Наші лікарі піднесли мені до дня народження подарунок справді найчудовіший; скоро я здорова повернуся на Землю.

Гучна радість дітей – і подарунки – й емоції ювілянтки… Аж ось прийшла черга розповіді, якою діти так тішилися. Вони раптом забули, що бабуся має з ними постійний зв'язок, і все зображали в новому світлі, мовби вона довідувалася про це лише зараз.

Звісно, спочатку слово мусив отримати Митя, інакше б він майже все забув. Хлопчик урочисто сповістив, що татко працює інженером на будівництві греблі через Берингову протоку й що, можливо, до кінця наступного року протока буде перегороджена. Це буде гарно, бо на всій півночі потеплішає й у значно вищих широтах тепер квітнутимуть троянди.

Оля похвалилася найперше мамою. Вона директор вугільних копалень, у яких сама не працює. Під землю лише зрідка спускаються майстер чи механік. Вугілля добувають машини, керовані головним диспетчером. Мама надсилає те вугілля таткові на хімічні заводи, де з нього виробляють дивовижні речі – як, наприклад, оцей гаманець, що його Оля привезла бабусі.

Малий Коля не зміг до ладу пояснити бабусі, де працює татко, позаяк ще не вмів вимовляти «термоядерна електростанція», й Женька мусила йому допомогти. Однак Коля добре знав, що в електростанції діється щось подібне до того, що й на Сонці, і що при цьому звільняється потужний електричний струм, котрий відтак споживає стрийко Василь у своєму Інституті. Він якось відвідав татка в електростанції, але – на жаль – жодного сонечка не бачив.

Женька погордливо махнула рукою. Це все дрібниці. Її татко й мама працюють у біологічному інституті, де робляться справжні дива. Оскільки Женька вже «старша» піонерка, вона розповідає все ретельно, з майже науковими поясненнями. Мама й татко змінюють положення атомів у хромосомах – це ті зелені тільця в листі рослин, від яких залежить їхній ріст – і тим самим надають рослинам і, врешті, тваринам таких властивостей, які б вони відтак передали наступним поколінням. Створюють також своєрідні генетичні отрути, які допомагають знищувати зародки небезпечних мікробів.

Маша мала ще багатшу програму. Її татко хірург, а мама працює на московському заводі імені Орджонікідзе, де виробляються машини-автомати. Це справжні роботи, хоча й не схожі на людину. Вони можуть рахувати так швидко, що в людини паморочиться голова, виробляють найскладніші деталі й самі наглядають за виробництвом, а також – хочете вірте, хочете ні, – при потребі копіюють самі себе й виробляють знову. Здається навіть, що вони відчувають біль, коли виявляють вади на матеріалі. Один з роботів, виготовлених мамою, працює й тут, на Місяці. Без втручання людини він спостерігає в одній з обсерваторій за частиною небосхилу й сповіщає про все, що відбувається у Всесвіті.

– А що робите ви, дітки мої? Навчаєтеся добре? Адже ви мусите зробити в житті більше, ніж ми – а для цього треба багато знати й уміти, – перевела розмову на інше бабуся.

– Звісно, – озвалися онуки майже одностайно, але трохи несміливо.

Бабуся, однак, знала, що то прокинулася дитяча скромність. Усі онучата вчаться добре. Хто б не хотів сам керувати шахтою без шахтарів, створювати роботів або нові види рослин чи тварин, хто б не хотів бути великим винахідником, митцем чи славетним завойовником Усесвіту?

Саме коли бабуся роздавала дітям подарунки, уламки цінних порід, дрібні метеорити з космічних далей, до кімнати увійшов ще один привітальник, астрорепортер Серьожа.

– Маю тут сяку-таку роботу, – сказав він, обнявшись із Зіною й дітьми. – І маленький подарунок до ваших уродин.

Він увімкнув щось на відеомагнітофоні, й за хвилю на екрані телевізора почала розгортатися дія. Старт велетенської ракети з місячного космодрому, політ зоряним простором, помалу наближається планета Венера, політ навколо неї – й посадка. Дивовижний краєвид із яскраво-жовтим небом, барвінково-зелене озеро й незвичні покручені рослини.

– Я вибрав ці світлини для вас, матінко, щоби ви частіше згадували про мене, коли ми полетимо на Марс.

– Як я можу тебе забути, хлопчику? – прошепотіла зворушена жінка.

І знову привітальники, цього разу земні. Обличчя на екрані чергувалися – і всі називали Зіну Олександрівну «матінкою».

– Ви маєте стільки дітей? – дивувалася дівчина з центру, коли життя Зіни повернулося в звичну колію.

– Маю й не маю, – сміялася та щиро. – Вони всі мої діти, хоча насправді в мене лише один син і дві дочки. Всі решта, й двоє з онучат, що мене відвідали, є дітьми моїх друзів та колег. Двох дітей – ще маленьких – я втратила разом із чоловіком у Великій вітчизняній війні, їх убили нацисти. За них я отримала десятки чужих дітей, котрі мене люблять і на старості літ повернули мені здоров'я й нову силу до творчої праці. За тиждень повернуся до них – і побачите, як я ще візьмуся за атоми в нашому інституті…

●

КАНІКУЛИ 2000 РОКУ[1]

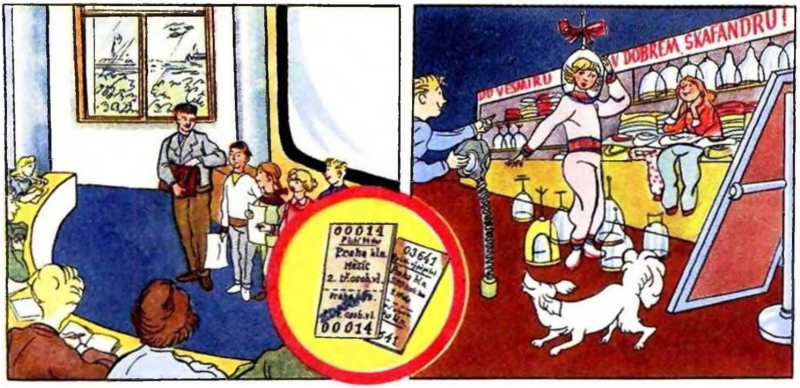

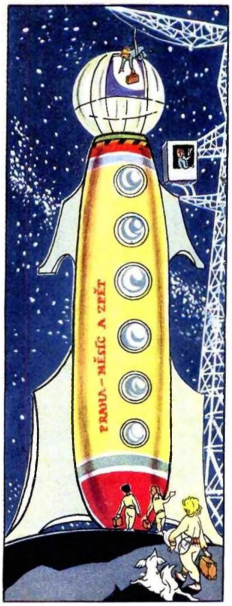

Закінчується 1999-2000-й навчальний рік. До класу заходить товариш учитель. Радісно посміхається:

– Любі діти, конкурсна комісія вирішила, що найкращими учнями Праги в цьому навчальному році були Ольга, Ірена, Вашек та Мірек, наші п’ятикласники. Товариш мер нагороджує їх за це польотом на супутник нашої Землі, Місяць!

Радісне «ура!» змінили дорожні клопоти. Кожен мандрівник мусив мати непроникний скафандр, бо ж на Місяці нема повітря.

Ірена переймалася власним виглядом; тож минуло чимало часу, поки вона вибрала собі скафандр до лиця.

Аж ось надійшла довгождана мить. Старт – і політ... Краєвид під ракетою стрімко зменшується. Небо темніє, поки не стає чисто чорним. Довкола сяють мільйони зірок.

---

[1] © Бабула В., текст, 1957.
© Лідяк М., ілюстрації, 1957.
© Геник В., переклад, 2017.

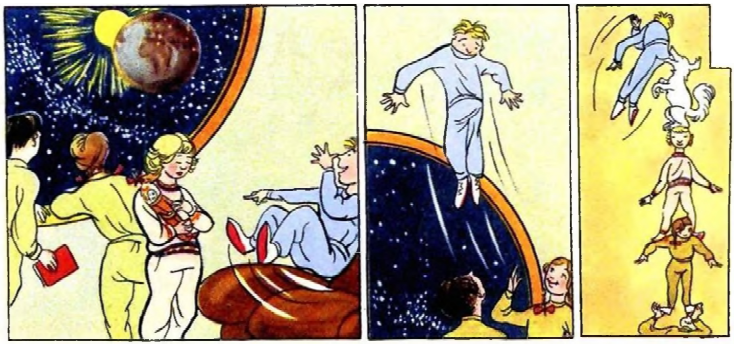

Матінка-Земля помалу перетворюється на велетенський глобус.

Невгамовний Вашек повсякчас глузує з боязкої Ірени. Гоп – і вже плаває в повітрі. Він забув, що в міжпланетному кораблі нема земного тяжіння, а відтак і ваги.

Як стягнути непосиду додолу, на підлогу? Важку проблему розв'язав песик Буфик, нерозлучний друг Мірека.

Та відразу ж виникли нові труднощі. У просторі, де нема ваги, молоко не хоче витікати з пляшки.

– Струсони її, – радить Вашек.

Молоко й справді вислизнуло з пляшки, але не так, як це собі уявляв Вашек. З нього утворилася вільно ширяюча куля, яку діти марно ловили по кабіні.

– Вашеку, Вашеку, – каже Оля. – Ти забув, що в ракеті слід пити тільки з отакої пляшки...

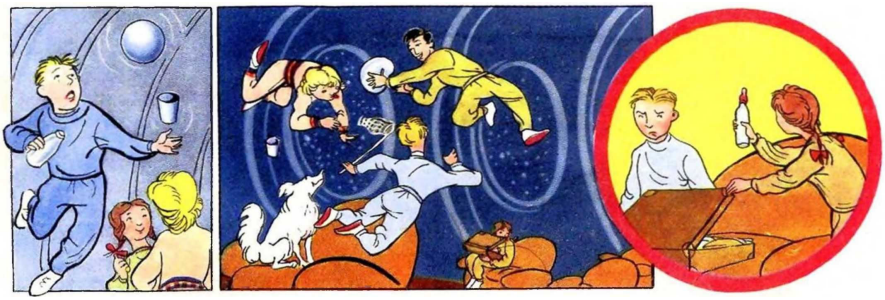

Міжпланетний корабель хутко наближався до Місяця. Малі подорожани не могли відірватися од вікна. Нарешті під ракетою з'явився місячний пейзаж, подзьобаний незліченними кратерами.

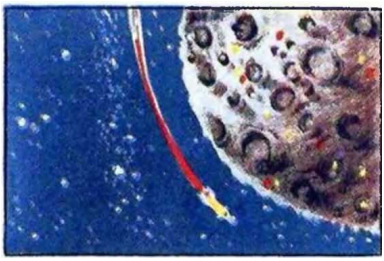

Мерщій у скафандри! Ракета вже пристає і в'їздить до великої скляної зали…

На вихід! Вічно непосидючий Вашек забув, що на Місяці тяжіння вшестеро менше, й радісно підскочив. Буфик стрибнув за ним. Обоє злетіли у вись і поволі опустилися на землю, мовби були підвішені до парашутів.

Після ситного обіду мандрівники вирушили в нову подорож – першу поїздку місячною країною. Їхали в спеціальному автомобілі, пристосованому до незвичайних теренів. Водій Мартін розповідав дітям, як який кратер називається і як виник.

Незабаром натрапили на першу перешкоду – глибоку розколину.

– Шкода, мусимо повертатися, – зітхнула Ірена.

– Чи не могли б ми трохи пройтись? – попросив Вашек.

Мартін погодився. Вашек зміряв очима ширину розколини і, перш ніж хтось здогадався, – гоп – плавним стрибком перелетів на другий бік. Решта зробили так само, лише Мірек залишився біля

гусеничної машини. Що він там робить із тим каменем? Прив'язав його собі до ноги й гукнув:

– Гляньте, як я скористаюся фізикою: кину камінь через розколину – й він візьме мене з собою!

Певна річ, таке можливо лише на Місяці…

Весело крокували далі. Місцями аж по коліно грузли в поросі.

– Гляньте, замерзле озеро! – вказав Вашек на блискучу поверхню віддалік. – А я гадав, що на Місяці нема води.

Хлопчик розбігся і стрибнув просто на озерце. Однак гладінь

під ним розступилася, й він миттю по пояс занурився… у ртуть!..

– Мартіне, Мартіне, допоможи! – кликав Мірек у розпачі водія.

– Не бійтеся, за хвилю буду тут з автомобілем і витягну Вашека з каші, – запевнив той дітей і пішов.

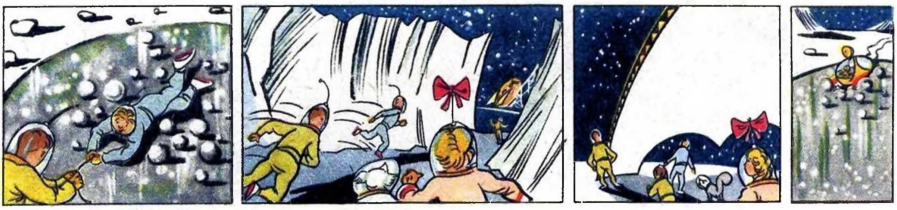

– Можливо, ми впораємося самі, – сказала Ольга. – В мене ідея…

Вона позичила в Мірека линву, один кінець прив'язала собі до пояса, а другий послала з Буфиком до нещасливого Вашека.

Вдалося! За хвилю Вашек уже був на березі озерця.

– Сховаймося, – запропонував Мірек. – Ото буде вигляд у Мартіна, коли прийде, а нас нема!..

Вони забігли до сусідньої ущелини, що протинала вал кратера.

– Дивіться, ракета – й геть інша, ніж наша! – вигукнув зачудовано Мірек.

Справді – у проймі поміж скельними стінами з'явився величезний літальний апарат, що лежав на злітній естакаді.

Малі мандрівники підбігли до ракети й довго роздивлялись її. Водій

Мартін тим часом марно оглядав ртутне озерце.

– Такого літака я ще не бачив, – зауважив Мірек уголос. – Може, на ньому прилетіли люди з незнаної планети, якісь марсіяни? Зазирнімо всередину.

Вхід до ракети був відчинений. Діти обережно увійшли й пильно роззирнулися. Пройшли головним коридором аж до кабіни керування, проте нікого не зустріли.

Невгамовний Вашек відразу ж кинувся до панелі керування й почав гратися з різними важелями та ручками.

Зненацька літальний апарат злетів, і дітей жбурнуло на м’яку оббивку стіни.

Ракета злинула увись. Пес Буфик при різкому старті заплутався у важелях керування, й через це літак описував над місячним краєвидом щонайхимерніші кривулі.

Іренка наштовхнулася на якийсь прилад і забила собі щиколотку.

Вашек ураз споважнів. Пересвідчившись на контрольному пристрої, що в кабіні є повітря, він хутко зняв шолом та рукавиці й узявся лікувати бідну Іренку.

Мірек тим часом спробував вирівняти ракету…

В одній із кабін літака спали троє вчених. Спали міцно – за плечима-бо лишилося багато годин підготовки до відльоту ракети в космос.

Аж раптом один з них прокинувся. З жахом спостеріг рух краєвиду під ракетою. Хутко розбудив товаришів:

– Друзі, справа кепська – хтось запустив ракету!

Всі троє вмить зодягли скафандри й помчали до кабіни керування.

Професор Сміт перейняв від Мірека керування кораблем і вирівняв його лет.

– То ваша витівка, – сердився доктор Фаукнер. – Ракета добряче відлетіла од Місяця, а для керування нею нас трьох замало. Мусите нам допомогти. Ви двоє біжіть на склад, це треті двері ліворуч, і принесіть щось попоїсти. А ти, хлопче, повідом на Місяць, що за дві години повернемося. Вмієш передавати?

Марек кивнув. Запитав лише, на якій хвилі – й поспішив до телевізійного передавача.

Ольга з Вашеком пішли на склад.

– Консерви відкриємо зараз, – запропонував Вашек.

Але ідея виявилася кепською. У бляшанці був якийсь порошок, що заклуботав у просторі без ваги, мов туман.

Мірек вислав звіт і чекав на відповідь. Оскільки її довго не було, знічев'я накреслив на екрані чоловічка. Несподівано той ожив. Просто на місці намальованої голови виникло обличчя живої людини.

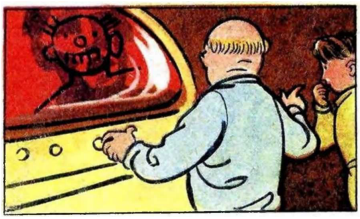

– Це «Космонос»? – запитав чоловік. – Увага, дуже важливе повідомлення!

До телевізора підбіг доктор Фаукнер; відрегулював трохи зображення і звук. У червоному світлі виникла голова чоловіка, що безперервно повторював виклик:

– Допоможіть нам! Експедиція на Марсі просить про невідкладну допомогу! Природне лихо знищило майже всі наші припаси й більшість обладнання. Повернутися не маємо змоги! Допоможіть!

Цей відчайдушний заклик чоловік промовляв усіма світовими мовами, проте його образ поступово зникав у яскравому сяйві та оглушливому гуркоті.

Тепер уже не було й мови про повернення: на Марсі люди чекали допомоги. Тож «Космонос» на щонайвищій швидкості помчав до Марса.

Космічний корабель довго-предовго линув безмежним морем Усесвіту, і з кожним днем тривога всіх членів екіпажу наростала. Телевізор, налаштований на Марс, більше не озивався.

Врешті вони наблизилися до Марса. Таємнича планета полискувала рожевим світлом, і Іренці раптом здалося, що ракета стоїть на місці, тоді як Марс мчить до неї з запаморочливою швидкістю. Ось його велика барвиста куля дивовижно вирівнялася, виднокрай став звужуватися й випрямлятися; раптом з’явилося оранжеве небо, повне довгих хмар, які розтікалися по вікнах ракети.

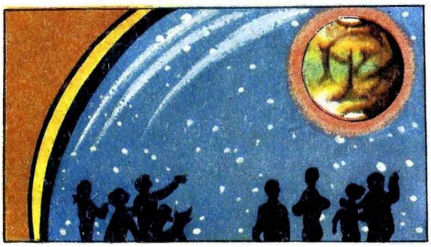

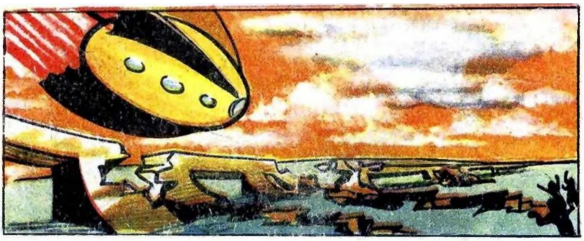

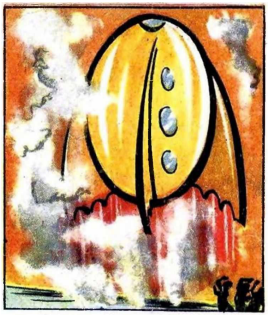

«Космонос» пірнув у біле хмарне море, мов у мильну піну.

Віддалік показалася посадкова естакада, встановлена людьми, що просили про допомогу. Проте масивна конструкція була розтрощена виверженнями та землетрусом.

Доктор Фаукнер різко розвернув ракету, відтак літак помалу опустився простопадно до поверхні. Небо спалахнуло вогнем, земля задрижала від вибухів; повітря сповнилося виттям та ревом реактивних двигунів, керованих досвідченою рукою так чуйно, немов то були лабораторні терези. Ось ракета вже за кілька метрів од землі; нарешті легко сіла, й реактивний смерч ущух.

Щойно літак пристав до марсіянського ґрунту, біля нього з'явився Краснов – чоловік із марсіанської обсерваторії.

– Нарешті! Ви саме вчасно! – вигукнув він. – Область, на якій стоїть наша обсерваторія, захопив сильний землетрус. Запаси води й кисню знищені. Як і наша ракета. Головний передавач також сильно пошкоджений, через це ми так довго не могли зв'язатися з вами. Дихаємо останнім киснем із ранців…

– Кисневі балони! – вигукнув доктор Фаукнер замість відповіді.

Поки професор Сміт готував кисень, Фаукнер із Красновим поспішили до обсерваторії. Двоє вчених лежали там на підлозі непритомні. За допомогою кисню з власних скафандрів їх привели до тями й хутко перенесли в ракету.

Діти, вийшовши з літака разом з ученими, скористалися метушнею й рушили на прогулянку фантастичною марсіянською країною. Все довкола здавалося їм незвичайним: рожеве небо з білими хмарами, піщані дюни та глинисті горби барвінкової барви. Тут і там горнулися до землі дивовижні рослини, схожі на кактуси.

Песик Буфик забув, що має на собі скафандр, і заходився обнюхувати одну з рослин. Проте тут-таки здивовано вирячив очі – й діти скрикнули від подиву. Рослина раптом почала обертатися навколо осі, поки не витягла з землі спіральний корінь, кілька разів підскочила й зарилася у ґрунт трохи віддалік…

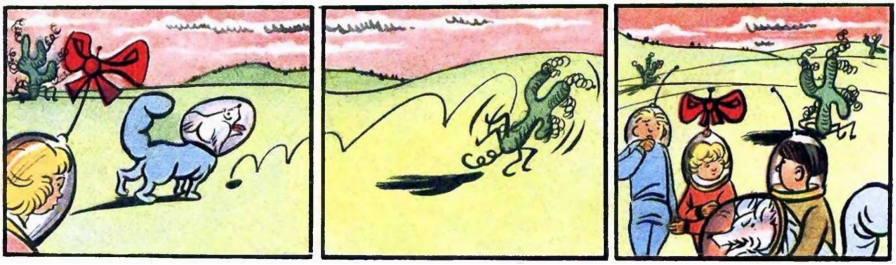

– Очевидно, це не рослина, а якесь звіря, – прошепотів злякано Вашек. – Повертаймося до обсерваторії.

– Герой! – засміялася Ольга, що в критичній ситуації виявилася найхоробрішою. – Не знаєш земних рослин, не те що марсіянських. Я нещодавно читала в «Ohničku», що тутешня флора здатна пересуватися з місця на місце. В зимовий сезон вона перекочовує на південь.

– Я їх боюся, повернімося! – розплакалася Іренка. – Гляньте, – вказала на скривавлене потемніле небо.

Чорні хмари з величезною швидкістю мчали над марсіянським пейзажем. За хвилю налетіла снігова буря.

Діти сховалися під скельний навіс, але довго там не витримали. На обрії з’явилися рухливі темні смуги.

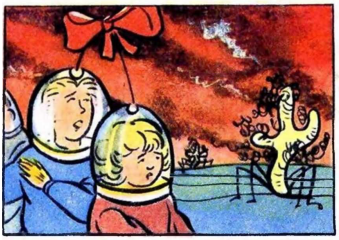

– Рослини повзуть, рятуймося! – вигукнув Мірек.

Перелякані діти довго втікали широкою рівниною, поки не добігли до краю непролазних заростів. Під захистом барвистих рослин вони відчули себе в безпеці.

– Чую літак, нас уже шукають! – закричав радісно Вашек.

– У хуртовині нас не знайдуть, мусимо зачекати, поки трохи проясниться. Шкода, що я забув передавач у ракеті, – пожалкував Мірек. – Ми-бо заблукали.

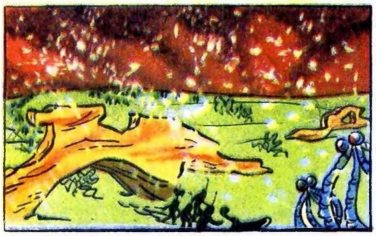

– Це тому, що ви неслухняні, – захлипала Іренка. – Нащо було вибратися самим так далеко?

– Не скигли, боягузко, пізно до розуму дійшла! – цитьнув на неї Вашек. – Сніговій не триватиме вічно – відтак нас наші знайдуть…

Мірек хотів-було щось сказати, але слова завмерли йому на вустах. Просто над його головою пролунав вибух, далі ще один.

– Хтось стріляє в нас! – зойкнула Ірена й присіла.

Вчені в обсерваторії були такі зайняті лагодженням пошкоджень, завданих катастрофою, що не помітили відходу дітей. Коли ж виявили їхню відсутність, страшенно стривожилися. Поки частина екіпажу обшукувала околиці, Фаукнер із Красновим запустили допоміжну ракету й заходилися вивчати місцевість довкола обсерваторії радаром, зіркі очі якого пронизували і туман, і темряву.

Звістка про стихійні лиха на Марсі й пошкодження обсерваторії потрясла цілий світ. З Місяця відразу ж стартував корабель із рятувальниками.

Діти все ще клячали в строкатих заростях. Стрілянина стихла. Ольга втішала рюмсаючу Іренку. Буфик тим часом оговтався. Знову забувши про скафандр, він спробував обнюхати підозрілу кульку, що росла на низькій гілці. Та щойно торкнувся її, як кулька репнула.

Марек розсміявся:

– То ось звідки ця стрілянина! Ми злякалися перестиглих плодів!

Сонце зайшло, на небі з’явився великий місяць Фобос.

– Щонайшвидше треба дістатися якогось горба, поки нас не заскочила ще одна буря, – переконував друзів Мірек. – Згори ми напевне побачимо вогні обсерваторії.

Місячна ніч видалася ясною, тож іти було легко. Невдовзі показався скелястий пагорб. Мірекові слова справдилися: на обрії діти побачили сяйво.

Однак не встигли вони спуститися вниз, як налетів вихор із мокрим снігом. Прозорі шоломи скафандрів хутко вкрилися паморозззю, що заступила огляд. Діти взялися за руки й майже наосліп обережно зійшли з горба. Втомлені та зголоднілі, сховалися в глибокому яру. Яке ж було їхнє здивування, коли, стерши з шоломів іній, вони розгледіли в кінці яру дивовижну споруду, освітлену сяючою скельною стіною.

– Я хочу додому, – безперестанку рюмсала Іренка.

Зазвичай відважний Вашек також виглядав зляканим.

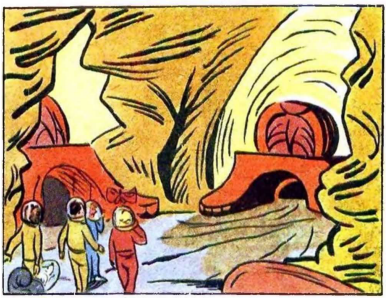

– Нас можуть тут запопасти марсіяни, вони недалеко, – прошепотів він Мірекові. – Глянь, як сяє протилежна стіна. Можливо, то якийсь вівтар. Що його освітлює? Жодного джерела світла не видно.

Мірек підійшов до вівтаря й уважно оглянув камені, з яких той був складений.

– Загадка розгадана! Видно, що ти не дуже тямиш у хімії, – засміявся він. – Камені флуоресціюють, як кажуть фахівці. Ось чому храм постійно освітлений… Маю ідею! Треба подати світляним каменем сигнал нашим в обсерваторії. Вони нас, звісно, шукають, тож хутко його помітять. Зачекайте мене тут, надворі, певно, негода, а тут ви в безпеці. Я ж тим часом вилізу на верхівку скелі.

– Самого тебе не пустимо, піду з тобою, – рішуче мовила Ольга. – Вашек, як лицар, залишиться з Іренкою, щоб не так боялася. І Буфик вас охоронятиме…

Пес, однак, не схотів лишатися. Марно Мірек із Ольгою заганяли його назад. Буфик так довго сердито гавкав, що врешті взяли його з собою.

Прихопивши світляний камінь, обережно вийшли на високу скелю й довго розмахували ним на самій верхівці, аж поки над ними не з'явився ракетний літак.

– Ура! – вигукнули обоє одночасно, мовби змовившись.

Ракета легко сіла на скельний майданчик під вершиною.

– Але ж і нагнали ви на нас страху, шибеники! – привітав їх доктор Фаукнер. Нараз він спинився: – Чому вас лише двоє? Де решта?

Мірек збентежено розказав про загадкову печеру.

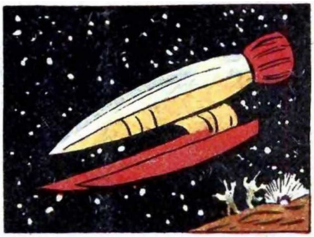

– Тоді вони в безпеці. Йдіть у літак і трохи відпочиньте. Скиньте скафандри й попоїжте – ви, певно, добряче зголодніли. А ми тим часом відшукаємо тамтих двох.

– Піду з вами, самі ви не знайдете, – зголосився Мірек. – І ми випадково відкрили скельний храм.

«Бідака, марить з голоду! Де б тут на Марсі взявся скельний храм?» – подумав Фаукнер.

– Тоді ходімо, – мовив уголос. – Вони ж також голодні, нащо даремно їх мучити.

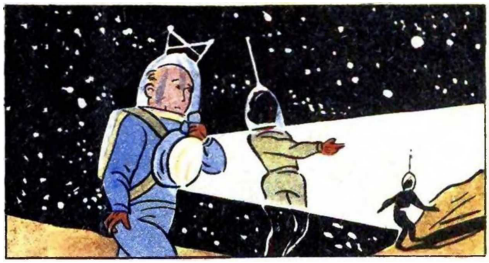

Яр перед печерою Мірек відшукав легко, але вхід до скельного храму зник.

– Тут точно був вхід, я не заблукав! – скрикнув хлопчик у відчаї.

Щойно Мірек з Ольгою пішли, Іренка почала плакати:

– Мені тут страшно, ходімо за ними…

Вашек також ловив дрижаки, але перед Іреною грав героя:

– Не бійся, дурне дівчисько! Нічого тут з нами не станеться, хоч би з неба трактори падали.

– А що як нас тут заскочать марсіяни? Адже вони живуть десь недалеко. Хто б іще вирубав цю печеру та вівтар?

Вашек спинився.

– Ні, ні! – вигукнув за хвилю. – Храм давно вже покинутий. Глянь, скільки тут всюди пилу. Не пхикай, а краще йди-но гратися зі мною в «сліпу бабу».

Він тут-таки зняв із короткої Іренчиної антени червоний бант і обмотав ним свій шолом, щоб не бачити. Іренка трохи повеселішала.

– Агов, піймай мене! – крикнула вона й навшпиньках відбігла від Вашека в куток храму. – Я тут! – вигукнула радісно, коли той почвалав у протилежному напрямку.

Вашек обернувся й непевним кроком рушив у бік Іренки, просто до отвору під кам’яною головою. Раптом він перечепився об якийсь камінь і впав. Зірвав стрічку з шолома – і зойкнув від жаху: з глибини скель почувся громохкий гуркіт. Зі стелі помалу опустилася величезна кам’яна плита, що закрила вихід із храму.

– Марсіяни замкнули нас тут! – розплакалася Іренка, притискаючись до Вашека.

Вони довго сиділи непорушно, тремтячи від страху й сторожко прислухаючись.

– Залишатися тут не можна – помремо з голоду й спраги, – першою оговталася Іренка. – Не бійся, Вашеку, марсіяни ж нас не з’їли. Може, вдасться знайти інший вихід.

Вона встала й роззирнулася.

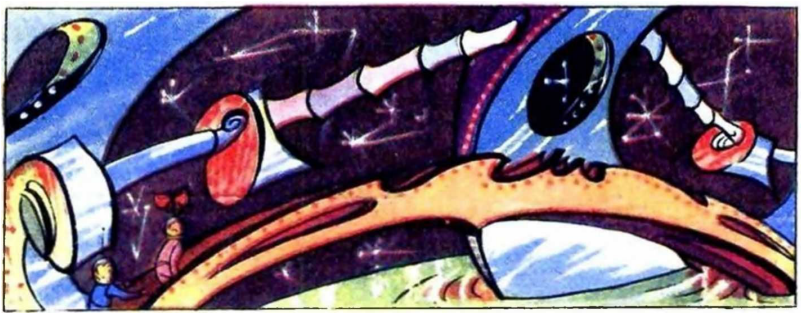

– Тут є якийсь отвір, – зауважив Вашек, – проте не виключено, що марсіяни хочуть заманити нас у пастку…

– Дурниці, – підбадьорила його Іренка, яка виявилася тепер відважнішою, ніж хвалькуватий Вашек. – Пастка все ж краще, ніж смерть від голоду. Принаймні навіч побачимо марсіян. Ото заздритимуть діти в школі, коли розповімо їм усе!

Вашек несміло пішов за Іреною до підземного ходу. Невдовзі вони дісталися великої печери з озерцем посередині. Через нього був перекинутий пречудовий міст.

За мостом виднілися устя кількох коридорів, що вели з печери. Діти розгубилися, в який із них повернути. Врешті ступили в середній і незабаром досягли дивовижного підземного міста, всі споруди якого були вирубані у скелі!

Іренка з Вашеком переходили з кімнати в кімнату, й кожна виявлялася іншою. Меблі незвичної форми, загадкові інструменти й прилади – і всюди світляні камені. Й жодної живої душі…

Після тривалих блукань підземним лабіринтом діти дісталися довгого широкого проходу.

– Певна річ, це вихід із підземелля, – втішила Іренка Вашека.

Однак коридор закінчився глухою скельною стіною. Що тепер?

– Бачу світло – денне світло! – зненацька радісно закричав Вашек і вказав на сяючі тріщини в стелі.

Щойно тепер він помітив, що в стіну були вмуровані якісь покручені сходи. Хутко видершись ними нагору, хлопчик щосили вперся у стелю, скрикнув. Тонка кам’яна плита здійнялася, відкриваючи рожеве марсіянське небо.

Вашек відвалив плиту й роззирнувся.

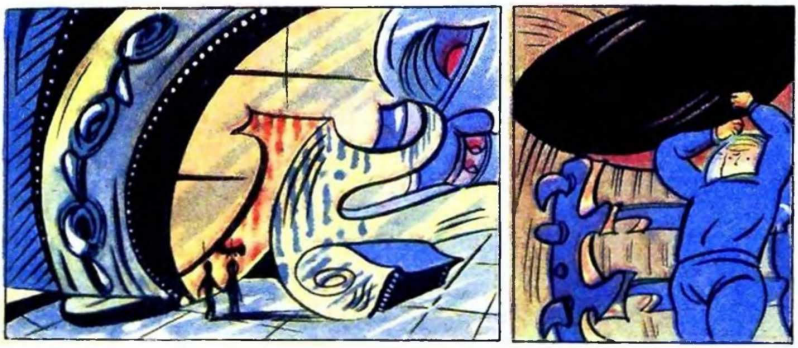

– Іренко, ми врятовані! – вигукнув радісно. – Бачу обсерваторію!

Діти вилізли з проходу на високу скелю й поспішили до обсерваторії.

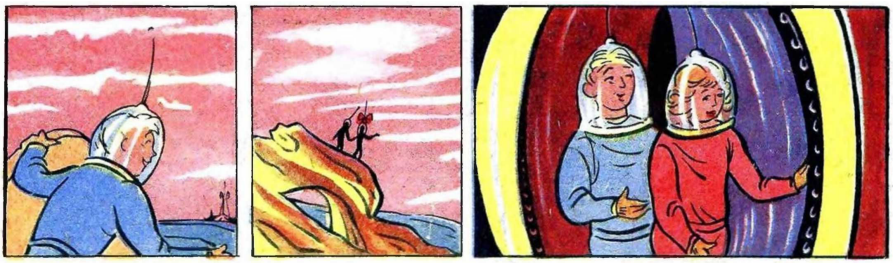

Пройшовши крізь подвійні двері, вони потрапили до кают-компанії, де можна було дихати вільно. Хутко скинули скафандри й кинулися до столу з найрізноманітнішими наїдками та освіжаючими напоями.

Весь екіпаж ракети й усі працівники обсерваторії тим часом відчайдушно боролися за порятунок дітей.

Ультразвуковим пристроєм вони пробили діру до підземелля і проникли у скельний храм. Однак марно обшукували все приміщення й гукали.

– Дітей хтось викрав, – мовив доктор Фаукнер похмуро. – Скельний храм є безперечним доказом того, що на Марсі жили мислячі створіння, вочевидь, подібні до людей.

– Зважте, що їхній осідок розміщений поряд з обсерваторією, але ми його не виявили й марсіян досі не бачили. І лише діти випадково… – прошепотів академік Хотенков.

– Тут є таємний прохід, – вказав раптом Фаукнер на отвір за вівтарем.

Вони обережно ступили углиб скелі й незабаром відкрили підземне місто. Проте даремно блукали вирубаними в скелі приміщеннями. Ані марсіян не зустріли, ні дітей не знайшли.

– Докторе Фаукнер, повертайтеся до обсерваторії й повідомте на Землю про нещастя з дітьми й дивовижне відкриття марсіянського поселення. Ми ж тим часом продовжимо пошуки…

Як же зрадів Фаукнер, знайшовши Іренку з Вашеком у кают-компанії! Він негайно сповістив про це вченим у підземеллі.

Того ж дня увечері діти всього світу дивилися телевізійний репортаж зі скельного міста на Марсі.

– Його знайшли наші друзі, – казали з гордістю.

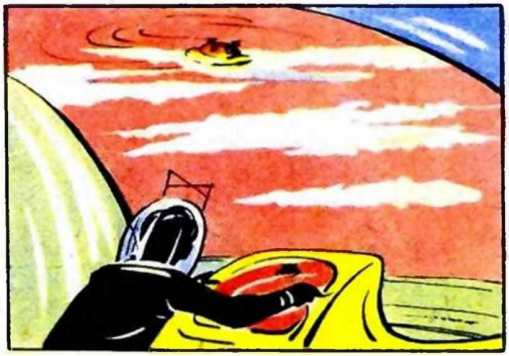

Вчені ретельно збирали матеріал про загадкове місто. Вони повзали лабіринтом підземних проходів, фотографували, фільмували, вимірювали.

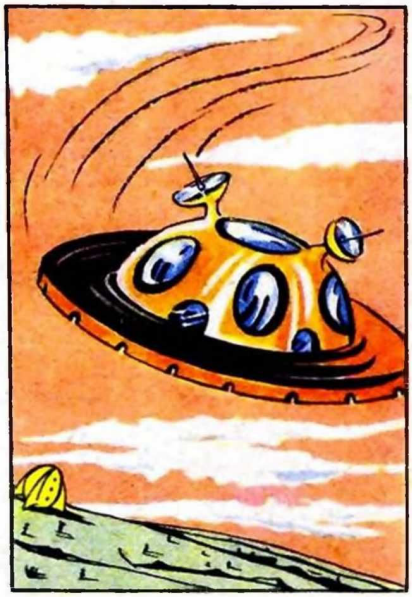

Аж ось їхню важку працю перервала дивовижна новина з обсерваторії:

– Над поверхнею Марса з'явилося невідоме тіло. Спочатку ми виявили його радаром, проте зараз тіло видно простим оком. Знижується на рівнину біля обсерваторії. З вигляду схоже на капелюх…

Учені вибігли з підземелля й щодуху помчали до місця, де щойно приземлився літаючий капелюх.

Що зараз буде? Хто це прилетів на дивовижному апараті без двигуна?

Двері літака поволі відчинилися, із нього вийшло двоє людей у скафандрах.

– Ми приготували вам маленький сюрприз, друзі, – засміялися вони. – Навмисно не повідомили про приліт. Як бачите, апарат літає в космосі, мов вітрильник, без ракетних двигунів. Рухається він за допомогою гравітації (притягання небесних тіл). Проблема оволодіння гравітацією розв'язана!

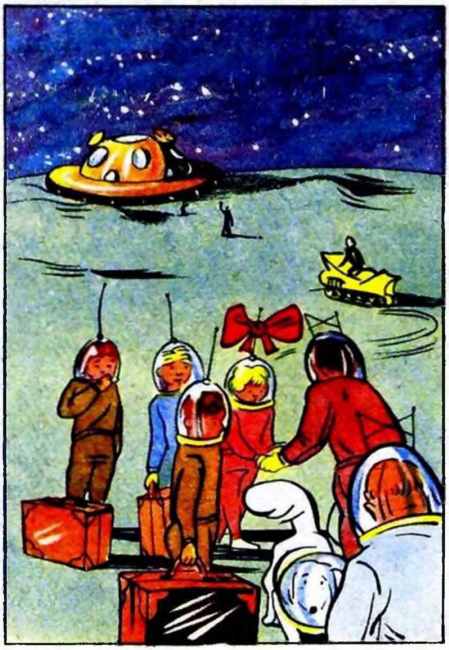

Оце привезли вам групу дослідників, яким доручено вивчити скельне місто, – й заодно заберемо дітей. Пора їм додому, канікули скоро закінчуються…

– Як швидко, – зітхнув Вашек.

Діти всілися в дивовижний апарат, і цього разу не злинули над підлогою, як при польоті на Місяць. У літаку було штучно створене земне тяжіння, що давало можливість навіть прогулюватися поверхнею великого «капелюха».

За два дні вони вже наблизилися до Місяця. Облетіли його й на деякий час зупинилися на велетенській штучній планеті, що слугувала обсерваторією та космопортом.

А відтак під ними з’явилася Прага!

– Всюди добре, а вдома найкраще, – казали діти, радіючи, що все пережите позаду й скоро вони будуть серед своїх.

Ця канікулярна подорож наразі є фантазією. Але в майбутньому вона неодмінно відбудеться. Після запуску перших штучних супутників людина проникатиме в космос усе далі й далі, аж поки не оволодіє ним цілком.

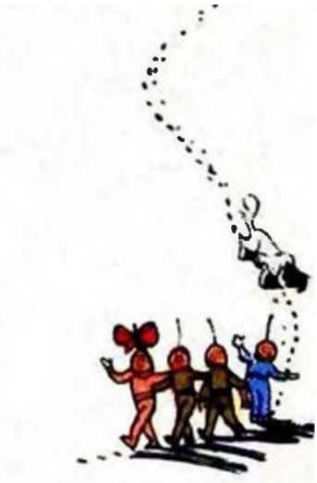

ПРО АВТОРА

Володимир БАБУЛА (1919-1966) – чеський письменник-фантаст, редактор та журналіст.

Народився в Угорському Броді (Моравія) у родині з комуністичними переконаннями. Закінчив Середнє художнє училище у Злині. Під час німецької окупації емігрував до Швейцарії (за іншими даними – був кинутий до гітлерівського концтабору). Після війни переїхав до Праги, де став редактором сільськогосподарського відділу видавництва «Mladá fronta». Водночас деякий час працював чорноробом на заводі «Татра».

Протягом 1952-1960 рр. обіймав посаду головного редактора часопису «Mlady technik» (згодом - «Věda a technika mládeži»), після чого перейшов до Чеського інформаційного агентства (ČTK), а пізніше виступав як незалежний журналіст.

Перші літературні спроби В. Бабули сягають ще студентських років, коли він починав писати для аматорського часопису повість про політ на Місяць. Утім, через брак досвіду твір вийшов недосконалим, тому не був закінчений.

По-справжньому ж публікуватися письменник почав із сорока років, спочатку як автор та ілюстратор дитячих брошур.

У наукову фантастику В. Бабулу привів його колега й письменник-фантаст Рудольф Фаукнер (разом з яким вони у свій час видали науково-популярну книгу «Якби прилетіли марсіяни, або Путівник по Земній кулі для гостей із космосу» (1958)). В 1954-1955 роках письменник опублікував журнальні варіанти романів «Сигнали з Всесвіту» і «Планета трьох сонць», які згодом вийшли книжковими виданнями й здобули заслужене визнання й любов читачів. Окрилений успіхом, у 1956 році В. Бабула написав продовження

дилогії – роман «Друзі зі Змієносця». З кожним перевиданням автор вносив у твори все нові доповнення і правки, аж поки в 1963 році вся трилогія, щоправда, ґрунтовно скорочена й перероблена, побачила світ під назвою «Океаном світлових років».

У подальші роки Володимир Бабула час від часу звертався до наукової фантастики, зокрема опублікував у періодиці низку оповідань та повість «Пульс Всесвіту». Також у співпраці з художником Міреком Лідяком ним створено дитячий комікс «Канікули 2000 року».

Помер письменник у Празі в 1966 році.

В. Геник

ЗМІСТ:

Пульс Всесвіту. *Повість* ……. 5
На становищі велетня. *Оповідання* …… 80
Погляд у майбутнє. *Оповідання* ……. 87
Астродепеша з 2059 року. *Оповідання* …….. 90
Стрибок у третє тисячоліття. *Оповідання* ……. 94
Великий день. *Оповідання* ……. 101
Канікули 2000 року. *Оповідання-комікс* …….. 107
Про автора …….. 128

Літературно-художнє видання

Вітрила романтики

Дане видання розповсюджується виключно з культурно-просвітницькою метою і не призначене для будь-якого комерційного використання чи поширення.